

SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS

KO NI VEČ MEJA

4. STROKOVNO - ZNANSTVENI POSVET
(zbornik predavanj)

Radgona, Avstrija
21. in 22. oktober 2005

LJUBLJANA, 2006

Za vse okuse - Pika sladkih presenečenj

Izkoristite številne prednosti, ki vam jih ponujata zelena in zlata plačilno-kreditna kartica Mercator Pika!

S plačilno-kreditno kartico Mercator Pika si lahko privoščite več. Namenjena je namreč vsem, ki želite svoje nakupe poravnati z odlogom plačila. Z njima lahko svoje obveznosti iz nakupov poravnate enkrat mesečno na blagajnah Mercatorjevih trgovin, in sicer brez provizije, prek položnice ali trajnika. Poleg tega nudita tudi možnost brezobrestnega odplačevanja nakupov do 12 obrokov za programe obutve, tekstila, športne opreme, kozmetike, tehnike, pohištva in gradbenega materiala. Plačilno-kreditno kartico Mercator Pika pridobite brez članarine in drugih stroškov. S plačilno-kreditno kartico Mercator Pika pridobite možnost zbiranja pik in koriščenja bonitet, ob zaključku bonitetnega obdobja pa sodelujete v nagradnem žrebanju, če vam na kartici ostane več kot 35 pik. Na voljo so tudi dodatne kartice za pooblaščen osebe in družinska kartica. Dodatne informacije lahko najdete na spletnih straneh www.mercator.si, pristopnico za zeleno in zlato (le-ta je namenjena najbolj zvestim kupcem) plačilno-kreditno Mercator Pika kartico pa lahko pridobite na vseh prodajnih mestih Mercatorja in partnerjev v sistemu Mercator Pika.

Splača se postati imetnik kartice Mercator Pika! Pristopnice so na voljo v vseh prodajalnah Mercator in v vseh prodajalnah partnerjev kartice Mercator Pika.

Mercator Pika

Ker dobite več.

SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES

SLOVENIAN WORLD CONGRESS

KO NI VEČ MEJA

4. STROKOVNO - ZNANSTVENI POSVET
(zbornik predavanj)

Radgona, Avstrija
21. in 22. oktober 2005

LJUBLJANA, 2006

Izdajatelj in založnik:
SVETOVNI SLOVENSKI KONGRES
SLOVENIAN WORLD CONGRESS
Cankarjeva cesta 1/IV, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: ssk.up@eunet.si
spletna stran: www.slokongres.com

Odgovorni urednik:
Franci Feltrin

Urednika:
Sonia Adriana Avguštin, Luka Klopčič

Lektorica:
Mira Šekoranja

Grafična priprava:
Benjamin Pezdir s.p.

Tisk:
Potens d.o.o.

Srečanje so finančno podprli:
Ministrstvo RS za kulturo
Ministrstvo za zunanje zadeve – Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

323.1(=163.6)(063)

KO ni več meja : 4. strokovno-znanstveni posvet, Radgona, Avstrija, 21. in 22. oktober 2005:
(zbornik predavanj) / [urednika Sonia Adriana Avguštin, Luka Klopčič]. –
Ljubljana : Svetovni slovenski kongres = Slovenian World Congress, 2006

ISBN 961-91436-5-5
1. Avguštin, Sonia Adriana
225064448

Na podlagi zakona o DDV (Ur. list RS št. 89/98) sodi zbornik med
publikacije za katere se obračunava DDV po stopnji 8,5%

„KO NI VEČ MEJA”

Radgona, Avstrija
21. in 22. oktober 2005

Kazalo

- **Franci Feltrin**, odgovorni urednik; **Urednikova beseda** 5
- **Janez Stergar**; **V slovo Nadi Maganja Jevnikar** 7

POZDRAVNI NAGOVORI

- **Branko Lenart**, predsednik Društva člen 7, Avstrija 11
- **Franci Feltrin**, podpredsednik SSK, Slovenija 13
- **mag. dr. phil. Harald Stranzl**, namestnik šefa misije,
Veleposlaništvo Republike Avstrije v Ljubljani 16
- **mag. Janez Kramberger**, predsednik komisije,
Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu 19
- **msgr. Alojz Uran**, ljubljanski nadškof in metropolit,
Ljubljanska nadškofija, Slovenija 21

PREDSTAVITEV PAVLOVE HIŠA IN NJENEGA DELOVANJA

- **Susanne Weitlaner**, Pavlova hiša, Avstrija;
Društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko 25

SLOVENC NA AVSTRIJSKEM ŠTAJERSKEM

- **Susanne Weitlaner**, Pavlova hiša, Avstrija;
O zgodovini Štajerskih Slovencev 35

SLOVENSKA IDENTITETA ZUNAJ ŠOLSKIH ZIDOV:

UVODNA PREDAVANJA

moderator: Franci Feltrin, Svetovni slovenski kongres, Slovenija

- **Maja Mezgec & Zaira Vidali**, Slovenski raziskovalni inštitut, Italija;
Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost. 45

- **Valerija Perger**, Zavod RS za šolstvo, OE Murska Sobota, Slovenija in Pedagoški inštitut Sombotel, Madžarska;
So mladi v Porabju Slovenci tudi zunaj šole? 60

SLOVENSKA IDENTITETA ZUNAJ ŠOLSKIH ZIDOV: GLASBENE ŠOLE IN KULTURNA DRUŠTVA

moderator: Rudi Vouk, Narodni svet koroških Slovencev, Avstrija

- **Ivo Jevnikar**, Knjižnica Dušana Černeta, Italija;
Vloga kulturnih društev 69
- **Marino Marsič**, Zveza slovenskih kulturnih društev, Italija;
Vloga in pomen kulturnih društev in njihovih zvez na področju zunajšolskih dejavnosti 73
- **Jože Hirnök**, Zveza Slovencev na Madžarskem, Madžarska;
Slovenci na Madžarskem 79
- **Andrej Lampichler**, Krščanska kulturna zveza, Avstrija;
Kulturno udejstvovanje koroških Slovencev zunaj šolskih zidov 83
- **Roman Verdel**, Glasbena šola, Avstrija; **Glasbena šola in identiteta** 87
- **Bogdan Kralj**, Glasbena matica, Italija;
Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov 90
- **Nataša Komac & Rudi Bartaloth**, SKS Planika, Italija;
Slovenska identiteta v pesmi in glasbi Kanalske doline 93
- **Silvan Kerševan**, Center Komel, Italija;
Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov 96

SLOVENSKA IDENTITETA ZUNAJ ŠOLSKIH ZIDOV: CERKEV IN ŠPORTNA DRUŠTVA

moderator: Janez Strgar, Inštitut za narodnostna vprašanja in Klub koroških Slovencev v Ljubljani, Slovenija

- **Janez Stergar**, Inštitut za narodnostna vprašanja in Klub koroških Slovencev v Ljubljani, Slovenija; **Vloga Cerkve in športnih društev pri oblikovanju slovenske identitete zunaj šolskih zidov** 101
- **Nadja Maganja Jevnikar**, Društvo slovenskih izobražencev, Italija;
Nekaj misli o vlogi katoliške Cerkve med Slovenci v Italiji 103
- **Jurij Kufersin**, Zveza športnih slovenskih društev v Italiji, Italija;
Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov - športna društva 108
- **Felbar Štefan**, Slovensko planinsko društvo na Predarlskem, Avstrija;
Slovenci na Predarlskem 113

ZAKLJUČKI IN SKLEPI POSVETA

- **Franci Feltrin**, Svetovni slovenski kongres, Slovenija;
Zaključki in sklepi 119

Spoštovana bralka, spoštovani bralec!

Pričujoča knjižica je že četrta v nizu zbornikov, ki jih je izdal Svetovni slovenski kongres v prizadevanju, da nakaže probleme in morebitne možne rešitve pri ohranjanju in nadaljnjem razvijanju slovenske nacionalne identitete na vsem slovenskem ozemlju ob vstopanju in po vstopu v Evropsko zvezo. Simpoziji »Ko ni več meja« spodbujajo sodelovanje slovenskih organizacij in društev, ki delujejo povsod po Evropi in so pomembna za našo prepoznavnost. Upam, da bodo zbrani prispevki udeležencev na našem posvetu v pomoč vsem, ki se ukvarjate z vprašanjem ohranjanja slovenstva na splošno ali pa tudi bolj specifično.

Za gostoljubje in pomoč pri organizaciji in izvedbi 4. srečanja »Ko ni več meja« se zahvaljujem Društvu člen 7, njegovemu predsedniku, gospodu Branku Lenartu in podpredsednici društva, mag. Susanni Weitlaner. V posebno čast si štejem, da smo posvet v Pavlovi hiši lahko začeli s pozdravnimi besedami tako uglednih gostov-politikov. Navzoče so namreč pozdravili: v imenu gostitelja gospod Branko Lenart, predsednik Društva člen 7, dr. Ernest Petrič, veleposlanik Republike Slovenije na Dunaju, dr. Harald Stranzl, namestnik šefa misije na Veleposlaništvu Republike Avstrije v Ljubljani, gospod Franc Pukšič, državni sekretar za Slovence v zamejstvu in po svetu ter mag. Janez Kramberger, predsednik Komisije Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu. V zborniku pa smo objavili tudi pozdrave msgr. Alojza Urana, ki jih je udeležencem poslal v svojem pismu..

Iskrena zahvala pa gre še mnogim drugim, zlasti tistim, ki ne prebivate v Sloveniji, ste pa s svojo udeležbo, predavanji in predlogi pripomogli k še enemu uspešnemu posvetu. Hvala vam za zvestobo in trud, ki ju vlagate v upanje za boljšo prihodnost slovenskega naroda..Žal nas je med oblikovanjem zbornika dohitela novica o prezgodnji smrti moje osebne prijateljice in prijateljske

Svetovnega slovenskega kongresa, prof. Nadje Maganja Jevnikar. Z žalostjo v srcu in trdnim prepričanjem, da bosta njeno delo in trud živela še naprej, ji v slovo posvečamo pričujoči zbornik.

Franci Feltrin, odgovorni urednik

V slovo Nadji Maganja Jevnikar

**Prof. Nadja Maganja
Jevnikar**
(9.9.1951 – 8.2.2006)

Oktobrsko srečanje v Pavlovi hiši v Potrni je bilo za-
zrto v prihodnost in v mladino, ki je nosilka te naše
skupne, vseslovenske in sosedske prihodnosti. Navzlic
tako usmerjenemu programu se je posveta udeležilo
kar nekaj zgodovinarjev – proučevalcev preteklosti,
med njimi tudi tržaško-kraška kolegica Nadja Maga-
nja in njen mož Ivo Jevnikar. Naneslo je, da sem vodil
prav razpravo omizja, pri katerem je sodelovala Nad-
ja; govorila je o vlogi katoliške Cerkve med Slovenci v
Italiji. In težko bi našli drugega, ki bi s takim znanjem
ter osebno angažiranim odnosom v kratko odmerjenem
času orisal zgodovinski okvir in odprta sodobna vpra-
šanja obravnavane tematike.

V Potrni še nismo mogli vedeti, kako kratko odmerjen
je Nadjin življenjski čas. Ob januarskem obisku v Re-
pnu z ženo nisva vedela, da bodo fotografije iz Potr-
ne in Radgone zadnje drobno veselje, ki sva ga lahko
pripravila že dolgo časa hudo bolni prijateljici. Zdaj
pa vemo, da je treba Nadjini kratki biografiji, ki jo je
s skrbno urejenim referatom oddala za objavo v zbor-
niku, dodati nepreklicni zaključek: ob zori letošnjega
Prešernovega dne je kraška burja utrnila luč življenja
te zgodovinarke, šolnice, publicistke in vsestranske na-
rodne delavke.

Množica zbranih na pokopališču v Sv. Križu, številni
žalni govorniki ter objavljeni spominski zapisi so v en
glas potrjevali spoštovanje, občudovanje in ljubezen, ki
si jih je profesorica Maganja Jevnikarjeva pridobila s
svojem poklicnim oziroma strokovnim delom, s kultur-
no-politično dejavnostjo v tržaškem zamejstvu, z obja-
vljanjem kritičnih, a dialoško naravnanih komentar-
jev ter posebej s plemenitimi značajskimi lastnostmi.
Slednje so bile vsekakor povezane z njenim življenjem,
skladnim z evangelijskim krščanstvom. V cerkvenem
občestvu je Nadja uspešno presegala tudi jezikovno-
narodnostne meje oziroma delitve.

Bila je urejena in moderna Gospa, ki je znala osmisliti in ceniti tudi družino. Bilo ji je dano, da je v ljubečem družinskem okolju spokojno zaprla svoje neugasljivo žive oči. Oba sinova, mož in sestra jo bodo seveda najbolj pogrešali. Njenih pobud, spodbud, vprašanj, pojasnil in karanja pa ne bomo več deležni niti prijatelji, katerih srčna skrb je »slovenšna cela« in smo se zato »zbratli« v Svetovnem slovenskem kongresu.

Janez Stergar

Pozdravni nagovori

Branko Lenart, predsednik

Društvo člen 7

Spoštovane dame, spoštovani gospodje!

V imenu društva vas pristrčno pozdravljam v naši Pavlovi hiši. Zelo me veseli, da ste se tako številno udeležili tega strokovno-znanstvenega posveta. Dovolite mi, da na kratko povem nekaj besed o našem Društvu člen 7, ki smo ga ustanovili leta 1988. Prva predsednica je bila gospa Zemljič, in sicer do leta 1993. V istem letu je bilo društvu na naslov predsednice poslano pismo-bomba. Hvala bogu, da ni prišlo do eksplozije, ker je bila gospa Zemljič pozorna in pisma ni odprla, ampak ga je peljala na »žandarmarijo«. Kljub temu so bili člani društva in gospa Zemljič tako prestrašeni, da je bilo društvo skoraj pred razpadom. Vendar pa mi je le uspelo prepričati naše člane, da moramo biti kos grožnji in se še naprej boriti in zavzemati za pravice in ugled manjšine. Ob naslednjem zboru leta 1994 sem bil izvoljen kot začasni predsednik društva, sedaj pa teče že dvanajsto leto mojega predsednikovanja.

Po teh začetnih in usodnih letih smo lahko s finančno podporo iz Ljubljane in Dunaja odprli našo prvo malo in preprosto pisarno v Gradcu. Leta 1998 smo končali dolgotrajno in finančno zahtevno obnovo Pavlove hiše. Otvoritev te hiše zaznamuje novo, uspešno dobo v zgodovini društva.

Preteklo leto smo končno dobili to, za kar smo se 15 let trudili: sedež in zastopstvo štajerskih Slovencev v sosvetu na Dunaju. To dejstvo in dva obiska deželne glavarke Klasniceve v tej hiši so pomenili preobrat v odnosu deželne in državne oblasti do manjšine. Seveda sta k temu novemu dobremu odnosu pripomogla tudi kulturna samozavest in ekonomski uspehi nove demokratične države Slovenije ter njen pristop k Evropski uniji.

Kadar pa se ozremo na sedem let obstoječo Pavlovo hišo, se zavedamo, da je to ustanova, na katero smo lahko upravičeno ponosni. Hiša je bila obnovljena po za-
slugi gospoda Petrowitscha ter njegovih sodelavcev v Gradcu in tukaj v Potrni. Za
to pomoč se jim iskreno zahvaljujem.

Branko Lenart, rojen leta 1948 na Ptuj. Leta 1954 je s starši emigriral v Gradec/Avstrija. Leta 1968 je po-
stal član centra za sodobno umetnost Forum Stadtpark, Graz. Od 1972. – 1978. leta je študiral pedagogiko v
Gradcu. Leta 1980 je bil pri Artist-in-residence na Apeiron Workshop, Millerton N. Y. Študijska bivanja v La
Rochellu, Rimu, Parizu, Londonu, ZDA in Izraelu. Leta 2001. je sodeloval pri projektu „Obmejni prostori“
z Inge Morath. Od leta 1979 je predavatelj za fotografijo na Višji državni šoli za umetnost in oblikovanje v
Gradcu. Branko Lenart je ustanovni član in predsednik Društva člen 7 od leta 1994.

Samostojne ter skupinske razstave je imel od leta 1968 dalje v Evropi in ZDA, zadnja je bila pregledna raz-
stava „Photo:Concept 1965 – 2005“ v Musée de la photographie, Mougins/Francija. Njegove fotografije so
bile objavljene v številnih monografijah in enciklopedijah. Njegova dela so v javnih in privatnih zbirkah v
Avstriji, Braziliji, Franciji, Italiji, na Japonskem, Makedoniji, Sloveniji, Španiji, Švici in ZDA. Živi kot svo-
bodni fotograf v Gradcu in Piranu.

Franci Feltrin, podpredsednik

Svetovni slovenski kongres

Spoštovane gospe in gospodje, cenjeni gostje, lepo pozdravljeni!

V naši sredi še posebej pozdravljam predsednika Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu pri DZ RS, gospoda mag. Janeza Krambergerja, državnega sekretarja Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, gospoda Francija Pukšiča, veleposlanika RS na Dunaju, gospoda dr. Ernesta Petriča in namestnika veleposlanika Republike Avstrije v Ljubljani, gospoda dr. Harolda Stranzla. Hvala gostitelju letošnjega 4. simpozija Ko ni več meja, gospodu Branku Lenartu, predsedniku Društva člen 7. Za to, da srečanje poteka na avstrijskem Štajerskem, v Pavlovi hiši, je zaslužna predvsem gospodična Susanne Weitlaner, zato naj ji v imenu celotnega vodstva SSK in v svojem imenu izrečem iskreno zahvalo!

Po treh tovrstnih posvetih: v Italiji, na avstrijskem Koroškem in lani v Porabju bomo z letošnjim četrtem posvetom, tu, v Pavlovi hiši, sklenili prvi krog razprav in pogovorov o priložnostih in možnostih, ki se nam ponujajo po vstopu Slovenije v EU, v času, ko med nami ni več ne političnih ne državnih ovir, ampak so te le v nas samih. Od nas je odvisno, ali bomo ohranili svoj jezik in kulturo, ali pa ju bomo zanemarili. Samo s skupnimi pobudami in delovanjem na vseh področjih, od kulturnih do gospodarskih, bomo prepričali politike, da je medsebojno spoštovanje in sodelovanje pot, ki pelje v lepšo prihodnost.

Ko sem razmišljal, o čem naj kot podpredsednik SSK spregovorim, se mi je zdelo nadvse pomembno poudariti, da smo pri SSK ponosni, ker že celo desetletje z veliko prizadevnostjo uspešno utiramo pot povezovanju slovenskih intelektualcev po svetu, ki jih je komunistični režim desetletja zavračal kot sovražnike. Prepričani smo, da taki posveti omogočajo lažje, boljše in bolj sproščeno razumevanje, pove-

zovanje in sodelovanje vseh nas, brez očitkov iz preteklosti. Kot nekdanji politik in dolgoletni vodstveni ter strokovni sodelavec SSK se že leta zavzemam za to, da bi slovenska vlada uradno povabila slovenske strokovnjake iz kulturnih, znanstvenih in gospodarskih krogov od povsod, kjer živijo, da bi nam pomagali oblikovati nov kulturni, gospodarski in politični program tako, da bi bilo »biti Slovenec« ne samo ponos ampak tudi vrednota.

Zavedam se, da je slovenska osamosvojitev presenetila številne slovenske politike ter posameznike doma in po svetu. Tako danes, po štirinajstih letih slovenske državnosti, mnogi še vedno ne dojemajo, da živimo v samostojni in demokratični državi, za katero moramo skrbeti sami. Vedeti moramo, da smo narod z majhnim številom prebivalstva in da se bomo zato morali v matični državi otresti desetletne vsiljene miselnosti, da so zunaj živeči rojaki »sovražniki slovenskega naroda«, tujci. Sprejeti bomo morali dokončno spoznano resnico, da jih je po drugi svetovni vojni v tujino pognal strah za njihova življenja in za življenja njihovih družinskih članov, ker se niso strinjali s komunistično doktrino in še manj z njeno ideologijo in zločinskim ravnanjem. Prav iz te nuje je bil pred štirinajstimi leti ustanovljen SSK, ki naj bi ponovno zbral pod eno streho vse tiste, ki čutijo, da se po njihovih žilah pretaka slovenska kri.

Zavedamo se, da so zgolj posvetovanja o teh problemih, če ostane pri tem, dosti premalo. Vendar pa lahko hkrati tudi že ugotavljam, da so bili dosedanja zborniki z vsebino referatov ter nekateri sklepi in predlogi s posvetovanj nekaterim politikom osnova pri oblikovanju zakonskega osnutka, ki naj bi določal pravice in dolžnosti države v odnosu do slovenske diaspore. Ker pa vemo, da je politika zelo hitro »pokvarljivo blago«, politiki pa pozabljivi, je prirejanje takšnih posvetov, kot je današnji, opomin k ostvaritvi že sprejetih zakonov, to pa je za Slovence zunaj in doma življenjskega pomena.

Če se ob tej misli ozrem nekoliko nazaj, v čas, ko smo leta 2002 organizirali prvo srečanje z naslovom »Ko ne bo več meja« v Gorici v Italiji, se spominjam, da je bilo takrat med slovenskimi politiki veliko dvomov, češ da Svetovni slovenski kongres počne nekaj, iz česar ne bo nobene koristi. So pa pred štirimi leti izrečene besede, kasneje natisnjene v zborniku, pri politikih v Sloveniji morda vendarle vzbudile pozornost, in to ne glede na njihovo politično barvo. Kaj od tega pa je bilo do danes uresničeno, to pa že presega meje našega današnjega posveta.

Jezik, kultura in zemlja so temelj vsakega naroda. S tem se Slovenci lahko pohvalimo celo pred državami, ki so številčnejše od nas in igrajo danes v svetu pomembno vlogo. Tudi če slovenski jezik, v primerjavi z drugimi večjimi jezikovnimi skupinami v svetu, govori le majhno število svetovnega prebivalstva, je to naš jezik, naša nacionalna identiteta. Danes je Slovenija v družbi evropskih držav in narodov po jeziku, kulturi in pravicah enakopraven subjekt. S ponosom lahko rečemo, da smo Slovenci v osrčju Evrope ohranili to, česar mnogi številčnejši narodi niso zmogli. Pri SSK smo prepričani, da bomo to zmogli tudi v evropski skupnosti, ko se bodo

miselne meje zbrisale tudi v nas samih. Le narodne zavesti in ponosa nam manjka.

Letošnji posvet smo, kot sem že povedal, namenoma organizirali na avstrijskem Štajerskem, da bi Slovencem na tej strani utrdili zavest, da kot manjšina še vedno pripadajo slovenskemu narodu in da je sedaj priložnost, da ohranimo to, kar nam je še ostalo in spodbudimo, kar se spodbuditi da. Prav takšna srečanja so priložnost, da se o vsem pogovorimo in da se nam odprejo pogledi v prihodnost. Le v duhu sodelovanja se nam odpirajo pota k ustvarjalnosti za skupni napredek in za lepše življenje, danes in v prihodnje, v skupnosti z vsemi narodi združene Evrope.

***Franci Feltrin** je bil rojen leta 1943 na Primorskem. Že kot poslanec v Državnem zboru Slovenije (od leta 1990 do leta 1992) se je aktivno ukvarjal s problematiko Slovencev po svetu. Leta 1994 je prevzel funkcijo sekretarja pri Svetovnem slovenskem kongresu, leta 1996 je bil prvič izvoljen za podpredsednika Svetovnega slovenskega kongresa, leta 1998 pa je kot predsednik vodil Slovensko konferenco Svetovnega slovenskega kongresa. Franci Feltrin je sedanjí podpredsednik Svetovnega slovenskega kongresa in podpredsednik Slovenske konference SSK.*

mag. dr. phil. Harald STRANZL,
namestnik šefa misije

Veleposlaništvo Republike Avstrije v Ljubljani

Cenjeni visoki gostje!

Spoštovane dame in gospodje!

Kot namestnik veleposlanika Republike Avstrije v Ljubljani se prisrčno zahvaljujem za vabilo na ta simpozij. Obenem posredujem najlepše pozdrave veleposlanika, doktorja Valentina Inzka, ki na žalost zaradi drugih obveznosti ni mogel priti sam v Pavlovo hišo.

»Ko ni več meja« je zares zelo aktualno in tudi simbolično geslo za simpozij, ki se ukvarja po vstopu Republike Slovenije v Evropsko unijo s stanjem slovenske manjšine v obmejnih področjih. Avstrija je v Evropski uniji! Slovenija je v Evropski uniji! Ali dejansko ni več - po razširitvi Evropske unije - nobenih meja? Blago se pretaka brez obmejne kontrole. Kmalu, verjetno leta dvatisočsedem, bo Slovenija pristopila k Schengenu in bodo tedaj tudi obmejne kontrole oseb odvečne. - Ali res ni več nobenih meja? Ostajajo morda še vedno meje v glavah ljudi? Ali ljudje potrebujejo meje? - »Ko ni več meja« - je dejansko večno aktualno geslo za simpozij. Iz programa sem razbral, da gre tudi za vprašanja identitete, predvsem ohranitve slovenske identitete v obmejnih področjih in za vlogo kulturnih in športnih ustanov, nenavsezadnje tudi cerkve.

Sedaj, ko so Avstrija, Slovenija, Madžarska in Italija v Evropski uniji, ima slovenska manjšina v obmejnih področjih še boljše možnosti za sodelovanje z matično državo. Obenem pa je včasih v Sloveniji mogoče zaznati skrb, da bi se z evropskim združevanjem izgubila narodna identiteta. Ta skrb je razumljiva, kajti celo v velikih državah-članicah Evropske unije se danes spet obuja želja po utrditvi narodne

zavesti. To lahko obrazložimo s tem, da vsak narod, vsaka narodna skupnost predstavlja neke neko manjšino.

Ne samo naši slovenski sodeželani na avstrijskem Koroškem, temveč tudi osemdeset milijonov Nemcev predstavlja manjšino v Evropski uniji, ki ima štiristopetdeset milijonov prebivalcev. Vsak je neke manjšina. Vse je vedno odvisno od perspektive oz. od velikosti okvira.

Domnevam, da bo stanje slovenskega jezika, slovenske identitete oz. slovenske narodne skupnosti na Koroškem tudi ena od tem vašega dvodnevnega simpozija. Slika je zelo raznolika. Po eni strani je tu na žalost še vedno nerešeno vprašanje dvojezične topografije, po drugi strani pa je, hvala Bogu, vedno več obiskovalcev pouka slovenskega jezika na Koroškem. Ob vseh težavah, ki jih je treba rešiti, zaznavamo na Koroškem, v svoje veselje, vse bolj naraščajočo sprejemljivost slovenskega jezika.. Poleg tega so rezultati nedavne javnomnenjske raziskave na Koroškem dokaj spodbudni. Sedeminseddeset (67%) odstotkov Korošcev in Korošic meni, da se mora na podlagi odločbe avstrijskega Ustavnega sodišča nujno postaviti dvojezične krajevne table tudi v primeru, če bo rešitev vprašanja topografskih napisov mogoča le v soglasju Zvezne vlade s Koroško deželo in njenim prebivalstvom. Znano je tudi, da je Avstrija največji vlagatelj v Sloveniji, Slovenija pa je za Avstrijo pomembnejši trgovinski partner kot, na primer, Rusija ali pa Kitajska. Slovenci so globalno največji porabniki avstrijskega blaga na osebo. Odnosi med Avstrijo in Slovenijo so tako trdni, tudi na gospodarskem področju, da mora priti in tudi bo prišlo do vsestransko sprejemljive rešitve manjšinskega vprašanja.

Ob koncu izrekam Pavlovi hiši in Društvu člen 7, njegovemu predsedniku in tajništvu moje priznanje. Pavlova hiša se je razvila v zadnjih letih v kraj številnih srečanj, postala je kulturna ustanova in celo pomemben dejavnik. Številne aktivnosti Društva člen 7 so močno prispevale k osveščanju in spoznanju, da v Avstriji živi tudi slovenska manjšina. Še enkrat Vam v imenu avstrijskega veleposlaništva želim mnogo uspeha pri poteku simpozija, in vse najboljše v bodočnosti.

Hvala lepa za pozornost!

mag.dr.phil. Harald STRANZL

rojen: 31. januarja 1967

naslov: v tujini: Martinčeva ulica 8, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

v Avstriji: 8264 Großhartmannsdorf, Štajerska/Avstrija

zakonski stan: poročen (od l. 1996), dva otroka (Magdalena, rojena 1998, Maximilian, rojen 2001)

državljanstvo: avstrijsko

Izobrazba:

1973 - 1977: Ljudska šola v Großsteinbachu (okraj Fürstenfeld/Štajerska)

1978 - 1985: Zvezna gimnazija v Fürstenfeldu, zrelostni izpit v juniju 1985 (z odličnim uspehom)

1985 - 1990: diplomski študij (»študij učiteljstva) na področju zgodovine in socialnih ved ter klasične-
ga jezikoslovja na Karl-Franzens-univerzi v Grazu

junij 1990: magisterij iz filozofije
1990 - 1991: pripravniška doba na Splošni višji šoli v Fürstenfeldu
1991 - 1993: študij za doktorat iz področja novejše zgodovine (tema disertacije: Srednje- in vzhodnoevropska politika Francije v sodobnem času)
oktober 1991: začetek študija prava na Karl-Franzens-univerzi v Grazu, poleg tega študij anglistike
1991 - 1992: enoletni kolegij v računalništvu in informatiki na Pedagoški zvezni akademiji
poleti 1992: študijsko bivanje v Franciji, v Parizu: raziskave zaradi dokončanja diplomatsko-zgodovinske disertacije v francoskem zunanjem ministrstvu
maj 1993: promocija doktorata iz filozofije
oktober 1993: osemmesečni vojaški rok pri bataljonu 4. oklepne artilerije v Gratkornu, Štajerska
junij 1994: sprejemni izpit na Diplomatski akademiji
junij: zaposlitev v Zveznem ministrstvu za državno oobrambo/ akademija za državno obrambo
-september 1994: na Dunaju. Varnostne in obramboslovne študije na oddelku za obrambno pedagoško

Poklicna pot:

september 1994: sprejemni izpit in nastop službe v Zveznem ministrstvu za zunanje zadeve
september 1994: referent na oddelku za zunanje, varnostne in obrambnopolitične zadeve Avstrije in
- december 1994: Evropske unije in na oddelku za zahodno in severno Evropo in Evropski svet
december 1995: služba v tujini na avstrijskem predstavništvu pri Evropski uniji v Bruslju; avstrijski
- december 1996: predstavnik v delovnih skupinah Sveta EU za zunanje odnose/ za skupno zunanjo in
varnostno politiko Evropske unije (GASP), Evropski parlament in Južno Ameriko
oktober 1996: referent na oddelku za mednarodno sodelovanje na področju prava in notranjih zadev
- maj 1999: (med drugim boj proti organiziranemu kriminalu in drogam); sodelovanje v okviru avstrijskega predsedstva Schengenu leta 1996 (namestnik predsednika v odboru »zunanji odnosi) in pri avstrijskem predsedstvu Evropski uniji leta 1998
junij 1999: načelnik referata za regionalno/ strukturno politiko, kmetijstvo (vprašanja subvencije)
- september 2000: in pritožbe pri EU na oddelku za gospodarstvo in integracijo pri Zveznem ministrstvu za zunanje zadeve, usklajevanje zadev odbora stalnih predstavnikov I (COREPER I)
od oktobra 2000: služba pri veleposlaništvu Republike Avstrije v Ljubljani v funkciji namestnika avstrijskega veleposlanika v Slovenije; poleg tega pooblaščenec za vprašanja Evropske unije in razširitev ter ataše za tisk in informacije pri veleposlaništvu (uradni naslov: poslanik-svetnik veleposlaništva)
september 2005: imenovanje za »poslanika« (»Minister plenipotentiary) pri veleposlaništvu Republike Avstrije v Sloveniji

Ieziki:

nemščina, angleščina, francoščina, slovenščina; italijanščina in španščina (osnovno znanje)

mag. Janez Kramberger, predsednik

Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu

Spoštovani gostitelji in organizatorji strokovno-znanstvenega posveta,
cenjeni gostje,

prijazno vas želim pozdraviti v svojem imenu in v imenu Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu.

Manjšine so in morajo biti vez med narodi, to specifično je potrebno razumeti, jo izkoristiti in tudi negovati. Slovenija je polnopravna članica Evropske unije. Pred nami so novi izzivi, ki jih moramo opredeliti. V začetku letošnjega leta smo v Komisiji pripravili Posvet o pripravi strategije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu. Prepričani smo, da je potrebno pripraviti nove, sveže pristope, s katerimi bomo pritegnili k sodelovanju tudi mlade ljudi, zlasti na področjih kulture, znanosti in športa. Ker ni več meja, si moramo prizadevati, da ne bodo meje ostale v naših glavah.

Manjšine so in morajo biti vez med narodi, zato si Komisija prizadeva, da bi imeli v slovenskem Državnem zboru zamejci in Slovenci iz sveta svoja stalna predstavnik, ki bi sodelovala v zakonodajnem postopku in tako sooblikovala politiko izseljenstva in zamejstva.

Spoštovani, prepričan sem, da bomo v prihodnjem letu uspeli sprejeti tudi sistemski Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Zakon je pripravljen, za njegov sprejem obstaja politična volja.

Želim vam uspešno delo!

Mag. Janez Kramberger je bil rojen 1. novembra 1961 v Mariboru. Leta 1987 je diplomiral na Veterinarski fakulteti, ob delu pa je končal tudi magistrski študij iz področja veterinarske znanosti. Več let je deloval kot terenski veterinar na območju Slovenskih Goric, Ptujsko-dravskega polja in Haloz. Leta 1988 je začel delovati pri Slovenski kmečki zvezi v Lenartu. Bil je poslanec v državnem zboru v mandatih 1996-2000 in 2000-2004. V DZ RS deluje v Odboru za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter v Odboru za visoko šolstvo, znanost in tehnološki razvoj in je predsednik Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu.

msgr. Alojz Uran

ljubljski nadškof in metropolit

Spoštovani udeleženci,

ki ste se zbrali na 4. strokovno – znanstvenem posvetu Svetovnega slovenskega kongresa v avstrijski Štajerski, v Radgoni!

Z veseljem pozdravljam vse organizatorje, predavatelje, predstavnike različnih ustanov, ki si prizadevate za ohranjanje slovenske identitete med rojaki v zamejstvu. V društvih, zavodih in celo neformalnih skupinah je izrednega pomena oživljanje kulturnega, glasbenega in družabnega življenja, ki opravlja pomembno poslanstvo v lokalnih skupnostih, pa tudi širše.

Želim vam, da bi v čim boljšem medsebojnem sodelovanju prišli do novega ustvarjalnega poleta. Ta naj bi v zamejstvo, v Slovenijo in po svetu prinašal več veselja in upanja, več zvestobe evangelijskim vrednotam, ki so temelj krščanske evropske skupnosti.

Že vnaprej se veselim sadov vašega prizadevanja. Naj vaši gledališki odri, galerije, glasbene skupine in vse drugo, kjer ste kulturno in umetniško dejavni, pripomore k še večji medsebojni povezanosti in nas bogati z novimi izvirnimi izrazi lepega, resničnega in dobrega.

Prisrčno vas pozdravljam, na vaša prizadevanja pa kličem Božji blagoslov!

*Predstavitev Pavlove hiše
in njenega delovanja*

Društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko

Susanne Weitlaner

Društvo člen 7, Avstrija

Društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko je bilo ustanovljeno leta 1988. Cilj društva je bil in je še vedno, da bi dežela Štajerska uresničila pravice štajerskih Slovencev, ki so zapisane v sedmem členu avstrijske državne pogodbe. Društvo poleg tega skrbi še za razširjanje pouka slovenščine na Štajerskem, tretji cilj pa je znanstveno in kulturno delo. Društvo vidi svoje celotno delo v nadrejenem evropskem kontekstu. Tako so v razne kulturne prireditve vključeni ne samo umetniki in umetnice iz Avstrije in Slovenije, temveč tudi iz drugih evropskih držav. Pri tem pa ne pozabljamo na našo okolico in sodelujemo z ljudmi in organizacijami iz te regije, kar pomeni, iz trikotnika Gradec – Maribor – Murska Sobota.

Cilji

Društvo je bilo ustanovljeno s ciljem uresničiti pravice slovenske manjšine na Štajerskem, ki jih je štajerska politika desetletja zanikala. Po členu 7 avstrijske državne pogodbe naj bi imeli Slovenci na Štajerskem pravico do pouka v materinščini (to-rej slovenščini), do dvojezičnih krajevnih napisov in do slovenščine kot uradnega jezika. Doslej je prišlo le do delnega priznanja slovenske manjšine na Štajerskem: deželna glavarka Klasniceva je izjavila, da so Slovenci tako na Koroškem kot na Štajerskem, ni pa rekla, da obstaja slovenska manjšina na Štajerskem.

Leta 2001 je deželna glavarka Waltraud Klasnic prvič obiskala Pavlovo hišo, nakar je društvo prvič dobilo finančno podporo s strani deželne vlade. Leta 2004 je bila gospa Klasnic ponovno v tej hiši, ko je praznovala skupaj z bivšim predsednikom Slovenije, Milanom Kučanom, s kulturno ministrico Slovenije, Andrejo Rihter in

s predsednico oddelka za podporo manjšin zveznega kanclerja, dr. Christo Achleitner, pristop Slovenije k Evropski uniji.

Decembra 2003 so bili štajerski Slovenci končno vključeni v sosvet manjšin, svetovalno telo zveznega kanclerja. Do takrat so bili štajerski Slovenci le kooptirani, to pomeni, da so bili lahko prisotni, niso pa imeli možnosti glasovati. Od decembra 2003 naprej imajo svoj lastni sedež, za katerega so se borili že od 90-ih let naprej.

Letos smo deželni glavarki Waltraud Klasnic predložili idejo dvojezičnih kulturnih napisov/tabel v obmejnem prostoru. Te table so pri nas v Avstriji rjave barve in opozarjajo na kulturne znamenitosti. Gospa Klasnic je odobrila predlog Društva člen 7, do uresničitve pa še ni prišlo. Medtem so bile deželne volitve in politična situacija se je spremenila. Upamo, da se bomo lahko čimprej dobili z novim deželnim glavarjem Vovesom, da mu bomo lahko predstavili predlog za dvojezične kulturne table, pa tudi želje in cilje Društva člen 7. Voves je bil letos maja v Pavlovi hiši in se je že seznanil z našim delom.

Slovenščino poučujejo na ljudskih in glavnih šolah v obmejnem področju. Razen ene šole, kjer ponujajo obvezni izbirni pouk slovenščine, je slovenščina le prostovoljen predmet. V zadnjih letih je bilo okrog 200 učencev. V prihodnosti želimo, da bi slovenščino kot obvezni izbirni predmet poučevali na več šolah in da bi prišlo do multikulturnega vrtca, kjer se otroci ob igri učijo slovenskega jezika. Poslovodja, mag. Michael Petrowitsch je v stikih z deželnim svetnikom, dr. Fleckerjem (odgovoren za socialne in kulturne zadeve) in upa, da bo končno prišlo do multikulturnega vrtca, z uporabo slovenščine v obmejnem področju. Slovenščina naj ne bo le jezik, ki ga govori sosednji narod, ampak naj postane spet jezik, na katerega bodo ljudje ponosni in ki bo del narodne zavesti. S predsednikom šolskega urada smo se že pred leti dogovorili, da bo prostovoljen pouk slovenščine plačan iz posebnega »lonca«, ker bi šole drugače izrinile slovenščino iz urnika v korist drugih predmetov, z argumentom, češ da za pouk slovenščine ni dovolj denarja. Doslej so se držali tega dogovora in upamo, da bo tako tudi v prihodnosti.

Pavlova hiša

Društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko ima sicer svojo pisarno v Gradcu, osrčje društva pa je kulturni dom "Pavlova hiša" v Laafeldu/Potrni, v okolici Radgone. Leta 1995 je Društvo člen 7 kupilo kmečko hišo, ki je bila prebivalstvu znana kot "Grofova hiša", imenovana tako po zadnjem lastniku. S finančno podporo Slovenije in Avstrije je bila hiša, zgrajena leta 1837, glede na historično pomembno substanco prenovljena v skladu s spomeniškovarstvenimi pravili. 16. maja 1998 sta hišo odprla državna sekretarka za Slovence v zamejstvu in po svetu, Mihaela Logar, in Bruno Aigner, zastopnik predsednika državnega zbora, dr. Heinza Fischerja.

Pavlova hiša je center, kjer naj bi se srečevali slovenski in avstrijski Štajerci ter eno- in dvojezični prebivalci iz okolice. Lepo je videti, kako vedno več ljudi iz okolice prihaja v hišo, ne glede na to, ali je na sporedu otroško gledališče ali moderna razstava. V domu je tudi stalna razstava o zgodovini Slovencev na avstrijskem Štajerskem. Trikotnik Avstrija – Slovenija – Madžarska je že stoletja poznan po svojih etničnih, jezikovnih in verskih manjšinah, ki so zaznamovali in obogatili regijo. Ob razstavi o slovenski manjšini so dodatni panoji posvečeni Romom iz Prekmurja ter nemško govorečim prebivalcem na Apaškem polju. Da bi omogočili popoln pregled manjšin, živečih v obmejnem področju Štajerska – Slovenija – Madžarska, smo oblikovali še panoje o nadvse raznolikem judovskem življenju v Prekmurju. Ob vstopu v razstavno sobo boste na devetnajstih panojih, na katerih se zgodovinski zapisi začnejo s prvotno naselitvijo Slovencev na Štajerskem, izvedeli veliko zanimivega o slovenski manjšini, katere obstoj so še pred nekaj leti zanikali. Sama razstava prikazuje tudi vsakdanje življenje, šolstvo in opravljanje verskih obredov ter težavno življenje vzdolž meje in z mejo. S pomočjo preglednega načrta Štajerske se obiskovalec lahko prepriča, da so številčna štajerska krajevna imena slovenskega izvora, saj je bila slovanska naselitev te regije dejansko pred bajuvarsko naselitvijo. Panoji so nastali v sodelovanju z oddelki graške univerze in Pokrajinskim muzejem v Murski Soboti, dopolnjujejo pa jih intervjuji z ljudmi iz obmejnega področja, ki pripovedujejo o svojem življenju ob meji. S tem je na eni strani dosežen odnos do sedanjosti, na drugi strani pa je na živahen način posredovana sodobna zgodovina. Dva panoja sta posvečena Pavlovi hiši, ki se je od otvoritve maja 1998 uveljavila tudi kot središčna točka v štajerski kulturni sceni.

Čeprav je bila ta hiša pri prebivalstvu znana kot "Grofova hiša", smo jo preimenovali v "Pavlovo hišo". Kako je do tega prišlo? Pavlovi starši so se v Laafeld / Potrno preselili pred prvo svetovno vojno iz Cankove, kjer so prodali svojo hišico. Kmetijo je pozneje prevzel brat Viktor. Vsega skupaj je družina živela v Avstriji 17 let. Oče Avgusta Pavla, Ivan Pavel, in njegova sestra Sidonja sta pokopana na pokopališču v Goritzu / Gorici pri Bad Radkersburgu / Radgoni. Do danes sta grobova dobro ohranjena. Avgust Pavel je izšel iz revnih okoliščin. Starši so svoje otroke vedno podpirali in tako so tudi Avgustu omogočili študij. Razširil je svoje znanje jezikov, ki jih je že sicer obvladal: slovenščine in madžarščine. Kot otrok cesarsko-kraljevega področja je verjetno znal tudi nemški jezik. Čeprav je Avgust Pavel v življenju uspel, ni nikoli pozabil na svoj rojstni kraj, ki mu je dal v zibelko dar multikulturne identitete. Bil je celo ponosen na to, da prihaja iz trikotnika, kjer v sožitju živijo ljudje treh jezikov. Avgust Pavel je najpomembnejša oseba madžarsko-slovenske kulturne zgodovine. Intelektualec s slovansko-germansko-madžarske meje je pustil trajno sled v zgodovini 20. stoletja na Madžarskem, tako v slavistiki kot v jezikoslovju in literarni vedi, v knjižnicah in muzejih, izobraževanju v ljudskih in visokih šolah, v književnosti in s svojimi prevodi. Avgust Pavel je nekoč rekel: *»Ne poznamo se dovolj. To vodi do nezainteresiranosti, hladne brezbriznosti, celo vzvišenega omalovaževanja brez osnove. Pri nas kaj hitro omenjajo Balkan, tam doli pa Azijo. In to ni dobro. Prepričan sem, da bi dobronamerno spoznavanje rodilo*

spoštovanje, spoštovanje pa vsaj simpatijo. Zaradi osnovnih naukov naših veroizpovedi bi morali biti v našem medsebojnem odnosu zavezani še čemu drugemu.» Tako je Društvo člen 7 dalo svojemu kulturnemu domu ime "Pavlova hiša". Naj se v njem nadaljuje delo Avgusta Pavla, ideja mirnega sožitja treh narodov naj ljudem vrne samozavest. Naj postanejo ljudje ponosni na to, kar so: namreč ljudje multiple identitete.

Znanstvena zbirka

Društvo člen 7 se je leta 2003 odločilo, da bo začelo izdajati znanstveno zbirko, v kateri naj bi izhajale knjige s poudarkom na slovenstvu na Štajerskem, pa tudi tiste, ki obravnavajo slovenistiko/slovenstvo nasplošno ali pa manjšinsko tematiko in se nam zdijo zanimive. Prva knjiga, ki je izšla, se imenuje »**Ardigata! Krucinal!**« in govori o slavistu Josefu Matlu, ki je delal na graški slavistiki; na podlagi Matlovega dela je avtor Michael Reichmayr izdal majhen slovar slovenskih psov. Delo je razporejeno na tri poglavja. Prvo poglavje o življenju in delu Josefa Matla ponuja ob glavnih bio-bibliografskih podatkih tega avstrijskega slavista, balkanologa, literarnega in kulturnega zgodovinarja tudi kratek prikaz zgodovine njegove rojstne pokrajine ter avstrijske slavistike. Drugo poglavje prikazuje osnutke Josefa Matla in drugih lingvistov k teoriji izposojanja besed v nemško-slovanskem interferenčnem prostoru na splošno in jih razvija naprej. V tretjem poglavju so zbrane teorije in osnutki o besedah tujega izvora na področju ekspresivnega besednega zaklada, posebno na področju Germano-Slavica, kot tudi glosar slovenskih zmerljivk na osnovi dela Josefa Matla. Tej knjigi je sledil ponatis vodnika, ki smo ga izdali že pred leti (1998) v okviru deželne razstave z naslovom »Mladina«. Ta vodič se imenuje »**Po sledeh protestantov, Judov, Romov in Slovencev v Radgoni in okolici**« in je sedaj na voljo tudi v slovenščini. K tej knjigi spada tudi načrt mesta, na katerem so označene pomembne točke, in smo ga sedaj izdali v nemščini, slovenščini in angleščini. Prav tako je v znanstveni zbirki izšla tudi **Disertacija filozofa Franca Vebra**, ki so jo imeli že za izgubljeno, pa jo je našel dr. Michael Reichmayr. Veber je bil rojen leta 1890 v Radgoni/Bad Radkersburgu in je študiral ter delal na inštitutu za filozofijo v Gradcu. Knjiga »**Die Natur des Sollens**« je ponatis njegove disertacije, ki je bila odlikovana z Wartingerjevo nagrado, dopolnjujejo pa jo avtorjevi komentarji. Vebrovo doktorsko delo je nastalo v letih 1915-1917 in je eno redkih temeljnih filozofskih del Franceta Vebra v nemščini. Veber velja danes za enega najpomembnejših slovenskih filozofov dvajsetega stoletja. Umrl je leta 1975 v Ljubljani. Izid knjige **Die Sprache im Dorf lassen** / »**Pustiti jezik v vasi**« predstavlja uresničitev dolgoletne želje Društva člen 7. Knjiga se ukvarja z zgodovino petih slovenskih vasi okrog Radgone. Avtorica Andrea Haberl-Zemljč je bila tu v Radkersburgu rojena, v Gradcu je študirala filozofijo, germanistiko in slovenistiko ter se potem vrnila v svoj kraj. To delo je pomembno, ker na znanstveni ravni zelo jasno razlaga jezikovno okolje in zgodovino Radgone. Raziskava Sonje Ebner, ki se je ukvarjala z Radgonskim kotom na sociološki ravni, je izšla v

zbirki Pavlove hiše pod naslovom »**Drinnen und draussen**« (»Znotraj in zunaj«) in obravnava sovražnost do tujcev kot socialno prakso pripadnosti. Ebnerjeva meni, da sovražnost do tujcev ni, kot se pogosto razpravlja, »poseben« fenomen s »popolnoma lastno« dinamiko, temveč trdi, da predstavlja sovražnost do tujcev za ljudi, ki tako ravna, v prvi vrsti opredelitev pripadnosti k določeni skupini. Znani prevajalec Cankarjevega opusa v nemščino, Erwin Köstler, je v naši znanstveni zbirki izdal svojo diplomsko nalogo, ki se ukvarja z **Integrali Srečka Kosovela** in ima naslov »Vom Erleben und Deuten«. Pričujoča raziskava ima svoj izvor v praktičnem literarnem delu avtorja, ki je leta 1998 začel s pripravami za prevod Kosovelovih Integralov v nemščino in ki so leta 1999 izšli pri založbi Drava. S tem delom je odprl dostop do avantgardnega sveta Srečka Kosovela tudi nemško govorečemu bralcu. Michael Reichmayr, avtor dveh knjig znanstvene zbirke Pavlove hiše, je tudi avtor knjige z naslovom »**Von Ajda bis Žuži**«. Knjiga obravnava slovanska imena avstrijskih krav in je duhovita in zanimiva knjiga s področja jezikoslovja. Vsebuje pa tudi glosar 2.700 govejih imen iz vzhodnega alpskega prostora in drugih pokrajin Evrope. Letos bosta izšla še zbornik posveta, ki smo ga skupaj z Slovenskim etnološkim društvom organizirali lani, in diplomska naloga mlade štajerske etnologinje, ki se je ukvarjala z obmejnimi področjem med Mureckom in Radgono.

Znanstveni zbirki smo letos dodali še literarno zbirko. Prva v tej zbirki je knjiga s pesmimi Avgusta Pavla. Načrt za to knjigo smo imeli že dolga leta v glavi in končno je prišlo do uresničitve. Hčerka in vnukinja Avgusta Pavla sta napisali predgovor in nam podarili veliko fotografij iz družinskega albuma ter nam jih dovolili objaviti v knjigi. Pesmi so v madžarščini, slovenščini in nemščini. Knjiga ni analiza literarnega opusa Avgusta Pavla, temveč želi bralcem podati lik tega vsestranskega človeka. Na izdajo pa že čaka naslednja knjiga; to je knjiga nemško-slovenskih pesmi izseljenca Venceslava Špragerja.

Vsako leto jeseni ali pozimi izide brošura društva Signal, ki poroča, kaj se je med letom dogajalo, in objavlja zanimive članke, ki se ukvarjajo s slovenščino/ slovenstvom na Štajerskem oz. z manjšinsko tematiko.

Kulturno delo Pavlove hiše

Pavlova hiša mora dihati, živeti. Zato imamo na leto približno pet zelo različnih razstav. Dve od njih sta ponavadi moderni: ena poleti in ena jeseni. Jesenska poteka v okviru graškega avantgardnega festivala Štajerska jesen. Imamo pa tudi razstave fotografij, ikon, informacijske razstave, npr. o Judih v Lendavi, in še mnoge druge. Razstave naj bi bile različne in pestre ter naj bi nagovarjale ljudi iz okolice, pa tudi iz trikotnika Maribor – Gradec – Murska Sobota. Število obiskovalcev je v zadnjih letih postopoma raslo, kar je za društvo znak, da jih naš program zanima in da kljub dolgi poti radi pridejo v našo hišo.

Izobraževalno delo

V zadnjih letih je prišlo v Pavlovo hišo mnogo skupin. To so bili bodisi učenci s svojimi učitelji ali skupine učiteljev ali skupine iz andragoških ustanov. Tem smo tudi prilagodili svoj program. Skupinam nudimo informacije o Pavlovi hiši, vodenje po razstavi o štajerskih Slovencih in, če imajo dovolj časa, tudi vodenje po sledih manjšin v Radgoni. Ljudje to ponudbo radi sprejmejo. Skupinam odpremo hišo tudi v času zunaj uradnega odpiralnega časa, če se le pravočasno najavijo.

Projekti

Poleg razstav imamo tudi predstavitve, kot je na primer današnji posvet ali pa projekt »toplo-hladno«, ki ga je izvedel član društva, Robert Muscherlin, skupaj z mladimi iz Slovenije in Avstrije. Obiskali so toplice na obeh straneh meje in se spraševali, ali so štajerske toplice naši romarski kraji prihodnosti, ali pa so to kraji medkulturnega srečevanja in spoznavanja, kakšni so odnosi med Avstrijci in Slovenci. Rezultate tega projekta so predstavili decembra 2004 v okviru razstave v Pavlovi hiši.

Dveletni projekt, pri katerem sedaj sodelujemo, se imenuje »Region der Vielfalt / Regija raznolikosti«. Partnerji so društva iz Štajerske in Slovenije, ki so si zastavila za cilj, pomagati občinam in društvom ter drugim organizacijam pri izpeljavi čezmejnih projektov, s čimer bi izboljšali čezmejno sodelovanje in razumevanje. Poleti 2005 smo se v okviru naše avstrijsko – štajersko - slovenske povezave (Region der Vielfalt / Regija raznolikosti) trudili za podpiranje kulturne raznolikosti in za znižanje etnično in versko motiviranih diskriminacij v „Regiji prihodnosti“ avstrijsko-štajersko- slovenskega obmejnega prostora. Če naj bi Evropska unija postala nekaj več kot gospodarska združba, potem je pomembno, da tudi na področju političnega izobraževanja sežemo čez meje, torej dosežemo izmenjavo informacij in izgradnjo povezav. Iz tega razloga je društvo CLIO vzpostavilo model čezmejnega sodelovanja in interdisciplinarnega povezovanja. Ob podpiranju kulturne raznolikosti (cultural diversity) z informacijami in senzibiliziranjem „večinskega prebivalstva“, z bojem proti diskriminaciji in rasizmu ter s skupno izdelavo standardov kakovosti na področju Diversity Managementa želimo predvsem na komunalni ravni pripomoči k izboljšanju avstrijsko-štajersko-slovenske komunikacije. Da bi lahko to zagotovili, so se povezale organizacije, ki se že leta intenzivno ukvarjajo s to tematiko. Na avstrijsko - štajerski strani so to Artikel VII Kulturverein für Steiermark/Društvo člen VII za avstrijsko Štajersko, Helping Hands Graz/Antirassismus-Hotline, Jugendzentrum HOUSE Mureck/Mladinski center HOUSE Mureck in Migrant Innenbeirat der Stadt Graz/Svet migrantov/in mesta Graza. V Sloveniji so partnerice projekta Andragoški zavod ljudske univerze iz Maribora, Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane in Šmolc – Študentski mladinski otroški center iz Laškega. Za zaključek je predviden obširen simpozij.

Norma Bale, aktivna članica društva, je organizatorka projekta »Rado ima rad svoje mesto«. To bo tudi naslov otroške knjige, ki govori o malem Radu, ki nima prijatelja in ki po dolgem iskanju najde prijateljico na avstrijski strani Radgone. Knjiga bo izšla tako v nemščini kot v slovenščini in bo namenjena mlajšim otrokom. V okviru tega projekta in ob izdaji knjige imamo v načrtu tudi razne delavnice, ki naj bi povezale avstrijske in slovenske otroke.

Najuspešnejši projekt pa je naš pevski zbor. O projektu pravzaprav ne smemo govoriti, saj je zborovsko delovanje že kar stalnica Pavlove hiše. Približno pred enim letom smo obesili plakat, kjer je bilo napisano: »Zbor išče pevce«. In našli so se v kratkem času. Zdaj jih je deset, v tem kratkem času obstajanja so imeli nastope že tako v Avstriji kot v Sloveniji. Veseli nas, da se Bruno Petrischek tako angažira in da pevci s takim veseljem pojejo. Letošnji reviji SIGNAL bomo dodali zgoščenko s posnetki zbora Pavlove hiše. Tudi vi jih boste danes slišali, ker bodo zvečer nastopali za vas.

Toliko o delovanju Pavlove hiše. Zelo me veseli, da je posvet, ki ga organizira Svetovni slovenski kongres, tokrat v Pavlovi hiši in upam, da vam bo prijetno pri nas. Hvala za vašo pozornost!

Mag. Susanne Weitlaner živi in dela v Gradcu. Na graški slavistiki je študirala slovenščino in ruščino (pedagoško smer). Je podpredsednica Kulturnega društva člen 7, v društvu pa dela že od leta 1995.

Slovenci na avstrijskem Štajerskem

O zgodovini štajerskih Slovencev

Susanne Weitlaner

Društvo člen 7, Avstrija

Avstrija ni država s samo nemško govorečimi prebivalci. Na južnem Koroškem živijo ob nemško govorečem prebivalstvu Slovenci, na Gradiščanskem Hrvati ter Madžari, na Dunaju Čehi, Rome in Sinte pa srečamo povsod v Avstriji. Le malokdo pa ve, da živijo tudi na jugu Štajerske ljudje, katerih materinščina je slovenščina.

Kdor začne raziskovati podatke o prvotni poselitvi Štajerske, bo morda razočaran: Pred naselitvijo bavarskih kmetov (od leta 800 pred Kristusom) je na tem ozemlju že 200 let obstajalo slovansko prebivalstvo. To so bili predniki današnjih Slovencev, živečih severno in južno od avstrijske državne meje. Pred Slovani so že Rimljani kolonizirali Štajersko, pred Rimljani pa je tod že prebival keltski narod Norikov. Vsi ti narodi so se sčasoma med seboj pomešali. Na področju današnje zvezne dežele Štajerske je slovansko prebivalstvo - razen teh omenjenih območij na južnem Štajerskem - prevzelo nemški jezik, tako da se je v 12. stoletju vzpostavila današnja jezikovna meja z vsemi njenimi osnovnimi značilnostmi. Sledi slovanske naselitve pa najdemo še danes v vseh predelih Štajerske.

Na to kažejo številna imena krajev in rek, npr. Graz (od slovenskega „gradeč“, majhen grad). Do visokega srednjega veka je živelo v dolini reke Mürz in v gornji dolini reke Mure slovansko prebivalstvo. Vsakemu poskusu, predstaviti Štajerce s slovenskim maternim jezikom kot tujkom, nasprotujejo zgodovinska dejstva na podlagi stoletnega sožitja in nepretrganega medsebojnega mešanja. Na primer: priimek *Deutschmann* je na današnjem spodnjem Štajerskem, ki pripada k Sloveniji, zelo razširjen; obratno pa je samo v Gradcu veliko gospodinjstev, katerih člani imajo slovenski priimek *Semlitsch*. Delež nemškega prebivalstva je bil večji od slovenskega in tako je počasi prišlo do asimilacije. Le na jugu današnje Štajerske se je slovenski jezik obdržal od generacije do generacije. Še na začetku 19. stoletja, ko je

večina prebivalstva še delala na kmetijah, je bilo vseeno, kateri jezik je kdo uporabljal. Ljudje so govorili jezik, ki so ga slišali in govorili doma, torej slovenščino ali nemščino. Jezik, ki so ga govorili, pa ni bil vzrok, da bi bili zapostavljeni.

Leta 1848 so bile ustanovljene politične občine, ki so od takrat naprej kot nova najnižja javnopravna teritorialna skupnost prevzele naloge, za katere so bili do takrat pristojni zemljiški gospodje in cerkev. To je bila, na primer, skrb za služinčad, socialno skrbstvo in policijo ter po letu 1869 v večjem obsegu tudi za obvezno šolstvo. Občinsko zastopstvo so izvolili člani občine in tako se je v vas preselila tudi politika. Sčasoma je prišlo do ustanovitve interesnih združenj. Na področju politike in dejavnosti društev je bil glas večinoma nemško govorečih prebivalcev mest in trgov pomembnejši kot glas kmečkega prebivalstva. Slovenci, ki so pripadali skoraj izključno kmečkemu prebivalstvu, so bili zaradi tega v politični javnosti slabo zastopani. Posledično so bila slovenska združenja na prostoru jezikovne meje na Štajerskem ustanovljena veliko kasneje kot nemška. Nacionalno miselnost je najprej gojilo nemško omikano meščanstvo, na slovenski strani pa duhovščina. Preko društev pa se je kasneje zavest o narodni pripadnosti razširila tudi na podeželje.

Z uvedbo splošne šolske obveznosti je še posebno aktualna postala raba jezika pri pouku. Za socialno napredovanje v državnem aparatu ali na drugih področjih javnosti ali gospodarstva je bilo potrebno znanje nemškega jezika. Nacionalne struje so od prebivalstva zahtevale, da se opredeli za slovenščino ali nemščino kot materni jezik. Zagovorniki nemškega ali slovenskega jezika so se trudili potegniti jezikovno mejo skozi vojvodino Štajersko, vendar ta meja ni bila nikoli ostra, vmes je vedno ostal pas jezikovno mešanega področja.

Proti koncu prve svetovne vojne je prebivalstvo, zaradi dolgoletnih odrekanih naveličano vojne, izgubilo zaupanje ne samo v cesarsko vlado, ampak tudi v skupno državo. Veliko ljudi je ločitev od Avstrije občutilo kot osvoboditev. V avgustu leta 1918 je bil v Ljubljani ustanovljen slovenski „državni zbor“, malo zatem, v oktobru, pa so v Zagrebu ustanovili „državni zbor Srbov, Hrvatov in Slovencev“. 1. decembra 1918 so v Beogradu slavnostno razglasili „Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev“. Že 1. novembra je Rudolf Maister prevzel oblast v Mariboru. Njegove enote so se najprej premaknile proti severu in v nekaj tednih okupirale dvojezično področje in nekatere nemško govoreče občine na severu (npr. Cmurek/Mureck), ne da bi se ozirale na mnenje tam stalno živečih ljudi. Obmejne kraje Sobota/Soboth, Lučane/Leutschach, Šentilj/Spielfeld, Radgona/Radkersburg in okoliške občine so postale vojaško sporni kraji. Ti dogodki in dejstvo, da je okupacija zahtevala veliko človeških žrtev, so prizadetim zapustili globoke rane in so desetletja oteževali sožitje. Po umiku jugoslovanskih enot niso bili preganjani samo tisti, ko so podprli okupacijo, temveč se je stopnjevalo tudi nezaupanje do vseh slovensko govorečih prebivalcev, na katere so začeli pritiskati, da bi se izrekli za »dobre Nemce«.

10. septembra 1919 so bile v St. Germainu z državno pogodbo določene nove državne meje med Avstrijo in nekdanjimi sovražniki propadle monarhije. Južno

mejo Štajerske so v novo ustanovljeni državi SHS (Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev) začrtali tako, da so nekateri deli dvojezičnega področja (npr. Slovenske gorice/Windische Bühel južno od Cmureka/Murek in Apaško polje/Abstaller Feld) pripadli jugoslovanski državi, nekateri drugi (okolis Sobote, Lučan in Radgone) pa k Avstriji. Nekatera mesta s prevladujočim nemškim prebivalstvom (mesta Maribor/Marburg, Ptuj/Pettau in Celje/Cilli) so ostala v državi SHS. Po sprejetju pogodbe je sicer minilo še celo leto, preden so bila zasedena ozemlja izpraznjena. Še leta 1921 je prišlo do manjših popravkov meje. Z vzpostavitvijo meje so bili pretrgani skoraj vsi osebni in gospodarski odnosi. Nekatero mejno zahodnoštajerske občine, kot npr. Radgono (okraj Untergries), so razdelili. Trgovanje, ki je bilo dotlej svobodno, je bilo zdaj podvrženo carini ali pa se je spremenilo v tihotapstvo. Pri nekaterih kmetih je bila potegnjena državna meja med kmetijo in poljem, v nekaterih primerih celo med stanovanjsko zgradbo in gospodarskim poslopjem. Drugi „dvojni lastniki“ so imeli polja tako v Avstriji kot tudi v državi SHS. Za opravljanje del so zmeraj morali dobiti dovolilnico. Zaradi nove meje so mnogi, tako avstrijski kot slovenski kraji zgubili svoje zaledje; zaradi tega se je stopnjevalo odseljevanje. Vse do danes je obmejna dežela ostala krizna pokrajina.

Po jugoslovanski okupaciji in novi mejni črti je slovensko govorečim Štajercem postalo še težje, izreči se za svoj jezik. Od prebivalstva so pričakovali izjave o lojalnosti do Avstrije in nemštva. V župnijah Radgona in Lučane so ukinili slovensko mašo. Šolski spisi iz medvojnega časa dokazujejo, da je še vedno veliko število učencev doma govorilo slovensko. Ta okoliščina je sprožila zahteve po manjših razredih; tako naj bi se otroci hitreje seznanili z nemškim učnim jezikom. Samo v Velikem Boču je bil z uradnim dovoljenjem vse do tridesetih let v prvem razredu dvojezičen pouk.

Leta 1938 se je Avstrija priključila nacionalsocialistični Nemčiji. Z vzpostavitvijo meje na jugu Štajerske po prvi svetovni vojni so jo nemški nacionalisti pojmovali kot varovalni nasip. Nemštvo naj bi, kot kultura z višjo vrednostjo, z obmejnega področja vplivalo na nekdanjo Spodnjo Štajersko. To naj bi bila priprava na poznejšo priključitev le-te k Rajhu. Nacisti so te namene kasneje tudi uresničili. Posebno oviro je predstavljal „nenemški“ element v obmejnih občinah. Leta 1938 so nacistični statistiki ugotovili, da je 38,8% prebivalcev občine Glanz in 44,2% občine Gradišče govorilo slovensko. Leta 1939 so uporabili slovenščino kot „domači jezik“ v Dedoncih/Dedenitz 82,8%, v Slovenski Gorici/Goritz 41%, v Potrni/Laafeld 37,6% in v Žetincih/Sicheldorf 89,15% prebivalcev. V nasprotju s svojim nemškim nacionalnim predhodnikom nacizem ni imel namena „samo asimilirati“ slovenskega prebivalstva, ampak ga je hotel z „nacionalno pristnim izborom“ pregnati iz njihovih domovinskih občin. V svoji rasistični norosti so nacisti merili lobanje obmejnih prebivalcev, da bi tako ločili „Nemce“ od „Nenemcev“. Vzrok, da niso s silo odpeljali slovensko govorečih ljudi z obmejnega področja, npr. iz Koroške, je bil ta, da je »rajh« leta 1941 napadel Jugoslavijo. Pozornost so tedaj posvetili predvsem ponemčevanju ponovno priključene spodnje Štajerske. Odporu proti nacistom so

se priključili tudi slovensko govoreči ljudje s področja Sobote/Soboth, regije Lučan/Leutschach in okolice Radgone/Radkersburg.

Z osvoboditvijo Avstrije izpod nacizma je bila dana priložnost, da bi podprli sožitje dveh jezikov na obmejnem področju. Dejansko pa so se ponovili stari strahovi in vzorci. Te so še dodatno spodbujali izgoni nemško govorečih ljudi iz Spodnje Štajerske in ozemeljske zahteve Jugoslavije do Avstrije. Dvojezično prebivalstvo se je znašlo v dvojni stiski: Kdor se je izrekel za slovenski jezik kot za svojo materinščino, je bil lahko osumljen ideološkega približevanja h komunistični Jugoslaviji. Poleg tega je dvojezično prebivalstvo izgubilo bolj kot kadarkoli prej možnost čezmejnih stikov. Zaradi posebne obrobne lege prizadete regije se je zaostрила gospodarska situacija; prišlo je do množičnega odseljavanja, zaradi česar se je število slovensko govorečega prebivalstva spet zmanjšalo.

Naselitveno področje

Bivše slovensko in dandanes izključno dvojezično prebivalstvo avstrijske Štajerske je razdeljeno na štiri področja, ki niso povezana med seboj. To so okraji Deutschlandsberg, Leibnitz, Radkersburg in Graz. Razen Gradca ležijo vsa naselitvena področja severno od slovensko-avstrijske meje in imajo neposreden stik s kompaktnim slovensko govorečim področjem. Ta »dvojezična področja« je težko pravilno navesti in že sam poskus takega navajanja bi predstavljal zelo kočljivo početje.

V Avstriji živéči štajerski Slovenci prebivajo v nekaterih naseljih oz. občinah kot »kompaktna« skupina. Večinoma pa živijo razdeljeni ob vsej (na Štajerskem več kot 130 km dolgi) deželni meji, če že niso prej postali žrtve masivnega ekonomskega pritiska (»beg s podeželja«). Največje, tradicionalno s Slovenci naseljeno mesto je Graz, in to že od prejšnjega stoletja naprej. K Radkersburgu spada tako imenovani radgonski trikotnik z občinama Radkersburg-mesto in Radkersburg-okolje. V občini Leibnitz so ostanki dvojezičnega prebivalstva, ravno tako v župniji Leutschach ter v manjšem obsegu v sosednjih župnijah Oberhaag, Arnfels in Gamlitz. V okraju Deutschlandsberg najdemo Slovence na skrajnem zahodu, južno od Soboth in Eibiswalda, v krajih Laaken, Untersoboth in Rothwein.

Priznanje etnične skupine

V letu 1994 je Republika Slovenija tudi uradno priznala obstoj slovenske etnične skupine na Štajerskem, prav tako pa je na drugi strani prišlo do kooptiranja v sosvet, kar se lahko šteje kot prvi korak na poti do uradnega priznanja štajerskih Slovencev s strani republike Avstrije. Decembra 2003 pa so bili štajerski Slovenci končno vključeni v sosvet manjšin, svetovalno telo zveznega kanclerja. Sedaj imajo v sosvetu tudi svoj sedež, za katerega so se tako dolgo borili.

Republika Avstrija je sicer s členom 7 državne pogodbe iz leta 1955 priznala obstoj prebivalcev s slovenskim maternim jezikom na Štajerskem in sprejela možnost, da le-ti lahko tudi po zakonu terjajo pravico do lastne šole in uporabe svojega jezika v uradih. A leta 1972, ob uveljavitvi koroškega zakona za napise na krajevnih tablah, je takratni deželni glavar dr. Niederl pripomnil: „Pri nas ni nobenih Slovencev.“ (Die Presse, 21.10.1972)

Do obrata je prišlo z ustanovitvijo Društva člen 7 za Štajersko leta 1988. Društvo je opozorilo na „pozabljeno manjšino“ in se začelo boriti za pravice štajerskih Slovencev, ki so zapisane v avstrijski državni pogodbi. Pri tem je na začetku naletelo na veliko težav, ker so politiki zanikali obstoj manjšine in govorili o „pomoti“ v državni pogodbi.

Do izboljšanja odnosov med Štajersko in Slovenijo je prišlo pozneje, po osamosvojitvi Slovenije in ob spremembah v bivši Jugoslaviji. V zadnjih letih so se stiki z okrajnimi politiki in deželno vlado izboljšali. Upamo, da bomo z novim glavarjem Štajerske dobro sodelovali in svojim ciljem prišli še bliže.

Tiste, ki menijo, da ni slovenske etnične skupine na Štajerskem, opozarjam na izsledke ljudskega štetja iz druge svetovne vojne. Po tem štetju je leta 1951 v obmejnih okrajih Radgona/Radkersburg, Lipnica/Leibnitz in Deutschlandsberg živelo 580 oseb z nenemškim pogovornim jezikom, leta 1961 je bilo tam 229 oseb z izrazito jasnim slovenskim pogovornim jezikom, leta 1971 je bilo 259 oseb, leta 1981 pa samo še 73. Ogromna razlika v primerjavi s številkami iz leta 1939 (1544 oseb samo v okrajih Radgona/Radkersburg in Lipnica/Leibnitz) ne dopušča sklepa, da je dvojezičnost v roku nekaj desetletij skoraj izumrla; bolj prepričljivo je, da se je zmanjšalo število ljudi, ki pri uradnih anketah navajajo slovenščino kot pogovorni jezik, čeprav je le-ta v bistvu njihova materinščina. Jezik socialnega priznanja je nemščina, ne pa slovenščina.

Oktobra 2002 smo dobili dostop do podatkov ljudskega štetja, leta 2001 pa dostop do podatkov glede pogovornega jezika na Štajerskem. Te podatke smo na naše povpraševanje pri inštitutu „Statistik Austria“ smo dobili: Po anketi je 2192 avstrijskih državljanov (na Štajerskem) navedlo slovenščino kot občevalni jezik. Leta 1991, torej pri zadnjem ljudskem štetju, je bilo takih le še 1695 oseb. V obmejnih okrajih Deutschlandsberg, Leibnitz in Bad Radkersburg je 452 ljudi navedlo, da govorijo slovensko, pri zadnjem ljudskem štetju je bilo takih le še 246. Kljub dejstvu, da se ne more enačiti kategorije „občevalni jezik“ s priznanjem, povejo te številke vse. Vseeno bi radi omenili, da je kljub sedanjemu razpoloženju na Štajerskem, ki je večinoma brez konfliktov, južnim Štajercem, ki ne živijo v urbanem sistemu, še vedno oteženo javno priznanje slovenstva, saj je bilo le-to vsa desetletja skrito v privatnem in polprivatnem področju. Tako lahko sklepamo na veliko večje število slovensko govorečih. V primerjavi z najnovejšimi podatki ljudskega štetja na Gradiščanskem in na Koroškem, torej v zveznih deželah, kjer obstaja že večdesetletna tradicija etničnih skupin in pri katerih je po statističnih podatkih prišlo do

upada, na Štajerskem zaznavamo naraščajoče zanimanje za slovenstvo. Društvo z veseljem opaža, da delo Pavlove hiše prinaša plodove v smislu multiple identitete na Štajerskem. Z veseljem opažamo, kako se posebno mlada in mlajša generacija loteva te tematike sproščeno in brez predsodkov.

Pouk slovenščine na Štajerskem

Šola pred industrializacijo

V predmodernem času sploh ni bilo pomembno dejstvo, kateri jezik uporablja prebivalstvo. Pomembno je bilo, da je kmet plačal svojo davščino zemljiškemu gospodu in se pokoril posvetni oblasti. Kar je veljalo za kmeta, je veljalo tudi za kajžarja in hlapca. Vsak je imel svoje določeno mesto v vaški skupnosti in nad vsem je bedela cerkev.

Čeprav so bile takrat maše v latinščini, je bilo za razširjanje in utrjevanje vere potrebno, da je župnik svojim župljanom pridigal v jeziku naroda. Tudi spovedovali so v narodnem jeziku, otroci pa so se v svojem jeziku naučili tudi katekizem. Župniki z dvojezičnega območja - t.j. v župnijah Ivnik, Arnež, Lučane, Šentilj in Radgona – so morali zato obvladati oba narodna jezika. V šolah teh župnij pa so poučevali samo v nemščini. To si lahko razlagamo tako, da si je samo večinsko nemško govoreče meščanstvo lahko privoščilo pošiljanje otrok v šolo, slovensko govoreči kmečki prebivalci pa so svoje otroke potrebovali pri delu. Po uvedbi splošne šolske obveznosti, ko so tudi slovensko govoreči otroci pričeli obiskovati pouk, je učni jezik vseeno ostala nemščina.

Šola. Nacionalna pripadnost pridobiva pomen

S pospešenim razpadanjem starega fevdalnega reda in ob postopnem prehodu v moderno družbo so nastale tudi nove predstave o pripadnosti. Prevladovala je trditev, da je najpomembnejši znak pripadnosti članov skupine skupna materinščina. Na začetni stopnji industrijske družbe je dobivala pisna oblika komunikacije vse večji pomen, s tem pa je vse večji pomen pridobivala tudi šola, kjer urijo spretnost pisanja in branja. Toda na dvojezičnih področjih, kot na primer v območju Lučan in v Radgonskem kotu, so na ljudskih šolah poučevali samo v nemščini, zato se je moral drugi jezik umakniti v ozadje. Otroke, ki so prišli v šolo brez znanja nemščine, so „preusmerili“ na nemški učni jezik. To je bil prvi korak k asimilaciji (jezikovnemu prilagajanju) štajerskih Slovencev. Izjema je bila v nepretrdnem hribovju ležeča šola v Velikem Boču pri Lučanah, v kateri je bil tudi po na novo začrtani meji po prvi svetovni vojni pouk še vedno dvojezičen. Slovenščina je veljala

za „zastarel“ jezik, ki ni več odgovarjal modernemu času in potrebam trgovanja in uradovanja ter so jo na koncu uporabljali samo še v zasebnem življenju.

Sedanja situacija

V Členu 7 avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 je navedeno, da morajo pripadniki manjšin imeti možnost obiskovanja pouka v svojem jeziku. A le v redkih primerih se učenci nekaterih šol v obmejnem pasu vzhodne in zahodne Štajerske lahko v obliki prostovoljnega pouka oz. obveznega izbirnega predmeta dve uri tedensko seznanjajo s slovenskim jezikom. Ker pa štajerski Slovenci kot manjšina niso uradno priznani, ostaja zgolj upanje, da bodo, v imenu dobre volje, vodstva šol vsako šolsko leto znova pripravljena učencem v obliki prostovoljne izbire ponuditi dve uri učenja slovenskega jezika tedensko.

Leta 1995 so prvič ugotavljali, koliko učenek in učencev šol v obmejnem južnoštajerskem prostoru se zanima za prostovoljni pouk slovenščine. Presenetljivo, bilo je kar 284 interesentov. Število je zadoščalo, da je urad za šolstvo dežele Štajerske podprl prostovoljni pouk slovenščine. Na glavnih šolah Gamlitza/Gomilice in Arnfelsa/Arneža pa so bili že prej aktivni. Obe šoli sodelujeta s partnerskimi šolami v Sloveniji. Posebnost je tudi glavna šola Arnfels/Arnež, ki ima kot edina šola na Štajerskem slovenščino kot izbirni (obvezni) predmet. Medtem ko se »Francozi« peljejo v Francijo, da bi razširili svoje znanje o jeziku in kulturi Francozov, se peljejo »Slovenci« skupaj z osnovno šolo z Mute na hrvaški otok Krk. Slovenski otroci imajo tam pouk nemščine z avstrijskim učiteljem, avstrijsko-štajerski otroci pa imajo pouk slovenščine s slovenskim učiteljem. Slovensko in nemško govoreči otroci sodelujejo pri raznih projektih in se morajo sporazumevati v obeh jezikih.

Glavna šola Gamlitz/Gomilica že od leta 1988 sodeluje z osnovno šolo Kungota. V okviru tega sodelovanja so nastali razni zanimivi projekti: knjiga **Achtung Staatsgrenze!/Pozor! Državna meja! (o življenju ob meji)**, projekt **Ratscherbach**, **Fest an der Grenze/Zabava ob meji**, sodelovanje v okviru EU-projekta **COMENIUS Learning together - working together**, brošura **Ein Baum bekommt Blätter/Drevo dobi liste (10 let šolskega partnerstva)**, **Schüleraus-tausch/izmenjava učencev**, projekt **schulART**.

Schuljahr/ šolsko leto 2004/05

Bezirk Leibnitz/okraj Lipnica

VS Ratsch	VS Arnfels	HS/RS Arnfels		
11	5	76		92

Bezirk Radkersburg/Okraj Radgona

VS Bad Rad- kersburg	VS Mureck (Projekt)	VS Straden (EU_Projekt)	HS Mureck (Projekt)	
17	36	34	20	107

Tečaje slovenščine za izobraževanje odraslih ponujajo naslednje ustanove: Ljudska univerza (Volkshochschule), andragoška izobraževalna ustanova Urania, Inštitut za podporo gospodarstva (Wifi), andragoška izobraževalna ustanova Retzhof (pri Lipnici), andragoška izobraževalna ustanova grad St. Martin. Na glavni šoli v Gamlitzu/Gomilici poteka »privatni« tečaj slovenščine društva »Regionale Zukunftswerkstatt« (Regionalna delavnica prihodnosti), ki že nekaj let ponuja prebivalcem te regije jezikovne tečaje. Seveda pa obstaja tudi možnost, učiti se slovenskega jezika na univerzitetni ravni na graški univerzi.

Opaziti je, da s pristopom Slovenije k Evropski uniji raste tudi zanimanje za slovenski jezik. Ostaja le upanje, da bodo na šolah na avstrijskem Štajerskem v prihodnosti čim bolj podpirali pouk slovenščine kot jezik Štajerske, jezik babic in dedkov, kot jezik soseda in jezik, ki se ga bo na tem področju nekoč mogoče učiti vse od vrtca pa do univerze.

Mag. Susanne Weitlaner živi in dela v Gradcu. Na graški slavistiki je študirala slovenščino in ruščino (pedagoško smer). Je podpredsednica Kulturnega društva člen 7, v društvu pa dela že od leta 1995.

Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov

Uvodna predavanja

Moderator:

Franci Feltrin, Svetovni slovenski kongres, Slovenija

Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost

Maja Mezgec in Zaira Vidali

Slovenski raziskovalni institut (SLORI), Italija

Uvod

Narodna identiteta se oblikuje, potrjuje in goji znotraj socializacijskega procesa, tj. tiste družbene dinamike, s katero si človek pridobi miselnost, spoznanja, vrednote, norme, modele in obnašanja, torej elemente kulture v širšem pomenu besede, ki so sprejeti v neki skupini oziroma skupnosti. Na tak način postane človek družbeno bitje - član in pripadnik neke skupine ali socialne kategorije, med katere sodita tudi narod in manjšina (Susič-Sedmak, 1983).

Socializacijski dejavniki skrbijo za posredovanje kulturnih elementov in za prenašanje kulture skupnosti na posameznika. To so, poleg družine, prijateljev, šole, cerkve, medijev ali delovnega okolja, tudi organizacije za preživljanje prostega časa. V primeru slovenske manjšine v Italiji so nosilci te vloge društva, ustanove in organizacije, ki so sestavni del manjšinske organizirane dejavnosti (Susič-Sedmak, 1983).

Slovenci v Italiji razpolagajo z bogato mrežo dejavnosti, društev in organizacij, ki se ukvarjajo predvsem s kulturno-prosvetno in umetniško ter športno dejavnostjo. Večino teh dejavnosti koordinirata dve krovni organizaciji, in sicer Slovenska kulturno-gospodarska zveza – SKGZ (s sedežem v Trstu, Gorici in Čedadu) in Svet slovenskih organizacij - SS0 (s sedežem v Trstu, Gorici in Čedadu). Na področju ljubiteljske kulture je dejavnih več kot 200 društev in organizacij, od teh 68 % na Tržaškem, 19 % na Goriškem in 13 % v videmski pokrajini. Ti imajo na voljo svoje krovne ustanove, in sicer Zvezo slovenskih kulturnih društev (ZSKD), ki deluje na deželni ravni, Slovensko prosveto v Trstu in Zvezo slovenske katoliške prosvete v

Gorici. Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI) šteje nekaj manj kot 60 društev in organizacij. Na področju mladinskega organiziranega delovanja sta prisotni Slovenska zamejska skavtska organizacija in Taborniška organizacija Rodu modrega vala. Tudi župnije ponujajo kulturne, podporne, rekreacijske in podobne dejavnosti. Z vidika politične organiziranosti Slovenci v Italiji sledijo različnim ideološkim usmeritvam in so politično dejavni v večinskih strankah (*Levi demokrati, Slovenski in italijanski komunisti, Komunistična prenova, Severna liga*), imajo pa tudi s stranko s slovenskim predznakom, to je *Slovenska skupnost*. Glede medijev v slovenskem jeziku naj omenimo *Primorski dnevnik* ter slovenske radijske in televizijske programe RAI.

Tema in cilj raziskave

Raziskava je bila izvedena v okviru Programske konference krovnih organizacij SKGZ in SSO leta 2003 in je bila načrtovana na podlagi potrebe manjšine po jasnejšem vpogledu v sodelovanje mladih pri manjšinskih društvih, ustanovah in organizacijah, po mnenju mladih o manjšinskem delovanju in sistemu manjšinske organiziranosti in po oblikovanju smernic za učinkovitejšo soudeležенost mladih pri manjšinski organiziranosti.

S pričujočo raziskavo smo hoteli raziskati, kako mladi doživljajo dejstvo, da pripadajo narodni manjšini, kakšen je njihov odnos do manjšinskih organizacij, v kolikšni meri poznajo manjšinsko stvarnost, v kolikšni meri so soudeleženi pri manjšinski organiziranosti, kako gledajo na manjšino in na njeno organiziranost: kaj mlade privlačuje oziroma odvrča od delovanja v društvih; katere so dobre in slabe plati udejstvovanja v manjšinskih društvih; katere so prednosti in katere šibke točke manjšinske organiziranosti in katere so potrebe in pričakovanja mladih.

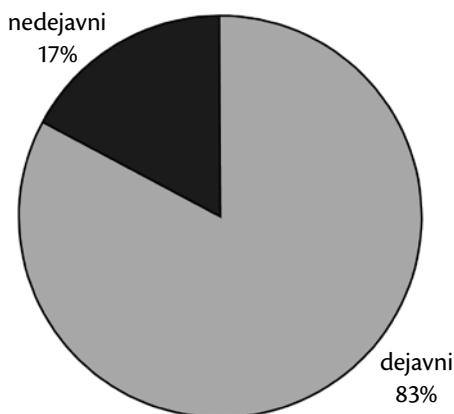
Anketirali smo dijake vseh višjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem (576 dijakov), torej starostni pas 15- in 19-letnikov.

Gojenje zunajšolskih dejavnosti in narodnost anketiranih

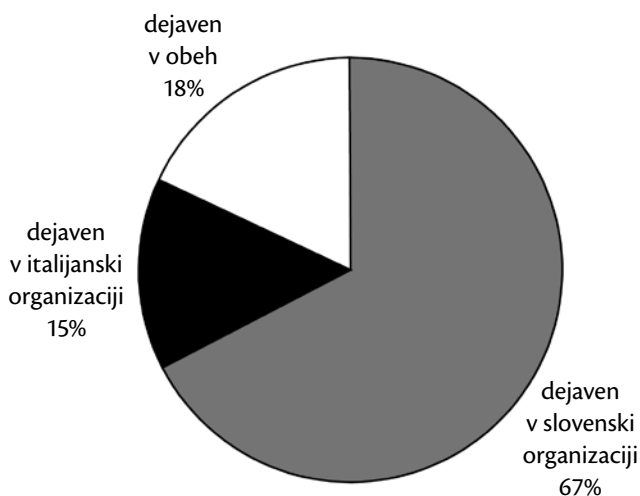
Da bi globlje spoznali zunajšolsko udejstvovanje tržaških in goriških višješolcev na različnih področjih (kulturnem, športnem, mladinskem, verskem, političnem itd.), smo anketirancem dali na razpolago razpredelnico z raznimi kategorijami zunajšolskih dejavnosti, ki so bile še dodatno razdeljene na slovenske in italijanske.

Kot prikazuje *grafikon 1*, se 83 % višješolske populacije posveča vsaj eni zunajšolski dejavnosti. Med tistimi, ki gojijo kako tovrstno dejavnost, je 67 % dejavnih samo v slovenskih krogih, 15 % samo v italijanskih in 18 % tako v slovenskih kot italijanskih. (glej *grafikon 2*)

Grafikon 1: Gojenje dejavnosti (N=576)

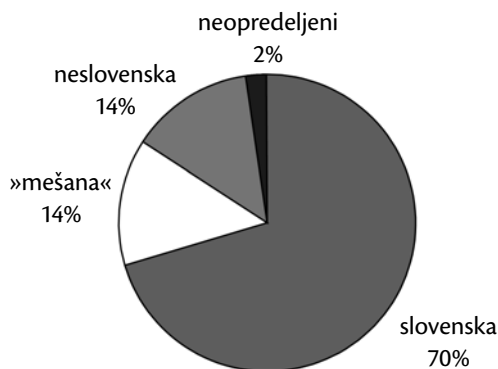

Grafikon 2: Dejavní po jeziku organizacije (N=477)

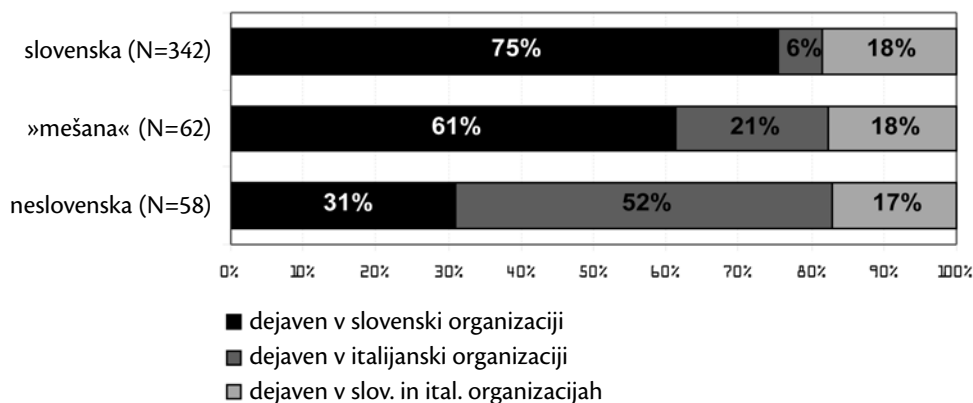
Med tržaškimi in goriškimi višješolci smo preverili občutek narodnostne pripadnosti in prejete odgovore zaradi preglednosti združili v štiri skupine. (glej grafikon 3) V kategorijo *slovenska narodnost* spada 70 % anketiranih. Kategorija *slovenska in italijanska oz. druga narodnost* zajema višješolce, ki se enačijo z vsaj dvema narodnostima, od katerih je ena slovenska (14 %) in druga večinoma italijanska. Italijanska in druge narodnosti spadajo v skupino *neslovenska narodnost* (14 %). Določili smo tudi kategorijo *neopredeljeni*, ki pa je maloštevilna (2 %).

Grafikon 3: Narodnost anketiranih (N=568)

Iz primerjave udejstvovanja v dejavnostih po jeziku organizacije z narodnostjo anketiranih izhaja, da je v slovenskih organizacijah dejavnih tri četrtine dijakov slovenske narodnosti (75 %), nekoliko manj je mladih, ki so se opredelili tako za slovensko kot za italijansko narodnost (61 %), znatno manj pa je dijakov neslovenske narodnosti (31 %), ki se v največji meri udeležujejo v italijanskem okolju (52 %). (glej *grafikon 4.*)

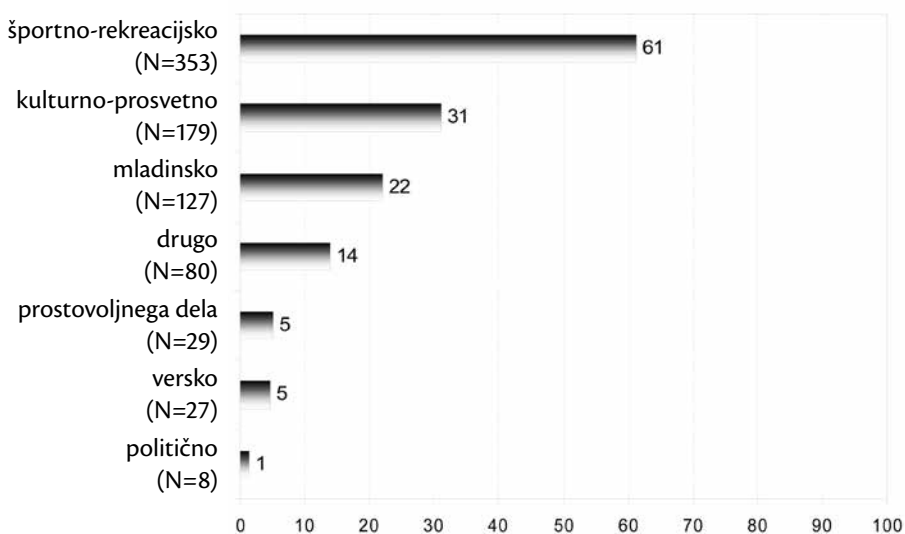
Grafikon 4: Dejavní po jeziku organizacije in narodnosti

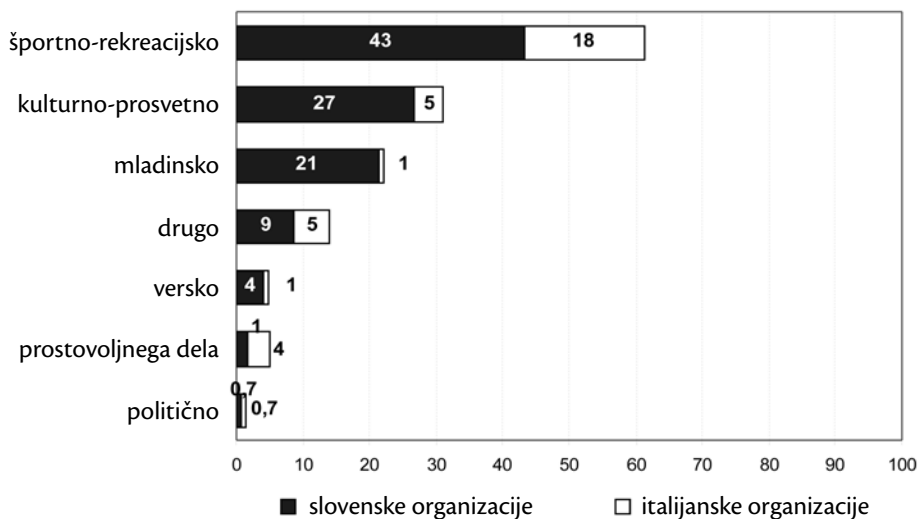
Grafikona 5 in 6 prikazujeta razporeditev dejavnosti po področjih. Največ mladih se udeležuje v športno-rekreacijskih društvih (61 %); med temi je 43 % dejavnih v slovenskih društvih, 18 % pa v italijanskih. Na drugem mestu so mladi, ki delujejo v kulturno-prosvetnih društvih in ustanovah (31 %): v slovenskem okolju se jih udeležuje 27 %, v italijanskem pa 5 %. Dalje se tržaški in goriški višješolci v pro-

stem času posvečajo dejavnostim v mladinskih organizacijah, kot so, na primer, taborniki, skavti ali mladinski krožki (22 %); dejavni so skoraj izključno v slovenskem okolju (21 % v slovenskih organizacijah in 1 % v italijanskih). Med dejavnostmi mladih je tudi prostovoljno delo (»voluntariat«) (5 %), ki pa se odvija v večji meri v italijanskem (4 %) kot v slovenskem okolju (1 %). Nizek odstotek mladih se posveča verskim dejavnostim (5 %), in to skoraj izključno v slovenskem okolju (4 % v slovenskem okolju in 1 % v italijanskem). Najnižji pa je odstotek politično aktivnih (1 %), enakomerno porazdeljenih v slovenskih (0,7 %) in italijanskih političnih skupinah (0,7 %). 14 % mladih pa se posveča drugim dejavnostim, od teh 9 % v slovenskih krogih in 5 % v italijanskih.

Grafikon 5: Dejavni po področjih udejstvovanja v %

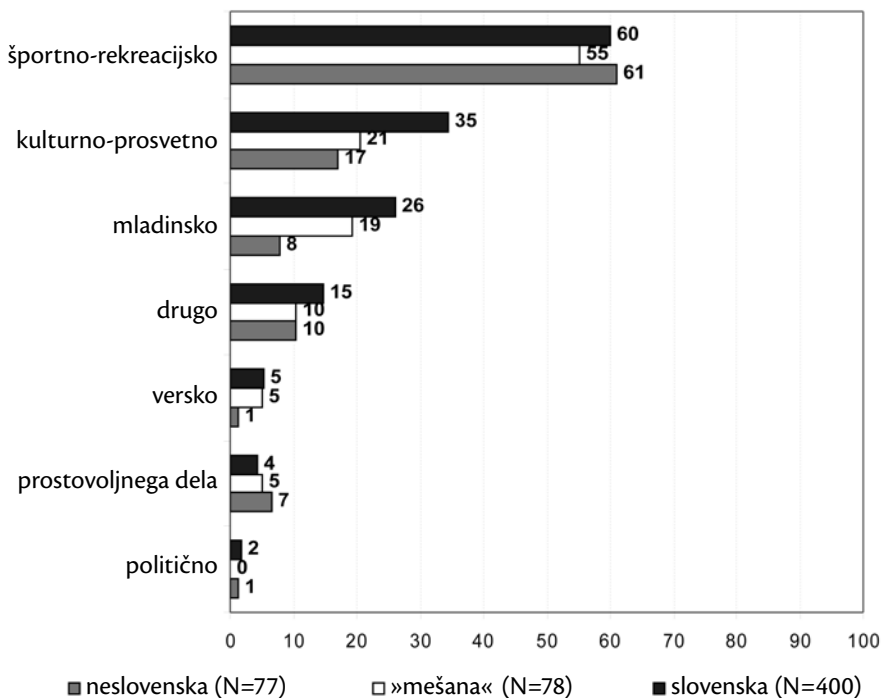

Grafikon 6: Področje udejstvovanja po jeziku organizacije v % (N=576)

Primerjava po narodnosti anketiranih kaže statistično pomembne razlike pri kulturno-prosvetni dejavnosti, kjer je najvišji delež dejavnih med anketiranci slovenske narodnosti (35 %), nekoliko nižji med višješolci »mešane« narodnosti (21 %), najnižji pa med mladimi neslovenske narodnosti (17 %). Podoben trend kažejo mladinske organizacije, kjer je odstotek dejavnih anketirancev neslovenske narodnosti (8 %) izrazito nizek, najvišji pa je pri mladih slovenske narodnosti (26 %). (glej grafikon 7.)

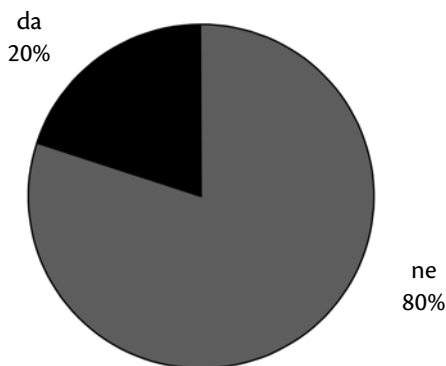
Grafikon 7: Področje udejstvovanja po narodnosti v %

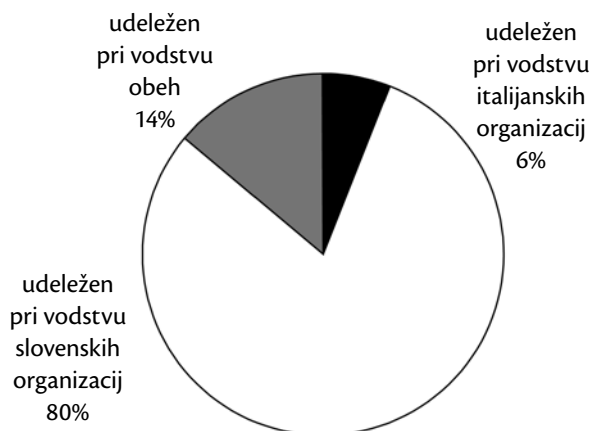
Za nazornejši prikaz udejstvovanja tržaških in goriških višješolcev v slovenskih in italijanskih društvih, ustanovah in organizacijah smo dejavnost razdelili na dve skupini, in sicer na gojenje dejavnosti v društvu (kot so lahko športno ali glasbeno udejstvovanje in sodelovanje v mladinskih organizacijah ter na prireditvah) ter na aktivno soudeležbo pri vodenju društva, ustanove ali organizacije. Delitev izhaja iz različne časovne obremenitve, stopnje angažiranosti in odgovornosti, ki jih različne ravni udejstvovanja zahtevajo od posameznika.

Preverili smo, koliko mladih je aktivno udeleženih pri vodenju društev, ustanov in organizacij. Kot prikazuje *grafikon 8* 20 % anketirancev sodeluje pri vodenju društva, ustanove ali organizacije. *Grafikon 9* ponazarja deleže anketiranih, ki so udeleženi pri vodenju organizacij, glede na okolje: 80 % je aktivnih pri vodenju slovenskih organizacij, 14 % slovenskih in italijanskih, v najnižji meri pa italijanskih (6 %).

Grafikon 8: Udeležba pri vodstvu organizacij (N=576)

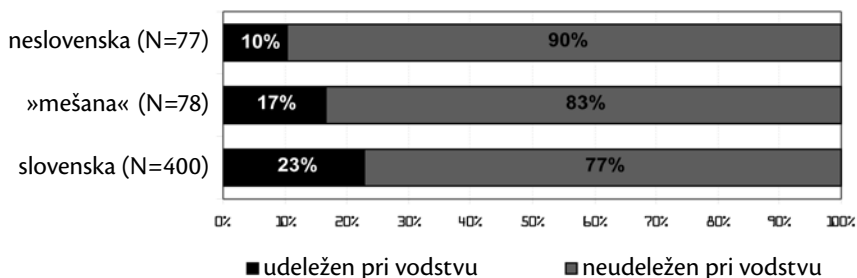

Grafikon 9: Udeležba pri vodstvu po jeziku organizacije (N=116)

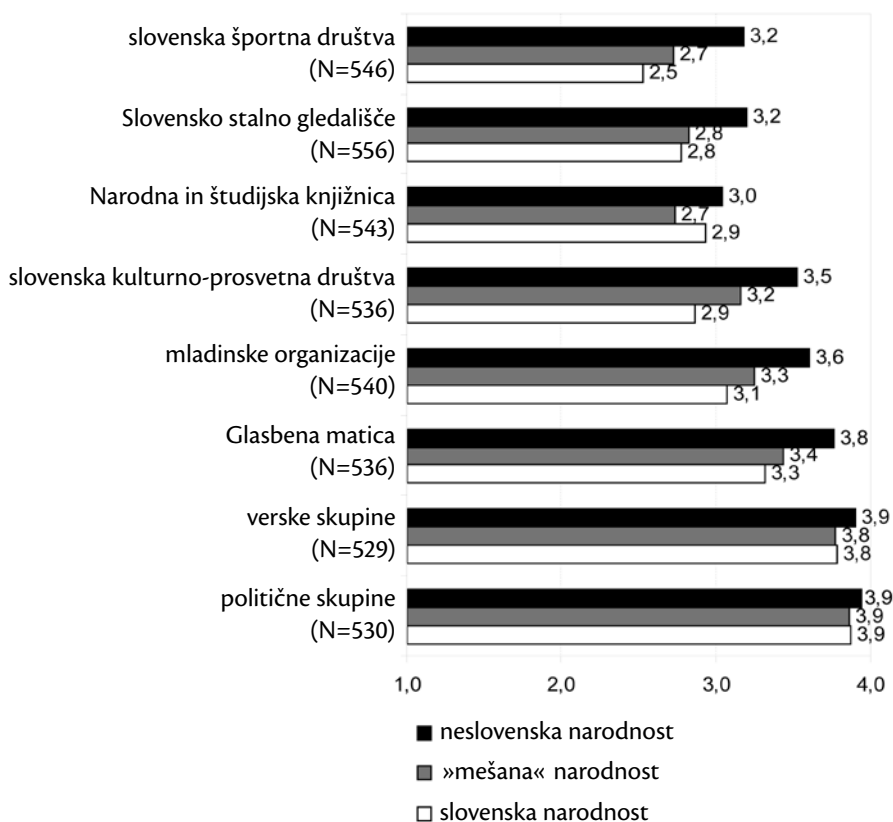
Grafikon 10 kaže, da so dijaki slovenske narodnosti v večji meri prisotni v vodstvu društev, ustanov in organizacij (23 %) kot višješolci »mešane« (17 %) in neslovenske narodnosti (10 %).

Grafikon 10: Udeležba pri vodstvu po narodnosti

Grafikon 11 ponazarja, kako so razporejene srednje vrednosti pogostnosti obiskovanja prireditev slovenskih društev, ustanov in organizacij po narodnosti anketiranih. Dijaki, ki so se opredelili za neslovensko narodnost, v manjši meri kot sovrstniki slovenske in »mešane« narodnosti obiskujejo pobude Glasbene matice ($\mu=3,8$ oz. 3,3 oz. 3,4), Slovenskega stalnega gledališča ($\mu=3,2$ oz. 2,8 oz. 2,8), športne tekme ($\mu=3,2$ oz. 2,5 oz. 2,7), kulturno-prosvetne prireditve ($\mu=3,5$ oz. 2,9 oz. 3,2) in mladinske pobude ($\mu=3,6$ oz. 3,1 oz. 3,3). Medtem ko opažamo splošni trend višanja pogostnosti obiskovanja, ko prehajamo od kategorije slovenske narodnosti k »mešani« narodnosti in neslovenski narodnosti, je v primeru Narodne in študijske knjižnice obratno: najpogostejše jo obiskujejo dijaki, ki so se opredelili za »mešano« narodnost ($\mu=2,7$).

Grafikon 11: Pogostnost obiskovanja po narodnosti (v srednjih vrednostih)

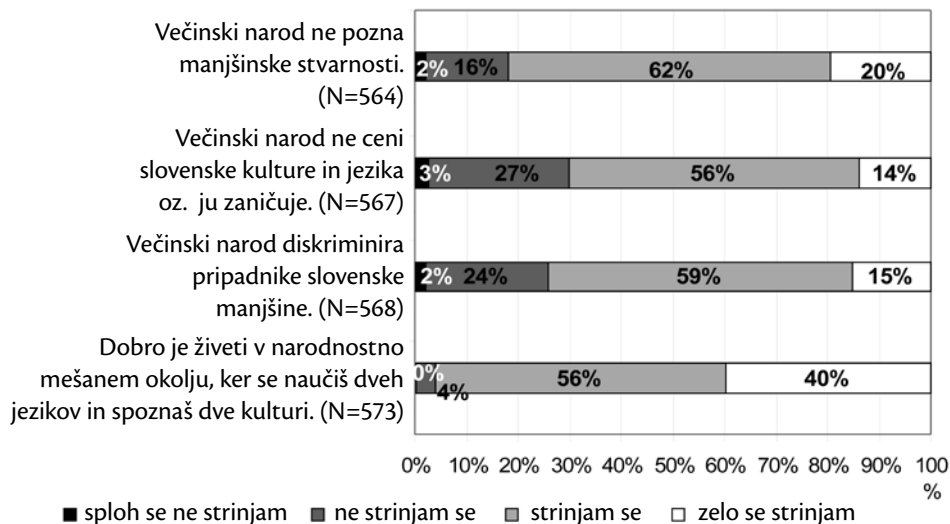

Doživljanje narodne pripadnosti

Čeprav je vprašalnik prvenstveno namenjen preverjanju udejstvovanja tržaških in goriških višješolcev v manjšinskih organizacijah, se nam je zdelo primerno, da ob tem osvetlimo tudi, kako mladi zamejci doživljajo svojo narodnostno pripadnost. Anketiranci so odgovarjali na vrsto trditev, ki zadevajo dobre in slabe plati pripadnosti slovenski narodnostni skupnosti v Italiji ter stereotipna gledanja na odnos z večinskim italijanskim okoljem.

Z vrsto trditev smo preverili med višješolci občutek, kako večinski narod gleda na manjšinsko stvarnost. Večina anketirancev (82 %) se strinja s trditvijo, da večinski narod ne pozna manjšinske stvarnosti. Podobno večina anketirancev (70 %) meni, da večinski narod ne ceni slovenske kulture in jezika oziroma ju zaničuje. Odnosi med pripadniki slovenske skupnosti v Italiji in večinskim narodom ostajajo še vedno problematični, saj se skoraj tri četrtine tržaških in goriških višješolcev s trditvijo, da večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine, strinja (74 %), kar pomeni, da je med mladimi zamejci občutek diskriminacije s strani večinskega naroda še vedno prisoten. Skoraj celotna populacija anketiranih (96 %) pa se strinja, da je dobro živeti v narodnostno mešanem okolju, kjer se naučiš dveh jezikov oziroma usvojiš dve kulturi. (glej *grafikon 12.*)

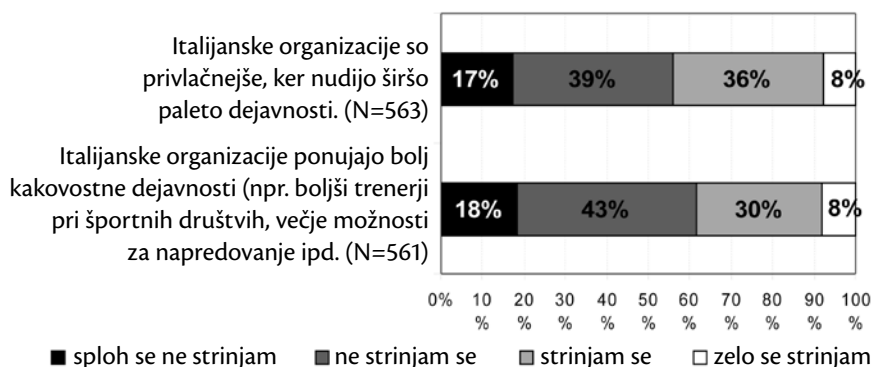
Grafikon 12: Doživljanje pripadnosti v narodnostno mešanem okolju

Razlogi za udejstvovanje in proti njemu v društvih oz. organizacijah

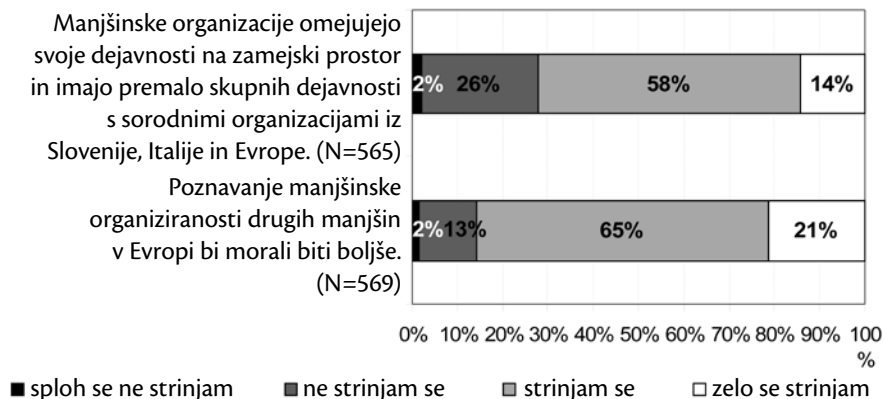
Želeli smo izvedeti, kaj mlade priteguje k delovanju v manjšinskih organizacijah oz. kaj jih od tega odvrača. Tako smo postavili tudi vrsto trditev, ki izražajo različne hipotetične razloge, zaradi katerih naj se mladi ne bi udeleževali v organizacijah. Dve vprašanji sta se dotikali odnosa do italijanskih društev, ustanov in organizacij. Tako se nekaj več kot polovica (56 %) anketiranih ne strinja, da so italijanske organizacije privlačnejše, ker nudijo širšo paleto dejavnosti. Podobno se večina dijakov (62 %) ne strinja, da italijanske organizacije ponujajo bolj kakovostne dejavnosti (npr. boljši trenerji pri športnih društvih, večje možnosti za napredovanje ipd.). (glej grafikon 13.)

Grafikon 13: Privlačnost italijanskih organizacij

Tržaškim in goriškim dijakom smo predložili nekaj trditev, ki po eni strani izražajo trenutno stanje manjšinske organiziranosti in njene šibke točke, po drugi strani pa so v njih zajeti nekateri predlogi za izboljšanje le-te. Na tak način smo želeli preveriti pogled višješolcev na manjšinsko organiziranost. Kot primer navajamo dve trditvi glede odpiranja manjšinskih organizacij širšemu okolju. 72 % anketirancev se strinja s trditvijo, da manjšinske organizacije omejujejo svoje dejavnosti na zamejski prostor in imajo premalo skupnih dejavnosti s sorodnimi organizacijami iz Slovenije, Italije, Evrope. 86 % višješolcev se strinja s trditvijo, da bi morale biti poznavanje manjšinske organiziranosti drugih manjšin v Evropi boljše. (glej grafikon 14.)

Grafikon 14: Sodelovanje s subjekti zunaj manjšine

Da bi anketiranci lahko na koncu izrazili svoje mnenje in predloge, smo v vprašalnik vključili tudi prostor za komentarje, izročili smo jim polo, ki jo je izpolnilo 160 anketiranih (27 %). Za lažji vsebinski prikaz smo mnenja po vsebini oz. tematiki razvrstili v 15 kategorij. (glej *grafikon 15*) Nekateri komentarji so vezani na več tem, upoštevali pa smo, kolikokrat so dijaki omenjali posamezno temo. Skupno število vseh komentarjev (N) je 206.

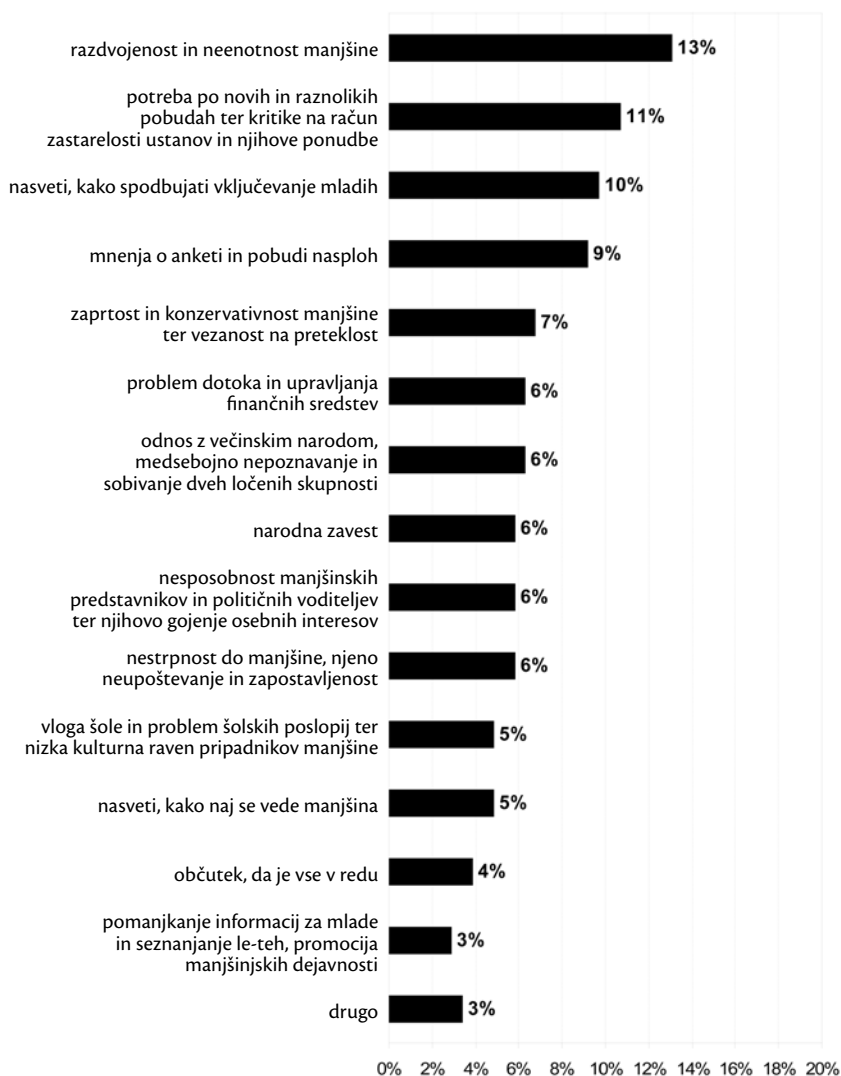
Iz analize po tematskih sklopih izhaja, da ti vsebinsko odražajo glavne teme, ki so vključene v vprašalnik, in potrjujejo nekatere ugotovitve, ki so izšle iz analize podatkov. Najštevilnejše kategorije zadevajo teme in probleme, ki jih mladi dojemajo kot najbolj pereče in ki so jim najbolj pri srcu.

Kot je razvidno iz *grafikona 15*, zadeva največ omemb problem neenotnosti slovenske manjšine. Mladi so posebno kritični tako do politične razdvojenosti manjšine kot tudi do drugih oblik neenotnosti in nesodelovanja, še posebno med društvi. Problemu neenotnosti sledi občutek, da so slovenske ustanove in organizacije zastarele ter da obstaja potreba po novih pobudah in bolj raznolikih dejavnostih. Dijaki nadalje izražajo vrsto predlogov, kako spodbujati vključevanje mladih v manjšinska društva in organizacije. Nekateri dijaki se tako v pozitivnem kot v negativnem smislu opredeljujejo tudi do samega anketnega vprašalnika in do pobude, da mlade vprašamo za mnenje.

Veliko kritik gre na račun zaprtosti manjšinskih krogov ter konzervativnosti in vezanosti na preteklost. Dijaki so mnenja, da upira manjšina pogled v svojo preteklost in sama vase, kar jo zelo obremenjuje in omejuje. Pogrešajo pa pogled v bodočnost in odprtost do okolja, v katerem manjšina živi. Kritikam splošne zaprtosti manjšine sledijo kritična mnenja o odnosu manjšine do večinskega naroda. Veliko je negativnih mnenj o obojestranskem nepoznavanju in vzajemnem oddaljevanju, saj nobena od skupnosti ne naredi koraka naprej. Slovenska manjšina bi morala

zavzeti bolj odprta stališča do italijanskega večinskega naroda, drugače ne bo ta nikoli imel možnosti, da jo spozna. Omenjeno je tudi stereotipno gledanje Slovencev na Tržičane, češ da so vsi protislovensko usmerjeni, kar po mnenju mladih ne drži. Poleg tega pogrešajo stike z italijanskimi vrstniki.

Grafikon 15: Odprti komentarji

Med komentarji zasledimo tudi vprašanje dotoka oziroma pomanjkanja finančnih sredstev za manjšinsko organiziranost in učinkovitega upravljanja le-teh. Finančnim sredstvom sledi tema narodne zavesti. V to kategorijo smo združili

komentarje o pomenu narodne zavesti in pomanjkanju le-te. Tudi manjšinskim predstavnikom in politikom ni prizaneseno. Dijaki se kritično izražajo o njihovi nesposobnosti, nedoslednem ravnanju, dajanju prednosti osebnim interesom pred interesi manjšinske skupnosti, o hlapčevstvu, pomanjkanju poguma, konkretnih dejanj in odločnejših zahtev pri zavzemanju za dobro manjšine. Vrsta komentarjev potrjuje, da je med mlado generacijo še vedno prisoten občutek zapostavljenosti, manjvrednosti, diskriminacije in nestrpnosti.

V komentarjih se mladi dotaknejo tudi šolske tematike. V tej skupini prevladujejo nasveti, kakšna naj bo vloga šole pri promociji aktivnega vključevanja mladih v manjšinske organizacije. Nekateri dijaki priporočajo večjo dinamičnost in uveljavljanje manjšine nasploh. Manjši delež pa izraža zadovoljstvo z dejanskim stanjem v manjšini in z njeno organiziranostjo. Zadnji sklop komentarjev vsebuje mnenja o pomanjkljivem informiranju mladih o raznih pobudah znotraj manjšine in nasvete za učinkovitejšo promocijo manjšinske dejavnosti med mladimi.

Zaključki

Podatki, ki so zbrani v pričujoči raziskavi, nam omogočajo edinstven vpogled v vključenost celotne slovenske višješolske populacije na Tržaškem in Goriškem v manjšinsko stvarnost, njeno soudeleženo in njeno gledanje na manjšinsko organiziranost. Podatki nam najprej nudijo informacije o narodnostni strukturi celotne populacije višjih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom v goriški in tržaški pokrajini. Skoraj tri četrtine dijakov se je opredelilo za slovensko narodnost, preostala četrtina pa je precej enakovredno porazdeljena med dijake »mešane« in neslovenske narodnosti. Zelo nizek je odstotek dijakov, ki se narodnostno niso opredelili. Na slovenskih višjih srednjih šolah zasledimo tako prisotnost različnih narodnosti kot tudi delež dijakov, ki po narodnosti in kulturi ni izključno slovenski.

V anketi smo zbrali podatke o tem, v kolikšni meri in na katerih področjih tržaški in goriški višješolci gojijo zunajšolske dejavnosti. Iz analize gradiva izhaja, da se več kot tri četrtine anketirane višješolske populacije posveča eni ali več zunajšolskim dejavnostim. Dobra polovica deluje samo v slovenskih krogih. Čeprav je stopnja angažiranosti enaka ne glede na narodnostno opredelitev, so dijaki, ki so se izrekli za slovensko narodnost, najaktivnejši v slovenskih krogih, tisti, ki so se opredelili za neslovensko narodnost, pa najmanj oziroma so najaktivnejši v italijanskih krogih. Dobra polovica tistih, ki so se izrekli za »mešano« narodnost, je aktivna samo v slovenskih krogih. Omenjeni podatki predstavljajo tako dragocen vir informacij o vključenosti mladih iz t.i. narodnostno mešanih zakonov v manjšinsko stvarnost. Iz analize po področjih udejstvovanja izhaja, da je največ dijakov dejavnih v športno-rekreacijskih društvih, dalje v kulturno-prosvetnih društvih in ustanovah in na tretjem mestu v mladinskih organizacijah. Omenjene dejavnosti gojijo dijaki večinoma v slovenskih društvih. Izjema je primer prostovoljnega dela, ki se ga lotevajo le redki, in to večinoma v italijanskem okolju. Udejstvovanje

na kulturno-prosvetnem področju in v mladinskih organizacijah je vsekakor največje med dijaki, ki so se opredelili za slovensko narodnost. Petina dijakov aktivno sodeluje pri vodenju kakega društva, ustanove ali organizacije, in to večinoma v slovenskem okolju. Iz razporeditve odgovorov o udeležbi na prireditvah in o pobudah slovenskih društev, ustanov in organizacij pa izhaja, da so najbolj obiskane prireditve slovenskih športnih društev, tem pa po obiskanosti sledijo prireditve Slovenskega stalnega gledališča, prireditve Narodne in študijske knjižnice in Slovensko kulturno-prosvetnega društva. Manj popularne so dejavnosti mladinskih organizacij, Glasbene matice ter verskih in političnih skupin.

Doživljanje pripadnosti narodni manjšini med mladimi in odnos do večinskega naroda smo preučili z nizom trditev. Iz odgovorov je razvidno, da ostaja odnos z večinskim narodom problematičen. Zaskrbljujoč je namreč občutek diskriminacije, zaničevanja, nepoznavanja in ločenosti obeh skupnosti. Kljub težavam skupnega bivanja v narodnostno mešanem okolju, ki jih mladi doživljajo na lastni koži, je skoraj celotna populacija anketiranih dijakov mnenja, da jim predstavlja življenje v narodnostno mešanem okolju dodatno vrednost, ker se naučijo dveh jezikov in spoznajo dve kulturi.

Z vrsto trditev smo raziskali, kaj mlade priteguje k udeleževanju v manjšinskih organizacijah in kaj jih od tega odvrača. Preverili smo tudi, ali so italijanske organizacije za mlade privlačnejše, in sicer po eni strani, ker nudijo širšo paleto dejavnosti, po drugi strani pa, ker ponujajo bolj kakovostne dejavnosti. Z nobeno od obeh trditev se večina dijakov ne strinja. Mladi si znotraj manjšinske organiziranosti želijo več mednarodnih povezav in več dejavnosti mednarodne razsežnosti. Velika večina dijakov namreč podpira trditev, da manjšinske organizacije omejujejo svoje dejavnosti na zamejski prostor in da imajo premalo skupnih dejavnosti s sorodnimi organizacijami iz Slovenije, Italije in Evrope. Med dijaki je tudi čutiti potrebo po boljšem poznavanju organiziranosti drugih manjšin v Evropi.

Z vidika razvoja narodne skupnosti predstavljajo mladi jutrišnje jedro Slovencev v Italiji, zato so pomemben del slovenske populacije. Upoštevanje njihovih mnenj in pogledov je bistvenega pomena pri načrtovanju nadaljnjih manjšinskih razvojnih smernic.

Viri:

Maja Mezgec, Daša Bolčina, Zaira Vidali, Anna Wehrenfennig: Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost. V: Norina Bogatec, Emidio Sussi (ur.), Mladi, gospodarstvo, kultura. Analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji, SLORI, Trst, 2005

Emidij Susič, Danilo Sedmak: Tiha asimilacija. Psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja, Slo-ri, Založništvo tržaškega tiska, Trst, 1983

Maja Mezgec in Zaira Vidali sta mladi raziskovalki, ki sta aktivno sodelovali pri raziskavi med slovenskimi dijaki v Italiji, ki je bila izvedena pod okriljem krovnih organizacij SKGZ in SSO, SLORI pa je raziskave povezal v enotno analizo stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji,

So mladi v Porabju Slovenci tudi zunaj šole?

Valerija Perger

Zavod RS za šolstvo, OE Murska Sobota,
Slovenija in Pedagoški inštitut Sombotel, Madžarska

Jezik – kazalec in simbol etične pripadnosti

Svoj prispevek sem nasloвила z retoričnim vprašanjem, s katerim želim opozoriti na problematiko, ki ji tako slovenski organizaciji v Porabju kot manjšinina športna in kulturna društva posvečajo mnogo premalo pozornosti; mladi se s slovenskim jezikom in posredno tudi s slovensko identiteto sistematično srečujejo le v narodnostni šoli in pri dejavnostih, ki jih vodijo mentorji iz Slovenije. Kaj pa prisotnost zavesti slovenske identitete znotraj manjšinske skupnosti, pri mlajši in najmlajši generaciji Porabskih Slovencev?

Jezikovna politika domicilne madžarske države je skozi stoletja načrtovala le počasno izginotje manjšinskih jezikov, z njim pa popolno jezikovno-kulturno integracijo svojih nemadžarsko govorečih državljanov. Ker Porabski Slovenci niso nikoli živeli v nobeni državni tvorbi z ostalim slovenskim narodnim telesom, razen s prekmurskimi Slovenci do razpada avstro-ogrske monarhije, se je njihov jezik razvijal samosvoje, prav tako narodna zavest, ki je posebej po t. i. demokratičnih spremembah na Madžarskem, na razpotju. Tu pa se dotaknemo problema etnične identifikacije posameznika in skupnosti.

Izhajamo iz spoznanja, da jezik ni samo simbol etnične identitete, ampak je tudi pogoj zanj in zato tudi pogoj za obstoj manjšine (Kaučič-Baša, 1991 in pozneje). S pojmovanjem jezika, kot glavnega kazalca etnične pripadnosti, ostajamo v okviru **tradicionalnega koncepta etničnosti**; ker nam etničnost ne pomeni več statične, nespremenljive lastnosti, ampak dinamično kategorijo, ki se v odvisnosti od jezika

spreminja, pa **tradicionalni koncept etničnosti presegamo**. Za manjšinsko skupnost, kot je slovenska v Porabju, je izpostavljanje jezika kot poglobitnega kazalca etnične pripadnosti, in s tem ostajanje v okviru tradicionalnega koncepta etničnosti edino sprejemljivo, saj se domicilna država celo z določili v manjšinskem zakonu distancira od sodelovanja pri ohranjanju in razvijanju manjšinskega jezika in le-to opredeljuje kot notranji manjšinski problem; njena vloga je le logistična podpora, a še ta je izjemno skromna in ne pokriva niti minimalnih potreb manjšine. Raziskave jezikovnega položaja v Porabju¹ so pokazale, da so anketiranci vlogo jezika pri opredeljevanju za narodnostno pripadnost postavili najvišje. Po mnenju vprašanih je etnična pripadnost najbolj neposredno povezana z jezikom; močno je torej poudarjen pripisani vidik identitete; glede na porabsko jezikovno stvarnost pa je mogoče predvideti, da gredo premiki v etnični identiteti vzporedno z opuščanjem slovenskega jezika. Vsekakor pa bomo razpravljali v okviru tradicionalnega koncepta etničnosti in postavili **jezik kot poglobitni kazalec in simbol etnične pripadnosti**. Za majhno manjšinsko skupnost, neke vrste jezikovni polotok, ki je še vedno premalo, tako jezikovno-kulturno kot gospodarsko, povezan z matico, je to edino sprejemljivo.

Od vseh sestavin etničnosti je po tradiciji pripisan največji pomen **jeziku**, in sicer iz več razlogov. Ne gre le za splošno vlogo jezika kot temeljnega sredstva komunikacije in nosilca kohezije, brez katerega etnična skupina ne bi mogla obstajati, ampak še več, gre za pooblaščen status vsakega posameznega jezika kot simbola avtentičnosti in kontinuitete danega kolektiva.

Vprašanje slovenščine kot materinščine v klasičnem pomenu besede si že nekaj časa zastavljamo tudi v Porabju. Kot nesporno lahko postavimo dejstvo, da je naravni, organski, avtohtoni, z okoljem zrasli jezik v Porabju narečna slovenščina. Le-to govorijo, berejo in pišejo srednje ter starejše generacije Porabskih Slovencev, zanje predstavlja materinščino v klasičnem, individualnem smislu, neločljiv in najpomembnejši del njihove slovenske identitete. Razmere pa so povsem drugačne, ko v razmišljanje o slovenščini kot materinščini vključimo še mlade in najmlajše generacije, predvsem šoloobvezne otroke. Podatki šol že vrsto let (malo več kot dve desetletji) kažejo drastično upadanje števila otrok iz slovenskih ali mešanih madžarsko-slovenskih družin z znanjem slovenskega jezika, torej slovenske materinščine. Kronološko prvi, po najnovejših podatkih (šolsko leto 2005/06) tudi edini jezik, ki ga slovenski otroci obvladajo ob vstopu v šolo (nad 90 % otrok iz slovenskih in mešanih družin), je madžarščina. V vrtcih pridobijo skromen slovenski besedni zaklad in nekaj osnovnih komunikacijskih vzorcev, medtem ko je v družinah slovensko skoraj v celoti nadomestilo madžarsko sporazumevanje. Kako torej v danih okoliščinah poimenovati slovenščino? Kot materinščino v širšem,

.....
¹ Raziskave je opravljal Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane v okviru obsežnega projekta *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*. Izsledki projekta so bili objavljeni v samostojni publikaciji leta 1998.

skupnostnem smislu, sem jo v porabskem kontekstu poimenovala **materinščina staršev in starih staršev**. Poimenovanje odraža v prvi vrsti porabsko šolsko stvarnost, poudarja pomen graditve pozitivnega emotivnega odnosa do slovenščine kot jezika – temeljnega sredstva identifikacije manjšinske skupnosti (ne oziraje se na kronološko dimenzijo usvajanja jezikov), obenem pa nagovarja udeležence učno-vzgojnega procesa, učence, učitelje in posredno starše, da se skupaj potrudijo obujati to materinščino v življenje, tako s prizadevnim šolskim učenjem kot s pozitivnimi spodbudami za rabo v okolju. Izkušnje nam kažejo, da otroci, predvsem tisti iz vaškega okolja, ki živijo v bližini starih staršev ali skupaj z njimi, ob vstopu v šolo še delno razumejo porabsko slovensko narečje, in če je dobra spodbuda s strani učitelja, to svoje znanje pri pouku tudi nadgrajujejo. Šola pa bo pri najmlajših lahko uspela le, če bodo za njo in njenimi prizadevanji stali tudi drugi, v prvi vrsti družine, a tudi različni dejavniki družbenega, političnega in gospodarskega življenja.

Mladi in slovenščina zunaj pouka

Šola je z vidika jezikovne socializacije najvplivnejši del javnega okolja. Pouka slovenščine kot manjšinskega jezika so v Porabju deležni osnovnošolci in prijavljeni dijaki monoštrske gimnazije (v šolskem letu 2005/06 jih je 33 – največ doslej). Zakaj se dijaki, tudi taki iz neslovenskih družin, odločajo za pouk slovenščine? Anketa je pokazala, da zato, ker menijo, da je za njihovo bodočnost dobro obvladati jezik sosedov, da so dobre možnosti študija v Sloveniji, da bodo mogoče večje možnosti zaposlitve itd. Manjši odstotek dijakov tudi meni, da se je potrebno učiti narodnostno materinščino. Na gimnaziji imajo možnost opraviti maturo iz slovenščine na srednjem ali višjem nivoju. Vse več se jih res odloča za študij v Sloveniji.

Kako pa je **z mladimi in slovenščino zunaj šolskih učilnic**, kjer je raba slovenščine zelo omejena? Povedano na splošno, mladi in najmlajši Porabski Slovenci za medsebojno komunikacijo v šoli in zunaj nje uporabljajo izključno madžarski jezik; samo v madžarščini komunicira s starši, recimo, 95% mladih, s starimi starši pa približno 90%. Slovenski družinski komunikaciji torej ostaja 5 oziroma 10%, kar je zaskrbljujoče. Priložnosti za rabo slovenščine zunaj učilnic se za učence in dijake ustvarjajo pri različnih zunajšolskih dejavnostih, v poletnih in zimskih taborih in ob druženju z vrstniki iz Slovenije. Komunikacijske navade porabskih učiteljev (tudi učiteljev slovenskega jezika) so za razvijanje slovenske komunikacijske zmožnosti učencev vse prej kot pozitivne; učiteljem namreč ni v navadi z učenci govoriti slovensko. Mladi so vključeni tudi v kulturne skupine in športna društva, kjer pa je komunikacija med člani tudi pretežno madžarska.

Vrsto let se na narodnostnih šolah v Porabju odvijajo **slovenske zunajšolske dejavnosti**, ki jih vodijo mentorji iz Slovenije; na gornjeseniški šoli so to lutkovna in folklorna skupina ter slovenska glasbena šola, na števanovski šoli folklorna skupina, na monoštrski gimnaziji pa gledališka skupina. Raba slovenskega jezika

pri teh dejavnostih je nujna, saj mentorji govorijo le slovensko. Tako učenci ob zadovoljevanju interesov v zvezi z glasbo, plesom in igro razvijajo tudi slovensko sporazumevalno zmožnost, utrjujejo slovenske govorne navade in se vzgajajo za javno rabo slovenščine. Naloga mentorjev je, poleg strokovnega vodenja določene dejavnosti, tudi slovenska jezikovna vzgoja in privzganje pozitivnega odnosa do rabe slovenske materinščine.

V obdobju obveznega šolanja imajo mladi v Porabju tudi zunaj slovenskega jezikovnega pouka številne možnosti za vsaj delno nadomeščanje slovenskega jezikovnega primanjkljaja iz družinskega okolja. Po tem obdobju pa se možnosti manjšajo. **Športna društva**, kamor je vključenih veliko mladih Slovencev, niso slovenska, zaradi mešane narodnostne strukture članov je občevalni jezik v njih madžarski. Občasno se sicer srečujejo z društvi iz Slovenije, ob takih srečanjih nastopajo mladi Porabci pretežno v vlogi prevajalcev.

Veliko mladih Slovencev je vključenih v **slovenske kulturne skupine** – pevski zbor, folklorne skupine in gledališko družino. Večina teh skupin je, razen gledališke, slovenskih le na deklarativni ravni; pojejo slovenske pesmi, plešejo slovenske plese, jezik komunikacije med člani pa je madžarščina. Za mlade je to slab zgled. Tako ustanovitelji (ki se nekako izgovarjajo, da ne morejo najti ustreznih slovenskih mentorjev, zato najemajo madžarske) kot člani skupin bi se morali zavedati, da slovenski značaj posamezni skupini lahko dajo le spontana raba slovenskega jezika v medsebojni komunikaciji znotraj skupine, dosledno spoštovanje slovenskih govornih navad in pozitiven odnos članov do narodnostnih vrednot, ki ga izkazujejo prav z dosledno rabo manjšinskega jezika v medsebojnem sporazumevanju. Kot poglobitveni cilj ustanavljanja in delovanja slovenskih skupin se namreč vedno poudarja ohranjanje slovenskega jezika, s tem pa narodnostne identitete Porabskih Slovencev; porabske pesmi in plesi lahko živijo dalje tudi v pesmaricah, na video trakovih in zgoščenkah, Porabski Slovenci pa ne bodo več to, kar so, če bodo opustili svoj jezik in narodnostno pripadnost; zamenjava identitete pri manjšinskih skupnostih skoraj vedno poteka sočasno z zamenjavo jezika. Povedano doslej seveda ne pomeni, da ohranjanje živega slovenskega kulturnega izročila ni pomembno; gotovo je. A na prvem mestu je ohranjanje živega, govorjenega slovenskega jezika, ohranjanje števila govorcev le-tega. Tu pa je najpomembnejše prav prenašanje slovenskih govornih navad na mlade in najmlajše pripadnike manjšine. Kulturne skupine, znotraj njih pa jezikovno lojalni člani, bi lahko bile uspešne posredovalke slovenskih govornih navad. V Porabju, žal, ni tako.

Pred tremi leti je bilo ustanovljeno **Društvo slovenske mladine**. V svoje vrste je povabilo vse mlade Slovence, da bi ob slovenski komunikaciji, ohranjanju narodnostnih vrednot in srečevanju z vrstniki iz matične domovine utrjevali slovensko zavest, spopolnjevali znanje manjšinskega jezika in zadovoljevali druge, skupne interese. Društvo pa nikoli ni polno zaživelo, in tako je propadel še en poskus povezati kot tudi jezikovno in narodnostno krepiti mlade pripadnike manjšine.

Zdaj so pričakovanja mnogih usmerjena še na **nekaj porabskih študentov**, ki marljivo študirajo na slovenskih univerzah; njihova vrnitev po končanem študiju v Porabje, seveda tudi zagotovitev ustreznih delovnih mest zanje (o čemer morata resno že sedaj razmišljati obe narodnostni organizaciji), bi bila prav gotovo izjemno pozitivna za življenje in delovanje slovenske skupnosti, ki bi z mladim slovenskim intelektualnim potencialom, verjamem, lahko veliko stvari oplemenitila ali zastavila na novo.

V Porabju v prvi vrsti **manjka ustanova, recimo mladinski kulturni center**, v kateri bi mladi in najmlajši pripadniki slovenske manjšine lahko zadovoljevali svoje ustvarjalne potrebe, se spoznavali in družili ter se na prijeten način slovensko socializirali. V taki ustanovi naj bi bila raba slovenščine spontana in samoumevna, v njej bi se posredno učili slovenskega jezika in razvijali slovenske govorne navade. Morda je zametek take ustanove lahko vsakoletni **počitniški jezikovni tabor** Za materinščino? Mogoče bo kdaj res prerasel v stalno in ne le občasno ponudbo za mlade.

Namesto zaključka

Medgeneracijska jezikovna in narodnostna kontinuiteta se v Porabju nevarno trga; slovenski starši so naučili svoje otroke govoriti le madžarsko, v slovenskem jeziku vidijo le redki »uporabno perspektivo«. Skupna Evropa prinaša tudi majhni porabski slovenski skupnosti le večje možnosti izbire, odprtosti, bega in rahljanje že tako ohlapnih notranjih vezi. Na gospodarskem področju med Porabjem in Slovenijo se, razen velikih besed politikov, ne dogaja prav nič. Tudi matična Slovenija bi morala storiti veliko več, da bi tako slovenski jezik kot tudi pripadnost slovenstvu mladim Porabcem postala vrednoti. Toda – biti in ostati Slovenec je tudi intimna izbira vsakega posameznika. Prijazne in pozitivne okoliščine jo lahko zaobrbejo v za narodnostni obstoj ugodno smer.

Navedenke

Kaučič-Baša, Majda: Slovenščina kot jezik sosese v Trstu. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Ljubljana - Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 1991

– -: Javna raba slovenščine kot manjšinskega jezika na Tržaškem. Doktorsko delo. Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Ljubljana, 1998.

Perger, Valerija: Položaj in vloga slovenskega jezika v narodnostni šoli v Porabju na Madžarskem: Sociolingvistična presoja porabskega modela manjšinskega izobraževanja. Magistrsko delo. Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Maribor, 2005.

Mag. Valerija Perger Rodila sem se 19. maja 1959 v Okoslavcih (občina Sv. Jurij ob Ščavnici) v kmečko-dejavski družini. Osnovno šolo sem obiskovala pri Sv. Juriju ob Ščavnici. Po končani gimnaziji v Murski Soboti sem šolanje nadaljevala na Filozofski fakulteti v Ljubljani (A-slovenski jezik in književnost, B-primerjalna književnost). Leta 1984 sem diplomirala. Še istega leta sem se zaposlila kot prof. slovenskega jezika in književnosti na Dvojezični srednji šoli v Lendavi. Takrat sem se začela učiti tudi madžarski jezik in se začela seznanjati s sistemom dvojezičnega izobraževanja. To delo sem opravljala do 1. 11. 1992, ko sem bila imenovana za višjo svetovalko za narodnostno šolstvo Slovencev v Porabju. Zdaj je moje delovno mesto na Zavodu RS za šolstvo, OE Murska Sobota. Večino službenega časa preživim v Monoštru. Moje službeno mesto je vezano na enega od slovensko-madžarskih meddržavnih sporazumov. Moje službene naloge so: organiziranje in izvajanje stalnih strokovnih spopolnjevanj porabskih učiteljev, individualno svetovanje, organiziranje letnih seminarjev, jezikovnih izobraževanj, priprava učnih načrtov in didaktičnih gradiv. Sem tudi avtorica beril za pouk slovenščine od 5. do 8. razreda v porabskih osnovnih šolah in soavtorica učbenikov za slovenski jezik v gimnaziji. Strokovno se največ ukvarjam z didaktiko pouka slovenskega jezika kot drugega jezika. Leta 2005 sem na Pedagoški fakulteti v Mariboru končala podiplomski magistrski študij Slovenski jezik in književnost, študijska smer Jezik in uspešno zagovarjala magistrsko delo z naslovom Položaj in vloga slovenskega jezika v narodnostni šoli v Porabju na Madžarskem: sociolingvistična presoja porabskega modela manjšinskega izobraževanja. Sodelujem tudi na različnih strokovnih srečanjih, simpozijih in konferencah ter s strokovnimi članki aktualiziram porabsko problematiko v širšem slovenskem prostoru. Moja bibliografija obsega več kot 80 enot.

Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov

Glasbene šole in kulturna društva

Moderator:

Rudi Vouk, Narodni svet koroških Slovencev, Avstrija

Vloga kulturnih društev

Ivo Jevnikar

Knjižnica Dušana Černeta, Italija

Spoštovani!

Glede kulturnega dela naše narodne skupnosti, ki živi v mejah Italije, bi najprej navedel dve resnični izjavi, ki sem ju dobil nedavno.

Še doma rojeni ameriški Slovenec iz okolice Clevelanda mi je občudujoče pisal o nekaj številkah tržaške revije Mladika, ki jih je dobil v roke, in o živahnem kulturno-prosvetnem udejstvovanju naših ljudi, češ da je neverjetno bogato, zlasti v primerjavi z mrtvilom, ki vse bolj zajema nekoč tako živahno »ameriško Ljubljano«, Cleveland z okolico, kjer živi približno toliko ljudi slovenskega rodu kot na Tržaškem.

Upokojeni primorski šolnik, ki živi nedaleč od meje na slovenski strani, pa mi je zadnjič pripovedoval, da veliko posluša Radio Trst A, gleda našo televizijo in bere naše časopise. »Taki ste, kot smo bili mi v mladih letih, delavni, živahni, aktivni. Pri nas se le malokdo za kaj zanima...«

Ameriškemu Slovencu sem odgovoril, da so razmere pač povsem različne, a da se množici prireditev, društev in vsakovrstnih pobud pri nas tudi sam čudim. Če prebirate plačane in brezplačne oglase v Primorskem dnevniku, Novem glasu, Novem Matajurju in Domu, če sledite kroniki dogodkov po radiu, televiziji in tisku, se morate čuditi žilavosti naših ljudi. Vprašanje pa je, koliko ljudi dejansko zajema vse to delovanje in koliko to odgovarja mlajšim generacijam.

Primorskemu znancu pa sem odgovoril, da verjetno Slovenci največ damo od sebe (a to morda velja za večino ljudi), ko smo pod pritiskom, ko se počutimo ogrožene. Po eni strani gotovo izpričujemo trdoživost in navezanost na svoje narodno

izročilo, po drugi strani pa porabimo ogromno energije za samoobrambo in za samopotrjevanje, kar odjeda sile v prid boljši kakovosti.

Društev in ustanov imamo toliko, da se marsikdo vprašuje, ali jih bo mogoče spričo občutnega demografskega padca in napredujoče brezbriznosti mlajših generacij sploh obdržati. Ni čisto normalno, da se nekateri ne zmenijo za nič, drugi pa tekajo od kulturnega večera k pevskim vajam in od maše na sestanke.

Koliko nas je pravzaprav v Italiji? Težko je reči. Uradnih podatkov ni. Starih ocen o 100.000 do 120.000 Slovincih nihče več ne zagovarja. Italijansko notranje ministrstvo je leta 1994 zapisalo, da nas je okoli 80.000.

Zgovoren je podatek o letnem prirastku, ki nam ga kažejo najbolj zanesljivi pokazatelji: vpisi v prve razrede obveznih osnovnih šol. Res je med vpisanimi veliko otrok iz mešanih ali celo neslovenskih družin, ravno tako pa je res, da veliko napol asimiliranih staršev še vedno vpisuje otroke v italijanske šole in da imajo slovenski otroci v videmski pokrajini le v Špetru in okolici možnost, da obiskujejo pouk v materinščini, ki je tam sicer dvojezičen. No, v tem šolskem letu, 2005-2006, se je v prve razrede slovenskih osnovnih šol v Furlaniji-Julijski krajini vpisalo skupno 278 otrok: 149 na Tržaškem, 103 na Goriškem, 26 v Špetru v Benečiji. To je trenutno naš letni prirastek.

Vseh mladih, ki obiskujejo slovenske šole - od otroških vrtcev do mature - pa je 3.632, in sicer 2.126 na Tržaškem, 1.318 na Goriškem in 188 v Špetru. S temi številkami mora računati vsakdo, ki spremlja življenje Slovencev v zamejstvu in ki kaj načrtuje na daljši rok.

Še beseda o organiziranosti Slovencev v Italiji: v tej dvorani so prisotni tudi drugi predstavniki naše stvarnosti, ki bodo lahko natančneje osvetlili posamezna področja. Rad pa bi omenil, da je bila slovenska manjšina v povojnih letih zaradi odnosa do komunizma zelo razdeljena in da se ohranja nekakšna idejna bipolarnost z bolj levičarsko-laično in bolj sredinsko-katoliško usmeritvijo.

V civilni družbi se to kaže v obstoju dveh krovnih organizacij: Slovenske kulturno gospodarske zveze in Sveta slovenskih organizacij, ki pa ne zajemata vsega organiziranega življenja Slovencev v Italiji. Potrebno je omeniti tudi manjšo skupino ljudi, ki bi jih lahko imeli le za društvo, a se iz političnih in drugih razlogov proglasajo za tretjo krovno organizacijo - vendar to niso.

Pomembnejši segment zunaj krovnih organizacij je vsa institucionalna stran, kamor spadata, na primer, javno šolstvo in radiotelevizija, cerkvena stran, a tudi vzgojna, katoliško usmerjena skavtska organizacija, poleg tega pa še sindikalni in strankarsko-politični svet. Pri tem se je stara delitev med izrecno ali filo-komunističnimi skupinami in protikomunističnimi zagovorniki zahodne demokracije že dokaj omilila in je poudarek zdaj na tistih, ki zagovarjajo vključevanje v italijanske stranke, in drugih, ki so za samostojno pot tudi v politiki ter se zbirajo v Sloven-

ski skupnosti. V trenutno bipolarnem italijanskem političnem sistemu pa so kljub medsebojnim trenjem eni in drugi v levosredinskem taboru.

V tej pisani stvarnosti, ki v zamejstvu obsega nekaj stotin društev in skupin, se mladim ponuja možnost nastopanja v zelo razvejanem športu, glasbenih šolah, kulturnih in prosvetnih društvih na vasi in v mestih, stanovskih organizacijah, pevskih zborih, gledaliških, likovnih, glasbenih in folklornih skupinah, tisku in raznih interesnih skupinah. Vsaj na papirju so kriti skorajda vsi možni interesi in vsaka skupina ima danes odprte možnosti za sodelovanje s sorodnimi skupinami v Sloveniji.

Ker so nekatere osrednje ustanove po letu 1990 postale skupne (že prej Slovensko stalno gledališče, potem Glasbena matica, Slovenski raziskovalni inštitut, Narodna in študijska knjižnica, še kasneje Združenje slovenskih športnih društev v Italiji, Slovensko deželno gospodarsko združenje idr.) in so včlanjene v obe krovni organizaciji; ker vodstvi obeh »krovnih« v pomembnih zadevah nastopata skupaj in ker članstvo ni strogo ločeno, so se ostre meje precej omehčale. Zlasti med mladimi pa se postavlja vprašanje nadaljnega preseganja starih delitev in večje enotnosti.

Tudi sam zagovarjam večjo enotnost, vendar sem proti poenotenju čisto vsega. Vse ni nevtravno, človeka vodijo tudi vrednote in načela. Tudi znotraj svoje narodne skupnosti mora vsakdo najti žarišča, pri katerih tako osebnostno kot tudi skupinsko raste tudi v tej smeri, drugače zavladata plitvost in mrtvilo. In zlasti pri mladih se postavlja vprašanje, ali jim širša skupnost nudi dovolj takih možnosti. Bojim se, da ne in da se tudi še ni našla formula, ki bi bila za mlade dovolj privlačna v tem času velikega individualizma, obenem pa osamljenosti in brezizglednosti, o katerih mnogi tožijo.

Zato bi se na koncu, tudi da se spodbudi razprava, rad ustavil pri nekaterih vidikih, ki so bistveni za rast naših mladih v harmonične osebnosti, ki poznajo smisel življenja in dela. Ne bi bil rad nostalgik, ker tudi v preteklosti še zdaleč ni bilo vse v redu, vendar če primerjam sedanji položaj s ponudbo, ki jo je imela moja generacija - ob veliko skromnejših možnostih našega organiziranega življenja - v višješolskih letih tam ob koncu 60. in začetku 70. let, bi omenil, da je danes izredno omejeno število mladih, ki bi imeli možnost zaživeti v kaki študentski verski skupini. Usahnil je Slovenski kulturni klub, v katerem so se oblikovali dijaški kulturni in narodnopolitični kadri; zamrla je mladinska sekcija Slovenske skupnosti, podobno kot glavnina takrat dejavnih mladinskih komponent ostalih političnih strank.

Živahni in delavni ostajajo skavti (na drugi strani taborniki), ki so nepogrešljivi v svojem verskem, narodnostnem in vzgojnem poslanstvu, zlasti zaradi oblikovanja čuta odgovornosti do bližnjega in smisla za organizacijo, vendar zajemajo le del mladih in ne morejo, a tudi ne želijo kriti vseh vidikov nakazane problematike. Nekdanji Slovenski kulturni klub zadnja leta pod novim imenom ponuja mladim dejavnosti v obliki krožkov in delavnic. Te dni se obnavlja delo likovnega, gle-

dališkega, debatnega in časnikarskega krožka, plesno-gibalne delavnice in mednarodnega krožka, ki vzdržuje zlasti stike z mednarodno organizacijo manjšin Mladina evropskih narodnosti. Poseben podvig je Draga mladih v vseslovenskim zamahom. Tu je veliko dela in veliko dobre volje, uspeh pa je številčno omejen.

Gotovo niso krivde ali nespretnosti le na eni strani, gotovo so mnogi problemi kar globalni, a postavlja se vprašanje, kako nagovoriti tiste mlade, ki se na zahtevnejše ponudbe ne odzivajo ali pa morda zanje sploh ne vedo.

Ivo Jevnikar se je rodil 8. januarja 1954 v Trstu, kjer je končal slovensko klasično gimnazijo in nato študiral pravo (nedokončano). Od leta 1980 dela kot časnikar (zdaj kot namestnik glavnega urednika) na slovenskem radiu in televiziji javne službe RAI v Trstu. Poročen je s prof. Nadjo Maganjo in ima dva že polnoletna sinova. V mlajših letih je bil dejaven v Slovenski zamejski skavtski organizaciji (več let tajnik za Tržaško) in v vodstvu Slovenskega kulturnega kluba (1969-74). V samostojni stranki Slovencev v Italiji, Slovenski skupnosti (SSk), je od leta 1972 član njenega tržaškega pokrajinskega sveta, od leta 1983 tudi deželnega tajništva. Več let je bil tajnik Mladinske sekcije SSK, podpredsednik Mladinske komisije Federalistične unije evropskih narodnostnih skupnosti, v letih 1986-94 politični tajnik SSK za deželo Furlanijo-Julijsko krajino, v letih 1994-98 pa njen podtajnik. V obdobju 1992-93 jo je zastopal v deželnem svetu Furlanije-Julijske krajine. Od ustanovitve leta 2002 je član Paritetnega odbora za izvajanje zaščitnega zakona za Slovence v Italiji. Od leta 2003 je predsednik Knjižnice Dušana Černeta v Trstu. Kot časnikar in publicist se ob poklicnem delu posveča zlasti zgodovinskim vprašanjem (zgodovina skavtizma, primorski padalci, medvojna nekomunistična ilegala, p. Placido Cortese itd.) ter manjšinskim temam. Od leta 1973 je v uredništvu tržaške revije Mladika, od leta 1993 urednik knjižnih izdaj Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček v Trstu, za katerega je pripravil ali uredil več knjig. Članke in razprave je objavil v Mladiki, Katoliškem glasu, Novem listu, Novem glasu, Slovencu, Družini, Koledarju Goriške Mohorjeve družbe, zborniku Dom in svet idr., gesla pa v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu in Enciklopediji Slovenije. Z referati je nastopil na več posvetih.

Vloga in pomen kulturnih društev in njihovih zvez na področju zunajšolskih dejavnosti

Marino Marsič

Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD), Italija

Uvod

Pobude v prid mladim so se na evropski ravni začele razvijati v 70-ih letih, ko je Svet Evrope ustanovil prvi mladinski evropski center za promocijo društvenega življenja. V tem okviru je Svet Evrope namenil finančna sredstva za projekte, pri katerih je sodelovalo več držav članic Sveta Evrope. Med prioritete naloge te organizacije sodijo informiranje ter promocija in sodelovanje mladih.

V okviru namenskih skladov EU obstajajo posebni programi za mlade na področju izobraževanja in mobilnosti, v drugih programih pa lahko tudi kulturni projekti najdejo svoje mesto.

Omenjeni programi podpirajo tudi trajnostni kulturno družbeni razvoj manjšin in posvečajo posebno pozornost mladim.

Italijanski šolski sistem mladim zagotavlja v glavnem konvencionalno ponudbo, zato se zunajšolske dejavnosti odvijajo v okviru interesnega združevanja v kulturnih in drugih društvih.

Vloga in pomen kulturnih društev in njihovih zvez na področju zunajšolskih dejavnosti v narodnostno mešanem okolju

Zveza slovenskih kulturnih društev je organizacija deželnega značaja, saj v deželi Furlaniji–Julijski krajini zajema ozemlje ob celotni slovensko-italijanski meji. Pod svojim okriljem združuje danes 81 kulturnih društev, ki se ukvarjajo z različnimi

kulturnimi dejavnostmi, kot so zborovstvo, godbeništvo, gledališče, folklor, zbirateljstvo, fotografija in vizualne dejavnosti, razstavne in publicistične dejavnosti. Že od svojega nastanka v letu 1945 se zavzema za vključevanje mladih v aktivno zunajšolsko društveno življenje, ustvarjalno preživljanje prostega časa in v procese odločanja. Spodbuja jih k sodelovanju pri vodenju kulturne politike organizacije ter k njihovem vključevanju v odbore na vseh notranjih ravneh, tako na pokrajinski kot na deželni. Omogoča njihovo sodelovanje v vlogi predstavnikov v drugih organizacijah, katerih članica je ZSKD.

Področja dela ZSKD za mlade in z mladimi

- ZSKD ustvarja pogoje za delovanje in razvoj interesnih oblik združevanja mladih v društvih, njihovih notranjih skupinah in mladinskih krožkih;
- izvaja dejavnosti na področju vzgoje in izobraževanja, zunajšolskih dejavnosti, kulturnih prireditev in projektov, javnega obveščanja in mednarodnega sodelovanja;
- podpira dejavnosti, ki krepijo slovensko zavest, identiteto in jezik ter skrbi za njihovo promocijo med večinskim narodom;
- podpira kulturne projekte, ki omogočajo sodelovanje s sorodnimi organizacijami, društvi in skupinami v Sloveniji;
- razvija pogoje in možnosti za uveljavljanje prostovoljnega dela;
- s svojim članstvom v sorodnih organizacijah omogoča vključevanje mladih v državne in mednarodne projekte na osnovi prostovoljnega dela, ki odpirajo nove zaposlitvene možnosti.

Naloge ZSKD na področju dela z mladimi

- načrtovanje, organizacija in uresničevanje programov, projektov in kulturnih prireditev;
- ponudba didaktičnih obšolskih in zunajšolskih dejavnosti;
- spodbujanje pretoka informacij na pokrajinskem, deželnem in čezmejnem nivoju med članicami in zunanjimi organizacijami;
- promocija in popularizacija slovenske kulture, društvenega življenja in mladinskih dejavnosti;
- spodbujanje sodelovanja mladih pri publicistični dejavnosti organizacije;
- sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami ter podpora pri izobraževanju in delovnih praksah dijakov in študentov;
- aktivno sodelovanje pri izvajanju prostovoljne civilne službe na državni in mednarodni ravni;
- izvajanje kulturnih projektov v sodelovanju z otroškimi vrtci in šolami na vseh stopnjah;
- skrb za mlade v širšem socialnem kontekstu;
- opravljanje drugih nalog za uveljavljanje interesov mladih.

V povezavi z gradnjo evropske družbe, ki temelji na aktivnem državljanstvu, ter enotnega Slovenskega kulturnega prostora, Zveza društev podpira in pospešuje mobilnost mladih v okviru različnih čezmejnih in mednarodnih projektov.

V urbanih središčih, kjer je izpostavljenost asimilaciji še večja kot v podeželskih skupnostih, je Zveza s svojimi društvi pomemben in nepogrešljiv dejavnik sooblikovanja okolja. Tukaj se ustvarjajo pogoji za sožitje med različnimi skupnostmi. Pomembno pa je tudi skrbeti za oblikovanje, ohranjanje in krepitev slovenske identitete in jezika. Mreža Zveze in njenih društev skrbi za njuno aktivno promocijo. Zlasti v Trstu (druga mesta pa tudi ne zaostajajo) smo priča novim pojavom, ki jih prinašajo imigracijski tokovi. Na eni strani gojimo odnose z večinskim italijanskim narodom in avtohtonimi skupnostmi (židovska, hrvaška, srbska, grška, itd.), na drugi pa se, zlasti v vzgojno-izobraževalnih ustanovah na vseh stopnjah, srečujemo z vedno večjim številom priseljencev iz drugih dežel. Ti tokovi spremenjajo podobo šolske populacije, pojav pa postopoma prodira v slovensko šolsko okolje ter posledično tudi v zunajšolsko življenje.

V nemestnih okoljih so slovenska kulturna društva glavni nosilci kulturnih dejavnosti. Naloga Zveze je ta društva povezovati, jih spodbujati pri njihovi kulturni produkciji in ponudbi, jim nuditi nova spoznanja v metodiki dela z mladimi, jih vključevati v inovativne oblike kulturnega poustvarjanja, jim nuditi organizacijsko in drugo pomoč. Pri večjih kulturnih prireditvah pa prevzema Zveza vlogo usklajevalca na višjih ravneh. V bolj oddaljenih območjih si ZSKD s stalnimi dejavnostmi prizadeva pospeševati družbeno in kulturno življenje, pri čemer posveča posebno pozornost otrokom in mladim.

V tem okviru prireja ZSKD med šolskim letom številne tematske delavnice in tečaje ter mednarodne ustvarjalne kolonije v času šolskih oz. študijskih počitnic. Poleg tega omogoča udeležbo na tečajih in taborih v matični Sloveniji. Te dejavnosti so temeljnega pomena za socializacijo in družbeno integracijo mladih. Poleg tega pozitivno učinkujejo na gradnjo lastne podobe in identitete posameznika ter posledično vse skupnosti.

Zelo pomembni so tudi stiki, ki jih Zveza in njeni člani navezujejo z vzgojno-izobraževalnimi ustanovami in delovnim okoljem. Ti stiki omogočajo komunikacijo in pretok informacij, njihova vloga pa je izrednega pomena tudi z vidika preprečevanja socialne obrobnosti in podpiranja prostovoljnega dela.

Dvojezičnost v društvi

Dvojezična komunikacija je prednost, ki pa zahteva veliko pozornosti. Društveno okolje se, prav tako kot šolsko, čedalje pogosteje srečuje s prisotnostjo posameznikov ali skupin, ki slovenskega jezika ne obvladajo aktivno, kljub temu, da ga razumejo; so pa sicer željni in pripravljeni, da se ga naučijo. V tem kontekstu je to

za njih prednost, ker z uporabo drugega jezika pridobivajo širino. Ob prisotnosti teh članov (ki je pri mladih še bolj pogosta zaradi njihove odprtosti, sprejemanja večetnične družbe in tolerance do drugačnosti) je povsem normalno, da tudi cela skupina govori v obeh jezikih. Zato je tukaj potrebna doslednost! Vloga in vzor mentorjev, ki delajo z mladimi, sta pri tem odločilnega pomena. Kot se odpira vprašanje, ali so slovenske šole v zamejstvu namenjene zgolj slovenskim šolarjem, tako se to vprašanje zrcali tudi na zunajšolske dejavnosti v slovenskih društvih. Pri tem vprašanju je potrebno stalno iskati ravnotežje; tako ob zaprtosti in samozadostnosti, kakor tudi v drugi skrajnosti, bi bila posamezna jedra obsojena na propadanje.

Smernice nadaljnjega razvoja društvenih dejavnosti za mlade

Iz ankete, ki jo je v okviru vsemanjšinske programske konference izvedel Slovenski raziskovalni inštitut, izhaja nekaj pomembnih podatkov, ki se tičejo udejstvovanja mladih v društvenem življenju in ki jih povzemamo v nadaljevanju. Obravnavane so bile predvsem vsebine o obisku mladih na kulturnih prireditvah, o aktivnem sodelovanju pri dejavnostih društev in o sodelovanju pri vodenju in upravljanju v institucionalnih organih. Sodelovanje mladih v društvih je na splošno del njihovega načina življenja in za marsikaterega posameznika pomeni posebno nazorsko vrednoto. Iz omenjene ankete izhaja, da je približno polovica srednješolske populacije aktivna v zunajšolskih društvenih dejavnostih in obiskuje prireditve slovenskih kulturnih društev. V okviru Zveze slovenskih kulturnih društev so mladi množično aktivni pri posebnih dejavnostih posameznih društev in posebnih dejavnostih Zveze. V velikem obsegu so zastopani tudi pri upravljanju in vodenju tako v društvih kot na vseh nivojih v notranjih organih Zveze.

Narava dejavnosti, ki izzove večji interes pri mlajšem občinstvu in pri aktivnih sooblikovalcih prireditev, mora biti, kolikor je mogoče, inovativna. Redne dejavnosti društev sicer ne morejo vedno dosegati zadostne stopnje inovativnosti, tako zaradi omejenih finančnih virov kot tudi zaradi same ljubiteljske narave. V tem kontekstu Zveza v okviru izrednih projektov širšega lokalnega in deželnega značaja ustvarja pogoje za združevanje društev v eksperimentalne dejavnosti, v katere praviloma vključuje večinoma mlade. Aktivnosti Zveze in številnih kulturnih društev na področju dela z mladimi so zato prioriteta razvojne strategije njene celotne ljubiteljske mreže. Pri tem moramo upoštevati lastnosti in želje mladih, kot so samostojnost, kritičnost, izvirnost in motiviranost, ter postavljati mlade v vlogo soustvarjalcev in sooblikovalcev.

ZSKD je članica nekaterih sorodnih neprofitnih organizacij na državni ravni. Vsi partnerski odnosi in stiki prinašajo določene prednosti, ki so na voljo tudi včlanjenim društvom in skupinam. V Sloveniji ZSKD sodeluje z Javnim skladom za kulturne dejavnosti, v okviru katerega ponuja mladim razne oblike izobraževanja.

Smernice za nadaljnji razvoj društvenih kulturnih dejavnosti za mlade in z mladimi

- spodbujanje mladih k sprejemanju odgovornosti, k aktivnemu državljanstvu in k vključevanju v procese odločanja;
- podpiranje inovacij v umetniškem izražanju in poustvarjanju;
- uveljavljanje inovativnosti kot splošne miselnosti;
- promocija, udeležba in obveščanje mladih;
- širjenje in promocija slovenske identitete in kulture v tujini, kjer se mladi Slovenci izobražujejo, ter podpiranje učenja tujih jezikov za učinkovitejšo večsmerno komunikacijo;
- vzpostavljane mednarodnih partnerstev za uveljavljanje interesov mladih;
- spodbujanje prostovoljnega dela in vseživljenjskega učenja;
- pospeševanje mobilnosti mladih kulturnih delavcev in umetnikov;
- ovrednotenje in promocija kulturnih stvaritev in dosežkov;
- spodbujanje kakovostnega napredka ljubiteljske kulture;
- združevanje sorodnih oziroma enakih vsebin po naravni (evolutivni) poti.

Izhodišča za splošni razvoj ljubiteljske kulturne dejavnosti v širšem sistemskem okolju:

- zagotavljanje finančnih virov za obstoj, vzdrževanje in rast ljubiteljske kulture kot množične družbene dejavnosti;
- podpiranje organiziranosti znotraj manjšin;
- podpiranje kulturnih izmenjav med Slovenci v matični domovini in zunaj njenih meja;
- upoštevanje vloge ljubiteljske kulture v odnosu do profesionalnih ustanov (tudi vrhunska kultura izhaja iz ljubiteljske);
- skrb za ustrezno medijsko obveščanje o pomenu in vlogi življenja in dela Slovencev zunaj meja RS.

Poročilo o dejavnostih ter vlogi kulturnih društev in njihovih zvez pri zunajšolski ponudbi velja predvsem za Zvezo slovenskih kulturnih društev, splošne in načelne smernice pa je mogoče prenesti tudi na sorodne neprofitne dejavnosti.

Dodana vrednost kulture se izraža v različnih pojavnih oblikah na številnih področjih družbenega in ekonomskega življenja. Omrežja in združenja civilne družbe imajo nepogrešljivo in vidno vlogo pri uveljavljanju narodnega kulturnega interesa. Politični cilji teh organizacij so ohranjanje prepoznavnosti slovenske kulture in dostopnost kulturnih dobrin čim širši javnosti.

Cilj izobraževanja in usposabljanja je privajanje ljudi na kulturo, krepitev vloge kulture v izobraževanju in uporaba izobraževalne infrastrukture za uresničevanje kulture v skupnosti.

Delo z mladimi naj bo ustrezno predstavljeno, njihovi dosežki pa primerno ovrednoteni. Razvoj kulture pri mladih, ki je v sožitju z drugimi področji družbenega delovanja, ima pozitivne učinke na trajnostni razvoj družbe in teritorija. V kontekstu globalizacije, ki zajema tudi kulturno ustvarjanje, pa je potrebna posebna doslednost pri iskanju ravnotežja med tradicijo in inovacijo, med ohranjanjem starega in uvajanjem novega, med specifikjo in večzvrstnostjo

soavtorica: Rosana Sabadin Celin

Marino Marsič se je rodil leta 1967 v Trstu. Po zaključenem drugostopenjskem izobraževanju na Tehničnem trgovskem zavodu Žiga Zois je izbral študij klarineta na tržaškem Konzervatoriju Tartini, kjer je leta 1988 diplomiral. Danes se poklicno ukvarja s finančnim svetovanjem in izvedeništvom, poleg tega pa je vseskozi aktiven kot glasbenik in kulturni delavec. Po zaključenem študiju se je posvetil poučevanju glasbe in strokovnemu izpopolnjevanju. Leta 1993 je postal dirigent Pihalnega orkestra Ricmanje in ravnatelj godbeniške šole, ki je bila ustanovljena pod okriljem orkestra. Kot glasbenik sodeluje z različnimi vokalnimi, instrumentalnimi in folklornimi skupinami v čezmejnem merilu. Predsednik Zveze slovenskih kulturnih društev je postal maja 2005, že pred tem pa je bil aktiven na vodstvenih mestih njenih statutarnih organov. V državnem godbeniškem združenju ANBIMA zaseda mesto člana umetniškega odbora za tržaško pokrajino, je pa tudi dejaven član izvršnega odbora Slovenske kulturno gospodarske zveze. V okviru društvene in godbeniške dejavnosti je bil pobudnik različnih izobraževalnih seminarjev, med njimi tudi Mednarodnega glasbenega laboratorija Intercampus 2005.

Slovenci na Madžarskem

Jože Hirnök

Zveza Slovencev na Madžarskem, Madžarska

Splošno

Avtohtona slovenska narodna manjšina na Madžarskem je zaradi svoje maloštevilnosti in nekaterih drugih vzrokov najmanj upoštevan del Slovencev v zamejstvu. Po zadnjem popisu iz leta 2001 je uradno štela 3040 pripadnikov, po neuradnih ocenah pa je pripadnikov slovenske manjšine nekaj več kot 5000.

Večina njih živi v Porabju, ki je eno najbolj zaostalih območij Madžarske, ki pa, kar je še bolj paradoksalno, teritorialno sodi pod jurisdikcijo Železne županije, ki je ena najrazvitejših regij na Madžarskem. V preteklosti so bili pripadniki manjšine na tem območju podvrženi močnim asimilacijskim pritiskom in migracijskim procesom, zato je veliko Slovencev danes razseljenih po celotni Madžarski, zlasti v Sombotelu, Budimpešti in Mosonmagyarorvaru ter v tujini. Ni odveč omeniti, da je bilo celotno Porabje v obdobju zadnjih 50-tih let, do demokratičnih sprememb na Madžarskem po letu 1990, zaprto in z vojsko strogo varovano območje.

Slovenska manjšina ima danes dve osrednji krovni organizaciji: Zvezo Slovencev na Madžarskem, ki je del civilne družbe, in Državno slovensko samoupravo, kot del madžarskih upravnih struktur in ki deluje na državni in lokalni ravni, v obliki krajevnih manjšinskih samouprav. Zvezo Slovencev v celoti financira Republika Slovenija, Državno slovensko samoupravo financira Republika Madžarska iz svojega proračuna. Razlog za takšno ureditev je v dejstvu, da brez trajne in organizirane pomoči iz matičnega prostora (t.j. iz Republike Slovenije) naše manjšine najverjetneje več sploh ne bi bilo, kajti sredstva, ki jih namenja Madžarska iz svojega proračuna, ne zadoščajo niti za osnovno preživetje manjšine in so več kot desetkrat

manjša od višine sredstev, ki jih za delovanje madžarske narodne skupnosti v Republika Sloveniji namenja Slovenija.

Neizvajanje bilateralnega sporazuma

Med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko je od leta 1993 v veljavi bilateralni meddržavni Sporazum o posebnih pravicah obeh manjšin, ki zagotavlja največji možni obseg kolektivnih in individualnih pravic obeh manjšin in je obenem tudi edini sporazum te vrste, ki ga je do sedaj Republik Sloveniji uspelo skleniti s katerokoli od sosednjih držav. Lahko pa bi rekli, da gre za »maksimalni možni obseg mednarodnopravne zaščite naše manjšine v zamejstvu in na drugi strani za minimalni možni učinek upoštevanja dejanskih potreb te iste manjšine s strani Republike Madžarske.« Madžarska namreč ne uresničuje zaščitnih določil omenjenega Sporazuma, kot so na primer: zastopstvo slovenske manjšine v madžarskem parlamentu, dvojezičnost, financiranje manjšine in redno delovanje mešane komisije, ki je ustanovljena na podlagi citiranega Sporazuma in ki vsako leto sprejema razna priporočila in sklepe v zvezi z izvajanjem sporazuma. Kot razloge za nespoštovanje priporočil in sklepov mešane komisije, ki predstavlja obenem tudi kršitev predmetnega Sporazuma, pa madžarska stran navaja notranjepolitične razloge, prilagajanje konvergenčnim kriterijem EU, se sklicuje na dejstvo, da ima trinajst manjšin, da nikjer v Sporazumu izrecno ne piše, koliko denarja mora dobiti za svoje delovanje slovenska manjšina, in podobne nesprijemljive razloge. Dejstvo pa je, da s tem početjem slovensko manjšino postavlja v manjvreden oz. diskriminatoren položaj v odnosu do madžarske narodne skupnosti v RS, kar je nedopustno ne samo z vidika manjšinske regulative znotraj EU, temveč je predvsem v nasprotju z določbami bilateralnega Sporazuma o posebnih pravicah obeh manjšin iz leta 1993, ki govori o dejanski enakosti obeh manjšin (torej o dejanski reciprociteti). Gre predvsem za izrazito neuravnoteženost in neskladje med nivojem pravic, ki jih uživa madžarska manjšina v Sloveniji in nivojem pravic, ki jih uživa slovenska manjšina na Madžarskem, in ne samo za ogromen odklon v financiranju na škodo slovenske manjšine.

Financiranje

Zveza Slovencev na Madžarskem prejema glavnino sredstev za svoje delovanje iz Republike Slovenije (letno preko 70 milijonov slovenskih tolarjev), za financiranje Državne slovenske samouprave pa bi morala skrbeti Republika Madžarska (lansko leto je dobila približno 85 milijonov slovenskih tolarjev v forintih), letos pa so ji sredstva znižali za 10%, kar je eklatantna kršitev določil meddržavnega sporazuma, saj slednji določa, da nobene določbe tega sporazuma ni dopustno razlagati tako, da bi se zniževal obseg že pridobljenih oz. zagotovljenih pravic. Gre namreč zgolj za sredstva, ki komajda zadoščajo za redno financiranje. Na drugi strani pa Republika Slovenija nameni za tekoče financiranje dejavnosti madžarske narodne

skupnosti v Sloveniji preko 900 milijonov sit. Mimogrede, število pripadnikov madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji je po zadnjih uradnih podatkih 8328. Dodatno težavo pri izvedbi zastavljenih načrtov pa slovenski manjšini predstavlja tudi redna zamuda pri izplačevanju dogovorjenih sredstev.

Kot dodaten primer je potrebno omeniti tudi lani zgrajen Kulturni dom v Lendavi, namenjen potrebam madžarske narodne skupnosti, ki je slovenske davkoplačevalce stal okroglih 1,6 milijarde slovenskih tolarjev od tega je Republika Madžarska prispevala 100 milijonov, ostalo pa Republika Slovenija in regionalni RTV center v Lendavi, ki je stal 530 milijonov sit. Na drugi strani pa v Monoštru, kot centru porabskih Slovencev, že od leta 1998 deluje Kulturno informativni center Lipa, za katerega je od približno 250 milijonov sit več kot 90% prispevala Republika Slovenija, le 8 milijonov pa Republika Madžarska. Tudi radio Monošter in časopis Porabje delujeta v prostorih omenjenega centra, kar je tudi financirala Republika Slovenija.

Šolstvo

Slovenska manjšina na Madžarskem ima možnost pouka slovenskega jezika in domoznansva v slovenskem jeziku le na nekaj tako imenovanih narodnostnih osnovnih šolah na Gornjem Seniku, Števanovcih in v Monoštru. Za postopno uvedbo dvojezičnega šolstva, ki že 43 let obstaja na dvojezičnem območju v Republiki Sloveniji, kjer živi madžarska narodna skupnost, bi bilo potrebno zagotoviti vsaj 270 milijonov forintov, kar je obveznost madžarske strani. Trenutno se gornjeseniška in števanovska osnovna šola ubadata z izdatnim proračunskim primanjkljajem, zato so bili npr. na Gornjem Seniku prisiljeni najeti bančni kredit za izplačilo plač učiteljem, kar vodi v še večje zadolževanje.

Mediji

Za slovensko narodno manjšino sta izjemnega pomena oba obstoječa medija: radio Monošter in štirinajstdnevnik Porabje. Radio Monošter je pričel z delovanjem leta 2000 in danes oddaja 8 ur slovenskega programa na teden, kar ni nič v primerjavi z madžarsko manjšino v Sloveniji, ki ima poleg celodnevnega radijskega programa še približno tri ure tedenskega TV sporeda. Osnovni težavi radia sta nesistemska financiranje in šibka frekvenca, zaradi katere radijska postaja deluje samo lokalno in doseže le omejeno število poslušalcev; zato se tudi programsko in materialno ne more razvijati. Osnovni problem za madžarsko stran ni v tem, da radio Monošter nima zadostnih sredstev za delovanje in razvoj, pač pa v tem, da sedaj tudi druge manjšine na Madžarskem zahtevajo svoj radio, kar pravzaprav kaže na vso nesmiselnost argumentacije, predvsem pa na poniževalen oz. diskriminatoren odnos madžarske strani do naše manjšine.

Časopis Porabje prejema sredstva za stroške tiskanja iz Slovenije, madžarska stran pa krije stroške uredništva. Ubada se s podobnimi problemi nerednega in nesisemskega financiranja.

Gospodarstvo

Porabje je del zaščitene območja, ki je proglašeno za nacionalni park, kar dovoljuje le omejene posege na področju kmetijstva in ostalih vej gospodarstva. V prihodnje bi bilo možno marsikaj storiti na podlagi skupnih čezmejnih projektov med Prekmurjem in Porabjem. Vendar pa madžarska stran do sedaj ni namenila niti forinta pomoči temu območju, pa naj bi bilo to v obliki ugodnih kreditov, nepovratne pomoči ali sprejetja ukrepov za spodbujanje gospodarske osnove slovenske manjšine, tako kot je to praksa v Sloveniji v odnosu do madžarske narodne skupnosti. Promocija pa odpira tudi možnosti konkretnih investicij iz RS.

Prometne povezave Porabja z Republiko Slovenijo

Edina dva mejna prehoda (Verica-Čepinci in Martinje-Gornji Senik), ki povezuje Porabje s Slovenijo, sta tudi po vstopu Slovenije in Madžarske v EU še vedno časovno omejeno odprta. Manjšina upa, da bosta obe državi s 1.1.2007 vstopili v Schengenski sistem nadzora zunanjih meja, kar bo pomenilo tudi odpravo vsakršnih kontrol na sedaj skupnih mejnih prehodih.

Tudi izgradnja ceste med Verico in Gornjim Senikom je izjemnega pomena za manjšino, saj bi povezala en skrajni konec Porabja z drugim (sedaj ni povezave) in bi tudi našo manjšino prostorsko močno zblížala s Slovenijo.

Jože Hirnök je bil rojen 26.05.1957 v Monoštru / Szentgotthárd na Madžarskem. Po maturi je nadaljeval študij na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1986 diplomiral iz etnologije in sociologije. Od leta 1990 je predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem.

Kulturno udejstvovanje koroških Slovencev zunaj šolskih zidov

Andrej Lampichler

Krščanska kulturna zveza, Avstrija

Kulturno udejstvovanje zunaj šolskih zidov je pri koroških Slovencih že od nekdaj igralo zelo pomembno vlogo. Znano je, da so se v več krajih, od Podjune in Roža do Zilje, že v prvih letih prejšnjega stoletja pojavila krajevna kulturna društva. Skoraj vsa društva so povečini nastajala kot Katoliška izobraževalna društva. In to ni naključje. Pri vseh teh društvih, ne samo pri kulturnih, temveč tudi pri gospodarskih združenjih in posojilnicah, so bili glavni pobudniki slovenski duhovniki, ki so bili takrat v vrstah koroških Slovencev več ali manj edini izobraženci. Svoje znanje so želeli posredovati predvsem preprostem slovenskemu podeželskemu prebivalstvu. Namen društev je bil namreč, da bi člane izobraževali in krepili v narodni zavesti, in to v slovenskem maternem jeziku. Že takrat so se zavedali, da šola ni zadostna ustanova za pridobivanje jezikovne zavesti.

Večji del kulturnega življenja se je odvijal in se še tudi danes odvija v krajevnih prosvetnih društvih in drugih majhnih skupinah, ki jih imamo v naši osrednji kulturni organizaciji okoli petdeset. V drugi krovni kulturni organizaciji, Slovenski prosvetni zvezi, je teh društev prav tako blizu petdeset – v obeh osrednjih organizacijah pa je včlanjenih trenutno 25 krajevnih društev. Dejavnost v posameznih društvih pa je zelo različna. V nekaterih krajih je udejstvovanje neverjetno živo, vsestransko, rojevajo se nove ideje, nastajajo nove skupine. Žal pa so tudi kraji, kjer je svoj čas zelo bogato prosvetno delovanje skoraj docela usahnilo, celo pevski zbori, dolgo časa še edina dejavnost, so zaradi pomanjkanja naraščaja utihnili, drugih sodobnih dejavnosti pa niso znali ali mogli razviti. Skupno vsem krajevnim društvom pa je dejstvo, da so se morala vsa od vsega začetka naprej boriti proti nemškemu pritisku, da so bila v času nacizma prepovedana, v mnogih krajih so bile izseljene družine, ki so imele to »usodno« napako, da so bile slovenske. Kljub

temu Slovenci niso klonili in so po drugi svetovni vojni pod zelo težkimi pogoji nadaljevali s kulturnim delovanjem. Seveda pa je bilo delovanje odvisno tudi od danih pogojev. V krajih, kjer imajo krajevna društva na voljo lasten kulturni dom, je delovanje silno bogato – če omenim samo kulturni dom SPD »Danica« v Št. Primožu v Podjuni, kulturni dom na Radišah, od koder sam prihajam, kulturni dom Cingelc v Borovljah, kulturni dom KUMST v Žitari vasi, kulturni dom v Dobrli vasi in seveda kulturni dom Pliberk, kjer se je v preteklih letih kulturno udejstvovanje močno poživilo in kjer se kulturne ponudbe v vedno večji meri poslužujejo tudi rojaki iz Slovenije. V nekaterih krajih so društvom na voljo tudi farni domovi – npr. v Šmihelu nad Pliberkom, v Železni Kapli, v Selah, v Št. Jakobu v Rožu. To niso samo hiše, kjer se odvija kulturno udejstvovanje, temveč so to postali tudi kraji srečanj in pogovorov med obema narodnima skupnostima, kjer se odvija precejšen del vaškega življenja. Kjer pa ni takih hiš, so krajevna društva odvisna od dobrohotnosti posameznikov, to pa seveda močno otežuje kulturno udejstvovanje. Vendar pa je v celoti, tako rekoč statistično gledano, bilanca nepričakovano pozitivna. Ob zadnjem občnem zboru Krščanske kulturne zveze leta 2004 smo izdali zbornik, v katerem so vsa krajevna društva priobčila tudi svoja delovna poročila. Iz njih lahko razberemo, da je bilo v preteklih treh letih nad 2000 prireditev. Seveda pa ni pomembno le število, temveč predvsem vsebinsko bogata, kakovostna kulturna ponudba.

Tako pri ustanavljanju krajevnih društev kot tudi pri ustanovitvi Krščansko-socialne zveze za Koroško – naše predhodnice – je zanimivo, da je bila mladina že od vsega začetka močno v ospredju delovanja. Nek anonimen pisec iz Podjune piše leta 1903 v glasilu *Mir*: »Zjedinite naše mladeniče, naša dekleta, in vzgojili si boste v kratkem može in žene, ki bodo stali za narod in vero zveličavno trdno, kakor sinji vrhovi korotanskih gora!«

Tudi pri Krščanski kulturni zvezi smo se vedno zavedali pomena mladinskega dela, predvsem pa tega, da moramo biti v službi krajevnih društev. To pomeni, da je treba spodbujati društva oz. posameznike k aktivnemu udejstvovanju, podpirati in uresničevati projekte, ki se ne zadovoljujejo le z bolj ali manj pasivnim konzumiranjem take in take kulturne ponudbe, temveč pospešujejo jezikovno izobrazbo, raznovrstno delavnost in kreativnost, kjerkoli je to mogoče, torej na gledališkem, glasbenem, umetnostnem ali literarnem področju. Zato bi rad omenil samo nekaj pomembnih projektov Krščanske kulturne zveze, ki so v prid naši mladini, posebej pa tudi našim krajevnim društvom.

Že 30 let organiziramo lutkovno in mladinsko gledališče. Pred tridesetimi leti si verjetno nihče ni mogel predstavljati, kaj se bo razvilo iz ideje, da bi se tudi na Koroškem začelo lutkarstvo. Iz ene same skupine, ki so jo sestavljali člani iz vseh krajev dvojezične Koroške, imamo sedaj 20 različnih krajevnih skupin (vmes je bilo seveda še nekaj skupin, ki pa so delale samo občasno). Morda se komu to, kar se na tem področju da doseči, ne zdi bogve kako pomembno. Verjetno pa bi to gledanje

kaj kmalu revidiral, če bi si vzel čas in se na licu mesta prepričal, kaj pomeni gledališka delavnica v Fiesi. Čudil bi se, kaj prvovrstni strokovnjaki s profesionalnim pristopom lahko dosežejo pri delu z mladino. Gotovo ni naključje, da zanimanje za to gledališko in jezikovno šolo nikakor ne popušča, nasprotno, vedno znova se pojavljajo nove skupine, čeprav je znano, da to ni dopust na morju, temveč zelo resno delo. Mislim, da bi morali biti ponosni na to, da je med nami še tako živo gledališko ustvarjanje, na tako visoki umetniški ravni. Krajevna društva imajo v svojih vrstah dobro pripravljen naraščaj, ki v poznejših letih lahko nadaljuje z gledališko dejavnostjo v odraslih gledaliških skupinah. Poleg tega je ta ponudba zares neprecenljiva jezikovna šola, še posebej v tem času, ko opažamo, da znanje slovenščine iz raznih vzrokov upada.

To je tudi vzrok, da bom spregovoril o naslednji ponudbi, namreč o jezikovnih počitnicah v Novem mestu, ki naj bi služile pospeševanju jezikovne kulture med šolsko mladino. Da so naši mladi lahko 14 dni pri slovenskih družinah, je gotovo najbolj učinkovita oblika izboljšanja jezikovnega znanja zunaj šolskega pouka ali pa je vsaj dopolnilo le-temu. Ta oblika dela postaja že predmet znanstvenih raziskav. Mladinsko delo, v katerega KKZ od nekdaj vlaga velik del svojih naporov, je za nas v veliki meri tudi dopolnilo k temu, kar morda družine ne zmorejo ali nočejo in skrb za jezik prelagajo na vrtce in šole, ki pa za osvajanje jezika ne morejo biti edini odgovorni. V polni meri velja to, kar je bivši predsednik KKZ, Lovro Kasselj, zapisal ob 70-letnici Krščansko-socialne zveze: »Kakor vsaka, se tudi kulturna dejavnost začne v osnovni celici človeške družbe in narodnega telesa, v družini. Najodličnejši kulturniki so slej ko prej starši, ki posredujejo svojim otrokom sredi germanske poplave svoj domači slovenski jezik, spoštovanje in ljubezen do njega ter ponos nanj, kot na kulturni jezik enega najbolj pismenih in na področju književnosti najplodovitejših narodov.«

Naše delo naj bo slovenskim staršem le neke vrsta opora; skušamo jih na praktičen način prepričati, da se splača lepoto materinščine otrokom posredovati in tako ohranjati to naše neprecenljivo bogastvo.

Naj na kratko omenim samo še:

- bogato pevsko dejavnost KKZ in krajevnih društev, v katerih so dobro zastopani tako otroci kot mladina (npr. vsakoletno Srečanje otroških in mladinskih zborov v Rožu in Podjuni, na katerem sodeluje vedno nad 200 mladih);
- bogato založniško delovanje KKZ, z izdajo raznih zbornikov, notnih edicij, monografij, pesniških zbirk, predvsem pa otroških knjig (skupaj nad 60 knjig) ter tonskih kaset in zgoščenk;
- bogato filmsko dejavnost v okviru filma Mladje (21 filmov, ki smo jih letos vse zbrali na 5 zgoščenkah);
- pomen kulturne izmenjave med Slovenci v Sloveniji in v zamejstvu, pa tudi v naši deželi sami, ki jo bistveno sooblikujejo krajevna društva; več kot 30 let

prirejamo skupaj s Klubom koroških Slovencev v Mariboru, z Javnim skladom RS za ljubiteljsko dejavnost in s Slovensko prosvetno zvezo »Kulturne dneve koroških Slovencev« v Mariboru; lani smo poživali tudi na žalost že zaspale podobne kulturne dneve v Ljubljani. Zelo pomembna je tudi kulturna izmenjava s Primorsko, ki traja že 23 let.

Če si torej na koncu še zastavimo vprašanje, kakšno mesto naj ima kultura v naših skupnih naporih za obstoj narodne skupnosti, ni težko najti odgovora. Aktivno vključevanje posameznikov in skupin v slovensko kulturno življenje je najvidnejši izraz naše življenjske volje. Pomen kulture je svoj čas orisal dr. Matevž Grilc, nekdanji in sedanji predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev, takole: »Kulturna dejavnost koroških Slovencev je izraz samopomoči naroda... Kjer je zamrla kulturna dejavnost, ni več narodne zavesti, tam napreduje asimilacija«. Dejansko je to tako. Povsod tam, kjer delujejo kulturna društva, sta še prisotni slovenska beseda in pesem, tako v družbenem, političnem kot cerkvenem življenju. Za to si bomo prizadevali tudi v prihodnje.

Andrej Lampichler je bil rojen 22. februarja 1963 v Celovcu. Od leta 1969 – 1973 obiskoval ljudsko šolo na Radišah. Leta 1973 vpis na slovensko gimnazijo v Celovcu, leta 1981 uspešna matura. V gimnazijskih letih član »Lutk mladje« in ansambla »Mladi mi«. Od leta 1983 do 1996 zaposlen v znani in priznani izobraževalni ustanovi Katoliški dom prosvete Sodalitas v Tinjah. Od 1997 do 2004 nameščenec Zveze bank v Celovcu. Od leta 2004 naprej tajnik Krščanske kulturne zveze, ene izmed obeh osrednjih kulturnih organizacij koroških Slovencev. Od mladih let naprej mu je pri srcu kultura koroških Slovencev oz. kulturno udejstvovanje. Andrej Lampichler je tudi član Slovenskega prosvetnega društva na Radišah, v katerem je bil od leta 1989 do leta 2002 tudi tajnik. Je član moškega zbora »Radiški fantje« in mešanega pevskega zbora SPD Radiše.

Glasbena šola in identiteta

Roman Verdel

Glasbena šola, Avstrija

Glasbeno šolstvo na Koroškem se je začelo leta 1978 v okviru Slovenskega prosvetnega društva »Edinost« v Pliberku. Koroških Slovenci so začutili potrebo po glasbenem šolanju, ker tudi nemško glasbeno šolstvo ni bilo posebno razvito in v Pliberku, npr. sploh niso imeli nobenega glasbenega pouka. Tako so začeli učitelji iz Slovenije poučevati najprej v Pliberku, pol leta kasneje v Šmihelu, nato v Celovcu in še v Rožu. Glasbeno šolstvo se je hitro razvilo, nenazadnje zaradi profesionalnega poučevanja slovenskih učiteljev, ki so imeli zaradi dobrih izkušenj v dobro razvitem slovenskem glasbenem šolstvu seveda veliko izkušenj. Nekaj let so poučevali izključno učitelji iz Slovenije; šele leta 1985 so začeli s poučevanjem glasbenih instrumentov tudi domači koroški učitelji. Šola se je hitro razvijala in je kmalu štela več kot 400 učencev. Največ učencev se je vpisalo v letih od 2000 do 2004, ko je obiskovalo pouk glasbe okrog 620 učencev.

Kakšen pomen in vlogo igra Glasbena šola v kulturnem razvoju koroških Slovencev, bom nakazal na podlagi teh ugotovitev:

- Glasbena šola na dvojezičnem ozemlju Koroške, ki segajo od Ziljske Bistrice do Pliberka ima 21 oddelkov. Nobeni slovenski ustanovi ni uspelo na podežlju zajeti toliko mladine kot naša Glasbena šola.
- Učni jezik na šoli je slovenski, kar je za narodno zavest izrednega pomena.
- V Glasbeni šoli poučuje 13 učiteljev, ki so se začeli šolati v naši ustanovi in so ubrali profesionalno poklicno pot glasbenika/ce. Vsi so zaključili študije na raznih fakultetah, danes pa so to uveljavljeni glasbeniki in zborovodje. Ti so prav gotovo pomembni stebri koroške slovenske kulture.
- Kultura koroških Slovencev je z ustanovitvijo Glasbene šole veliko pridobila. Nastali in zboljšali so se pevski zbori, igralske in lutkovne skupine, ustanovljeni

so bili mnogi inštrumentalni ansambli. Delo teh skupin pa seveda pozitivno vpliva na kulturni in jezikovni razvoj v dvojezičnih krajih.

- Z izrednimi uspehi na raznih tekmovanjih si je Glasbena šola pridobila dober sloves tudi pri nemških sodeželanah in je danes priznana ustanova.
- Tedenski pouk in redno večletno delo z učenci privabita veliko staršev in drugih ljubiteljev glasbe v slovenske kulturne domove. Društva so namreč pokrovitelji Glasbene šole in skrbijo za gmotna sredstva ter za prostore, v katerih se poučuje in nastopa.
- V Glasbeni šoli se je v skoraj 28 letih šolalo več kot 4000 učencev, od katerih se jih približno 10 odstotkov še danes aktivno ukvarja z glasbo.
- Redna srečavanja glasbenikov slovenskih glasbenih šol s kolegi iz Slovenije in Italije prispevajo h krepitvi skupnega slovenskega kulturnega prostora. Nad 20 let se redno organizirajo Ta srečanja že več kot 20 let potekajo vedno v kakšnem drugem kraju, tako da smo postali že pravi prijatelji.
- Glasbena šola je edina slovenska zasebna ustanova, ki je poskrbela za več delovnih mest za visoko kvalificirano osebje.

Še dalje bi lahko našteval in našel argumente za potrebnost take ustanove. Uspehi in številke govorijo zase in so dokaz, kako pomembno je glasbeno izobraževanje za utrditev slovenske identitete. V trenutku, ko smo se koroški Slovenci izkazali s kakovostjo šolanja, so nas začeli jemati bolj resno, se nam niso več posmehovali in so nas tudi sprejeli. Kakovostno delo se konec koncev zmeraj uveljavi. To se kaže tudi v dejstvu, da imamo zadostno število učencev in se nam ni treba bati, da bi naše prizadevanje tako hitro usahnilo.

Na žalost nam do danes še ni uspelo, da bi financiranje naše ustanove rešili na zadovoljiv način. Vsako leto moramo zaprositi za nove subvencije in nikoli ne vemo, koliko bomo dobili. Tako nas pestijo zadnja leta izredne finančne težave in morajo učitelji dostikrat čakati na zaslužen plačilo. To res ni kulturni odnos do ustanove, ki toliko prispeva k rasti in ohranjanju slovenstva zunaj meja matične domovine.

Kljub vsemu pa ostajamo optimistični in upamo, da bomo mogli delovati neokrnjeno še naprej ter se bomo v bodočnosti lahko bolj posvetili sami kakovosti pouka.

Mag. Roman Verdel se je rodil 3. 12. 1959 v Celovcu. Živi v rojstnih Borovljah, kjer je obiskoval ljudsko šolo. Leta 1978 je maturiral na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu, že v svojih gimnazijskih letih (leta 1974) pa je ustanovil ansambel Drava, ki še danes občasno nastopa. Ansambel Drava je bila prva povojna slovenska skupina v Borovljah in je bistveno pripomogla k razvoju slovenske besede in kulture v Borovljah. Štiri leta je študiral teologijo in nemščino v Gradcu, nato pa zamenjal študijsko smer a in končal študij glasbe in slovenščine. Od leta 1998 je zaposlen kot ravnatelj Slovenske glasbene šole na Koroškem, ki ima 524 učencev in kot profesor glasbe in slovenščine na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu. Je vodja Komornega zbora SPD Borovlje (ki ga je sam ustanovil leta 1981 kot moški zbor), Mešanega zbora Pevskega društva Sele (od leta

1991 naprej), Mešanega mladinskega zbora ZG za Slovence v Celovcu in Ansambla Drava. Poleg tega je tudi predsednik in soustanovitelj zasebnega slovenskega otroškega vrtca in varstva v Borovljah od njegove ustanovitve leta 1997 dalje (70 otrok) ter nadomestni občinski odbornik mestne občine Borovlje.

Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov

Bogdan Kralj

Glasbena matica, Italija

Glasbena matica je slovenska glasbena ustanova, ki deluje na celotnem obmejnem področju Furlanije-Julijske krajine, kjer živi slovenska narodna skupnost. Ustanovljena je bila 29. oktobra 1909 kot podružnica ljubljanske Glasbene matice in je že leta 1912 pridobila pravico javnega poučevanja. Pouk je potekal v prostorih Narodnega doma vse do 13. julija 1920, ko so fašisti zažgali Narodni dom, šola pa je delovala še do razpusta leta 1927.

Glasbena matica je doživela dolgo pričakovani preporod takoj po koncu druge svetovne vojne. Začela je delovati kot privatna šola, z dokaj razvejano dejavnostjo. Učenci so študirali po ministrskih programih, tako da so ob koncu svojega šolanja lahko polagali diplomske izpite na državnem konservatoriju (do danes je iz raznih inštrumentov diplomiralo več kot 90 učencev, ki jih danes srečujemo kot glasbene pedagoge v šoli Glasbene matice, na državnem konservatoriju in na slovenskih srednjih šolah, kot člane gledališča Verdi v Trstu, kot sodelavce slovenske radijske postaje itd. Nekateri so si kot koncertanti pridobili sloves odličnih glasbenih umetnikov tudi v mednarodnem prostoru. Srečujemo jih tudi kot glasbene organizatorje, dirigente, pevovodje in sodelavce v slovenski zamejski publicistični dejavnosti). Na koncu petdesetih let je šola razširila svoje delovanje v okolico s podružnicami, s katerimi je prispevala k naraščanju vpisov in popestrila kulturno življenje okoliških vasi. Leta 1962 je začela delovati goriška podružnica Glasbene matice, na koncu sedemdesetih let pa je šola odprla podružnice še v Beneški Sloveniji in v Kanalski dolini. V zadnjih letih se Glasbena matica predstavlja kot aktivna in podjetna ustanova, v kateri se pouk pri vrsti učnih predmetov postopoma širi z novimi pobudami, ki sledijo razvoju mladinskega povpraševanja in modernih trendov. V šolskem letu 2005/06 je k individualnemu pouku vpisanih 487 učencev

(284 v Trstu in na podružnicah, 95 v Gorici in na treh podružnicah ter 108 v videmski pokrajini – Špetru, Hlodiču in Ukvah), h katerim moramo prišteti še približno 341 otrok, ki obiskujejo tečaje predšolske glasbene vzgoje, baleta, zabavne glasbe in pevske zборе, kar pomeni, da je Glasbena matica največja slovenska zamejska šola. Učni kader, ki šteje nad 50 diplomiranih profesorjev, sestavljajo skoraj izključno bivši učenci Glasbene matice, kar je šoli še posebej v ponos: Če smo po vojni in do začetka osemdesetih let uvažali profesorje iz Slovenije ali se posluževali italijanskih profesorjev, se je danes situacija popolnoma obrnila, saj smo sedaj mi »izvozniki« učenega kadra v Slovenijo. Naj povem, da poučuje na slovenskih glasbenih šolah v Sežani, Kopru, Novi Gorici, Tolminu in Ljubljani več kot 10 profesorjev naše Glasbene matice. O kakovosti šole pa pričajo tudi številne nagrade in priznanja, ki jih učenci prejemajo na številnih mednarodnih tekmovanjih.

Poleg šole deluje na Glasbeni matici tudi nekaj skupin, tako instrumentalnih kot pevskih in sicer: Godalni kvartet GM, Gallus Consort, harmonikarski orkester »Synthesis 4«, mešani zbor »J. Gallus« ter mešani mladinski zbor Trst.

Tudi koncertna dejavnost je precej bogata. Od leta 1971 prireja Glasbena matica abonmajsko koncertno sezono, v kateri je nastopilo že precej priznanih in cenjenih tujih in slovenskih izvajalcev in skladateljev. Mnogi od njih so delovali prav na šoli Glasbene matice, kot npr. Emil Adamič, Vasilij Mirk, Srečko Kumar, Ivan Grbec, Stane Malič in Ubald Vrabec. Svoje koncertno dejavnost je Glasbena matica v zadnjem času razširila na celotno deželno območje in s tem utrdila pomembno vlogo, ki jo odigrava pri promociji slovenske glasbene kulture tudi med Italijani.

Če preidem sedaj posebej na temo ohranitve slovenske identitete pri glasbenem pouku, bom izhajal iz praktičnih dejstev.

1. Cilj narodne skupnosti je, omogočiti svojim članom, da čim več časa preživijo v slovenskem okolju, v stiku s slovenskim jezikom in kulturo. Tu naletimo na precej delikatno vprašanje, to pa je vključitev italijanskih ali drugih otrok (npr. Kitajci se zadnje čase vse bolj zanimajo za našo šolo). To opažanje se zdi skoraj absurdno, saj stalno trobimo, da je glasba univerzalna in da ne pozna jezikovnih pregrad! Pri nas smo pri tem precej pazljivi in rešujemo problem tako, da se individualni pouk lahko odvija v tujem jeziku, skupinski pouk pa nujno in izključno v slovenščini. Vprašanje, ki se postavlja, je: zakaj se tujci vpisujejo na našo šolo. Mislim, da je prvi razlog *kakovost*. Vedeti moramo tudi, da imajo Italijani možnost brezplačnega pouka na državnih Konservatorijih, pri nas pa moramo šolanje krepko plačati. Vedno več pa je primerov, ko se vpisujejo na šolo zaradi želje po spoznavanju sosedov, njegovega jezika in kulture.
2. Glasba je le ena izmed številnih ponudb manjšine; tu so še kulturna in športna društva, skavti itd. Vendar pa ima glasbena vzgoja svojo posebnost, in sicer to, da sledi metodam in tehnikam šole. Gre torej za nadgrajevanje otrokove osebnosti.

3. Kako lahko torej ohranjamo oz. vzbudimo pozornost do slovenske kulture in jezika: a) nujen je strokoven slovenski učni kader (v Trstu in Gorici poučujejo pri nas profesorji, ki obvladajo slovenski jezik, le v Špetru je situacija zaradi zgodovinskih dejstev nekoliko drugačna); b) obvezna je vključitev slovenskih skladb oz. skladb slovenskih skladateljev v učne in izpitne programe; c) prav letos smo z najmlajšimi priredili zelo uspešno poletno delavnico na temo »slovenska ljudska pesem«, kjer so otroci do 10. leta starosti peli, plesali in igrali; č) že nekaj let prirejamo ob slovenskem kulturnem prazniku predstavo »Glasbeniki ob dnevu slovenske kulture«, kjer učenci izvajajo izključno skladbe slovenskih skladateljev; d) pomemben se mi zdi tudi stik z ostalimi ustanovami v okolju, kot so razna kulturna društva, in da z njimi stalno sodelujemo ob najrazličnejših prireditvah; e) nenazadnje oz. bistven pa je za nas tudi stik z matično Slovenijo. Zelo pomembno je sodelovanje z glasbenimi šolami v Sloveniji, in to v obliki srečanj, tekmovanj in izmenjav, pa tudi izobraževanja ter s prirejanjem seminarjev, ki se jih naši učenci in profesorji redno udeležujejo.

Prof. Bogdan Kralj je kot učenec tržaške Glasbene matice diplomiral iz klavirja na videmskem Konseruatoriju leta 1983 ter se izpopolnjeval na številnih zborovodskih seminarjih v Italiji, Sloveniji in Avstriji. Pri tržaški Glasbeni matici je več let poučeval klavir, od leta 1993 pa je ravnatelj te ustanove. Kot pianist je koncertiral v številnih italijanskih gledališčih s komorno skupino »Vecchia Vienna« ter sodeloval na raznih tekmovanjih kot klavirski spremljevalec. Od leta 1984 uspešno vodi razne zборе slovenske narodne skupnosti v Trstu in Gorici (Diploma di Eccellenza na Corovivo in posebna nagrada za projekt o Pavletu Merkuju leta 1985, 2. nagrada na državnem tekmovanju v Celju leta 1986, 3. nagrada v Vittorio Veneto v kategoriji »Ljudska pesem« in 4. nagrada v kategoriji »Polifonija« leta 1998 z Dekliškim zborom »Vesna« iz Križa; 1. nagrada na državnem tekmovanju v Vittorio Veneto leta 1998 in bronasta plaketa mesta Maribor leta 1999 z mešanim zborom »F.B.Sedej« iz Števerjana; Diploma di Eccellenza na Corovivo leta 2003, srebrno priznanje in posebna nagrada za najboljšo izvedbo slovenske ljudske pesmi na tekmovanju primorskih zborov leta 2004 v Postojni z mešanim zborom »Lojze Bratuž« iz Gorice; bronasto priznanje na tekmovanju primorskih zborov leta 2004 v Postojni z moško vokalno skupino »Sraka« iz Štandreža). Z raznimi zbori je večkrat snemal za tržaški Radio in Televizijo, Radio Koper in RTV Slovenija, sodeloval pri snemanjih raznih plošč ter pri organizaciji večjih glasbenih dogodkov. Koncertiral je po celotnem ozemlju, kjer deluje slovenska manjšina, po Italiji, Sloveniji, bivši Jugoslaviji, Avstriji, Češki in na Madžarskem.

Slovenska identiteta v pesmi in glasbi kanalske doline

Nataša Komac & Rudi Bartaloth

SKS Planika v Kanalski dolini, Italija

Slovensko kulturno središče (SKS) Planika Kanalska dolina² kot osrednja slovenska organizacija v Kanalski dolini na italijansko-slovensko-avstrijski tromeji v okviru svojih dejavnosti ob prireja izbirne tečaje slovenskega jezika za različne starostne in interesne skupine, skrbi za Knjižnico Salvatoreja Venosija, ponuja tečaje informatike, se ukvarja s publicistično dejavnostjo in dolinskemu prebivalstvu med letom, v skladu s prazničnim koledarjem v sodelovanju z različnimi ustanovami ponuja vrsto kulturnih prireditev.

Od leta 1978 dalje v Kanalski dolini deluje tudi podružnica Glasbene matice, Glasbena šola Tomaža Holmarja, ki skupaj s SKS Planika prireja tečaje klavirja in kitare. Učenci glasbene šole svoj trud širši javnosti predstavijo na manjših lokalnih prireditvah (npr. ob Božiču, na literarnih večerih, ob koncu šolskega leta, ob odprtjih razstav ...) ter na vsakoletnem srečanju glasbenih šol Gorenjske in zamejstva, in sicer vsako leto v drugem kraju.

Osrednja pevka prireditev slovenske pesmi in pesmi na Trbiškem je »Primorska in Koroška pojeta«, ki jo zadnja leta pod pokroviteljstvom občin Trbiž in Naborjet-Ovčja vas ter pristojne gorske skupnosti pripravljamo skupaj s Krščansko kulturno zvezo v Celovcu, Zvezo slovenske katoliške prosvete, Zvezo slovenskih kulturnih društev v Italiji, Zvezo cerkvenih pevskih zborov iz Trsta in Zvezo pevskih zborov Primorske.

Slovenska pesem in glasba sta vpeti v vsakdanje življenje lokalnega prebivalstva. V ukovški in žabniški cerkvi cerkvena zbora še vedno pojeta slovenske pesmi, v svojem repertoarju pa jih ima tudi Višarski oktet (nekdanji Višarski kvintet).

.....
2 Slovensko kulturno središče Planika Kanalska dolina. [Http://www.planika.it/](http://www.planika.it/), 20. 10. 2005.

Slovenska pesem je del življenja slovenske besede in slovenstva v Kanalski dolini. Ta zavest je pomembna vrednota tudi na izbirnih tečajih in pri pouku slovenskega jezika, saj večina otrok zelo rada poje. Marsikdo se v domačem okolju nauči kakšno slovensko pesem, s katero se pozneje sreča pri pouku slovenskega jezika ali obratno. Učitelj jezikovnega pouka mora biti vedno zelo prilagodljiv; pri doseganju zastavljenih ciljev, v našem primeru znanja slovenskega jezika, mora izhajati iz dejanskih razmer in jezikovni pouk umeščati vanje.

Da je glasba v Kanalski dolini del slovenskega jezika, je zelo nazorno povedala mati šoloobveznega otroka na raziskovalnem taboru poleti 2004:

»Veste, ko poješ slovensko, moraš vedeti, moraš razumeti, kaj poješ. In ko govoriš, moraš govoriti prav. ... S starejšimi moraš govoriti po ukovško, z mladimi pa, nekateri znajo, nekateri pa ... morajo znati prav! Ker, govoriti že znajo, ampak prav govoriti ... morajo poznati tudi, kako se že reče ... kadenco ... Govoriti po ukovško že, mora pa biti prav, ta prava melodija ... ker ta mladi govorijo po ukovško, ampak melodija je italijanska! Se čuti! Se moraš vkup vzeti, da prav govoriš in da se prav sliši!«

In še čisto za konec ... v razmislek! Slovenski župnik iz Ukev je svojo zadnjo monografijo (2005) o »pesmi in glasbi Slovencev v Kanalski dolini in o njihovih etno-jezikovnih problemih« v italijanskem jeziku naslovil *Holmar, voci che si stanno spegnendo – Holmar, glasovi, ki ugašajo*. Ali slovenski glasovi v Kanalski dolini res ugašajo? Ko bo to delo bral radoznali bralec, ki stvarnosti Kanalske doline ne pozna, bo povsem upravičeno sklepal, da glasovi slovenske pesmi in posredno slovenski jezik v Kanalski dolini izginjajo in so le stvarnost neke danes že oddaljene preteklosti ... A o nasprotnem nas lahko prepriča kar nekaj raziskav (Šumi 1998, 1999, 2000; Šumi in Venosi 1995, 1996; Minnich 1993; Komac 2002) ter redno spremljanje dogajanja v Kanalski dolini, tudi v množičnih obćilih.

Lahko je omalovaževati dejavnost pešćice ljudi, ki si prizadeva za življenje slovenske besede na tem obmoćju, naravnost »nespodobno« pa je zanikati trud generacij staršev in starih staršev, ki jim je kljub težkim politićnim, kulturnim in gospodarskim razmeram uspelo in uspeva ohraniti zven slovenske besede v Kanalski dolini.

Zagotovo moramo biti slovenski prosvetni, kulturni, politićni in cerkveni delavci, ki delujemo na javnem podroćju ter tako posredno ali neposredno s svojim zgledom, razmišljanjem in izjavami vplivamo na mnenje širše javnosti ter na razpoznavnost lastne jezikovne skupnosti in njeno etnojezikovno vitalnost, pri tovrstnih izjavah bolj previdni.

Mag. Nataša Komac (1974), učiteljica slovenskega jezika pri SKS Planika v Kanalski dolini, sicer asistentka za uporabno jezikoslovje, zaposlena na Fakulteti za humanistične študije v Kopru, predava pa tudi predmet Uvod v uporabno jezikoslovje na Oddelku za primerjalno in splošno jezikoslovje na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Rudi Bartaloth (1958), predsednik SKS Planika v Kanalski dolini, svetovalec za slovenski jezik pri Uradu za jezikovne skupnosti in mednarodne odnose občine Trbiž, kulturni delavec, vsestransko angažiran v manjšinskih organizacijah Slovencev v Furlaniji-Juljski krajini.

Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov

Silvan Kerševan

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel, Italija

Slovenci smo se skozi stoletja ohranili kot narod, ker smo zaupali v svojo duhovno moč. Te nam ni mogel nihče streti, kljub večkrat krutim zgodovinskim preizkušnjam.

Naslov današnje teme - Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov - mi ob začetnem razmišljanju zveni nekoliko nenavadno ali celo izzivalno, saj pogosto poudarjamo, da je prav šola steber narodnega telesa in njegovega kulturnega razvoja. Zgodovina pa pravi, da so prve šolske ustanove na Slovenskem zaživele šele po razpadu Avstro-Ogrske (častna izjema je goriška gimnazija, prva na slovenskih tleh, ki je zaživela v šolskem letu 1913/14; žal le za eno leto, ker so jo prekinile vojne razmere). Naša identiteta se je torej gradila, ohranjala in razvijala od začetkov naše zgodovine preko Trubarja, Prešerna, Cankarja in Gregorčiča zunaj šolskih zidov. Ljudska kultura je živela v družinskem okolju in se prenašala iz generacije v generacijo; duhovna in izobraževalna središča so ji bila župnišča in cerkveni kori, obzorja so ji širila bralna društva, spodbudo je dobivala na bésedah in taborih.

To velja tudi za Goriško in njeno preteklo zgodovino. Kot mejna pokrajina pa ima Goriška še svoje značilnosti. Življenje ob meji, ki ga označuje prepletanje različnih kultur, pozna svojstveno dinamiko, ki je ne doživlja, kdor živi in deluje v središčnih krajih države. Ob naravni asimilaciji je tu doma tudi asimilacijska politika vodilne oblasti, ki se kaže v razlašcanju zemlje, v načrtni imigracijski politiki, v različnih odkritih in prikritih potezah, ki pogosto ovirajo rast in razvoj jezikovnih skupnosti. Poleg teh silnic, ki so se dinamično prepletale in pogojevale življenje na Goriškem v preteklem stoletju, je bila naša dežela tudi prizorišče dveh krvavih spopadov ter tragičnega nasilnega dvajsetletja med obema vojnoma.

Poglavje zase je doba po drugi svetovni vojni, ko je visoka politika z železno žico odrezala Gorico od njenega naravnega zaledja: Gorica, srce Soške in Vipavske doline, je ostalo brez pljuč, pljuča pa brez srca. Nova Gorica je bila dolgo konglomerat brez duše. Meja ni ločila le dveh držav, Italije in Jugoslavije, ampak je predstavljala ločitev dveh svetov, dveh politično-gospodarskih sistemov, dveh filozofsko kontrastno naravnanih svetovnonazorskih izbir. Vojna, fašizem in nasilna razmejitve po drugi svetovni vojni so ne samo gospodarsko opustošili in socialno prizadeli pokrajino ob meji, ampak tudi čustveno razrvali prebivalstvo v njej. Slovenska skupnost, ki je ostala v Italiji, je dolgo živela v nenaklonjenem ozračju, zgubila je dober del svojega intelektualnega potenciala, tudi glasbenega, pa tudi sama je bila v svoji sredi razklana. Dolga in težka je bila doba obnove, ponovnih zbližanj in povezovanj. Danes zadobiva Goriška vse bolj obrise nekdane zgodovinske pokrajine: vsebolj občutena je v Sloveniji regijska pripadnost in tudi med goriškimi Italijani prihajajo vse bolj do izraza občutki pripadnosti skupni kulturni preteklosti, ko so se na Goriškem povsem naravno prepletali elementi latinskega, germanskega in slovanskega duhovnega sveta.

Razcvet narodne kulture, ki je pognal sredi 19. stoletja v dobi preporoda, se je globoko zakoreninil v našo zavest. Bogata in razvejana društvena dejavnost je preplavila mesto in vasi, rodila pevske zборе, godbena društva, gledališka skupine. Živel je založniška dejavnost, obratovala so tiskarne. Veliko rodoljubov je prišlo za pero, na dan so prihajale pesmarice, prozni teksti, pesniške zbirke, znanstvene študije, priročniki. Posebno občutena je bila prav pevsko-glasbena dejavnost, saj se zdi, da je prav v tem naša narodna značilnost: petje v družbi je za Slovenca obred, je neke vrste molitev, ki druži, dviga, daje pogum in osrečuje. To, kar je ohranjalo narodno zavest med našimi predniki, je v bistvu živo še danes, seveda v drugačnih okoliščinah in z drugačnim pristopom. Bogata in razvejana ljubiteljska kulturna dejavnost je tudi danes še vedno življenjska nuja med slovensko skupnostjo na Goriškem in izpričuje njeno radoživost in pripadnost.

V ta kontekst lahko postavimo tudi delovanje Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel, glasbene šole, ki se je razvila iz skromnega jedra orglarske šole (1953) na pobudo duhovnika in glasbenika Mirka Fileja. Njena pot ni bila lahka, saj je vse delo slonelo na prostovoljcih. Do leta 1989 ni dobivala nobenih podpor, ne od italijanskih ne od slovenskih oblasti. Šele v devetdesetih letih je bila deležna deželne podpore, po osamosvojitvi Slovenije pa jo je tudi matična domovina začela obravnavati kot del svojega narodnega telesa.

Center Komel je danes živa stvarnost. V tekočem letu obiskuje šolo več kot tristo učencev: velika večina pripada slovenski skupnosti v Italiji, v njeno sredo pa prihajajo tudi otroci italijanskih družin in vse več je učencev iz obmejnih krajev v Sloveniji. V tem pisanem vzdušju bledijo miselne meje in predsodki. V novih generacijah narodnostna različnost ni več zapreka. Različne skupine živijo in se razvijajo brez konfliktnih situacij, v sproščenem medsebojnem sprejemanju. Seveda pot še

ni uglajena, vendar je smer nakazana in lepo je verjeti, da bodo bodoče generacije le uspele doživljati različnost kot medsebojno bogatitev.

Komelovci se s spoštovanjem in občudovanjem obračamo na tisto zlato dobo goriške zgodovine na prelomu 19. v 20. stoletje, ko je bila Gorica po svojih kulturnih dosežkih druga slovenska prestolnica, tudi na glasbenem področju. Že leta 1901 je dobila solidno šolsko strukturo, glasbeno šolo Pevskega in glasbenega društva, prvo glasbeno-vzgojno ustanovo na slovenskih tleh po Ljubljanski Matici. Emil Komel, Lojze Bratuž, Marij Kogoj, Vinko Vodopivec so le nekatere osebnosti, ki so s svojim delom zaznamovale ta prostor. Njihovo delo je nastajalo v stiskah in je bilo velikokrat v kali nasilno prekinjeno. Naša moralna obveza je, da ga nadaljujemo.

Vodstvo šole si že več let prizadeva, da bi ustanovi zagotovilo kontinuiteto in vedno boljšo kakovostno raven, zato išče možnosti, ki bi postavile šolo na trdnjša tla. Šola ima za sedaj še vedno status društva in je nepriznana. Reforma glasbenega šolstva v Italiji bo gotovo prinesla spremembe, ki se bodo dotaknile tudi ustanov, kot je naša. Možnost gimnazije z glasbeno smerjo vidimo v povezavi z italijanskimi ustanovami ali - kar je bolj vabljivo in smotrno - s severnoprimorskim slovenskim prostorom. Ta prostor je dovolj obsežen, tudi številčno, in bi potreboval tako šolo, ker je za sedaj nepokrit, saj se glasbeno izobraževanje prekine po devetletni nižji stopnji. Kvalitetna glasbena ustanova bi ga temeljito razgibala, ohranila na domačih tleh glasbenike, ki so se doslej zatekali v večja središča, in dvignila splošni kulturni nivo čezmejnega severnoprimorskega prostora. Z razvojem evropske miselnosti in odprave meja dozoreva tudi v tem prostoru, ki je bil večkrat prizorišče vojn in napetosti, želja, da bi obnovili tiste vezi, ki so skozi stoletja naravno združevale ljudi in jih kulturno bogatile. V to smer gredo tudi naša prizadevanja.

Silvan Kerševan je doma iz Sovodenj ob Soči na Goriškem, kjer se je rodil leta 1941. Po osnovni šoli v svoji vasi je obiskoval slovensko klasično gimnazijo v Gorici, maturiral leta 1960 in nato študiral politične vede na tržaški univerzi. Zaposlil se je na nižji srednji šoli Ivan Trinko v Gorici in po državnem strokovnem izpitu (1970) in natečaju (1971) postal redni profesor za nemški jezik. Zadnja leta pred upokojitvijo (1996) je poučeval tudi na tehničnem zavodu Žiga Zois in klasičnem liceju Primož Trubar v Gorici. Že v študentskih letih se je vključil v različne slovenske organizacije. V šestdesetih letih je bil med vodilnimi člani SKAD-a (Slovensko katoliško akademsko društvo), ki je s svojim delovanjem korenito poseglo v kulturno dogajanje na Goriškem. Bil je član različnih ljubiteljskih zborovskih in gledaliških sestavov, ob tem pa se je tudi študijsko poglobljal v različne glasbene discipline. V zadnjih tridesetih letih se je intenzivneje opredelil za glasbeno področje. Od leta 1973 usmerja delovanje Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel, ki se je razvil v kvalitetno strokovno in vzgojno ustanovo. Po njegovi zamisli se je oblikovala koncertna sezona Srečanja z glasbo, ki uveljavlja slovensko glasbo in izvajalce onstran meja matične domovine. Na njegovo pobudo je nastal Ars Atelier - Mednarodni center za glasbo in umetnost (1999), ki se posveča raziskovalni, izvajalski in publicistični dejavnosti, še posebej v goriškem, v primorskem in srednjevropskem prostoru. Botroval je tudi izdaji niza notnih publikacij, esejističnih študij in zbornikov, kjer sodeluje z lastnimi prispevki ali kot urednik.

Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov

Cerkev in športna društva

Moderator:

Janez Stergar, Inštitut za narodnostna vprašanja in
Klub koroških Slovencev v Ljubljani, Slovenija

Vloga cerkve in športnih društev pri oblikovanju slovenske identitete zunaj šolskih zidov

Janez Stergar

Inštitut za narodnostna vprašanja in
Klub koroških Slovencev v Ljubljani, Slovenija

Na naši okrogli mizi naj bi z obravnavo vpliva cerkve oziroma verskih dejavnosti ter športa in rekreacije zaokrožili podroben pregled vplivanja zunajdružinskih in zunajšolskih dejavnikov na oblikovanje slovenske identitete zamejske mladine. V zgodovini in v sedanjosti je med obema obravnavanima področjema razmeroma malo povezav, tako da bo treba razpravo smotrno razdeliti na dva dela. Žal sta nam pri predstavitvi obeh delov izostala predvidena referenta s Koroške, duhovnik Jože Valeško ter športni organizator Marijan Velik. Z nekaj mojimi uvodnimi opozorili ter ob pomoči koroških udeležencev v razpravi pa vseeno lahko geografsko »pokrijemo« vse dele slovenskega zamejstva.

Znano in priznано je, kako velik pomen so v slovenski zgodovini imeli duhovniki (bodisi tipa Slomšek ali tipa Čedermac), katoliška prosvetna društva, cerkveno petje ipd. za oblikovanje slovenskega jezika, kulture, narodne zavesti, politike in gospodarstva. Zgodovinski prodor laicizma je povzročil dramatične spremembe tudi v koroški cerkvi. Medtem ko sem pred dvema desetletjema v raziskavi še lahko ugotavljal takorekoč idilično, tradicionalno »vaško« stanje, je sedaj za bodočnost Cerkev tudi na Koroškem nastopilo alarmno stanje: ostali so brez slovenskih bogoslovcev, tako kot primorski Slovenci že v času po drugi svetovni vojni. Verjamem, da bomo v razpravi slišali tudi za posebnosti in razlike med dotedanjim in sedanjim cerkvenim položajem na Tržaškem, Goriškem, v Benečiji, Kanalski dolini, na Koroškem in Štajerskem, v Porabju ter deloma tudi v zdomstvu.

Proces modernizacije cerkve pomeni tudi večje vključevanje laičnih teologov v šolski in župnijski verouk (na Koroškem je to kar običajno) ter vključevanje diakonov v pastoralo (na Koroškem sta menda le dva Slovence). Število redovnic je še vedno

razmeroma veliko opravljajo pa pomembne cerkvene in socialne dejavnosti. Delež in odgovornost žensk, posebej mlajših, v cerkvenem občestvu in v obcerkvenih dejavnostih se povečuje, posebej če rimokatoliško Cerkev obravnavamo – tako kot dr. Janez Gril na nedavnem srečanju »Draga« – kot »multinacionalko«, ki se v globaliziranem okolju mora obnašati tudi »marketinško«.

Koroška Cerkev ima svojega predstavnika tudi v slovenskem sosvetu pri uradu avstrijskega zveznega kanclerja; prav predstavnik Cerkve je v preteklosti že pripomogel k preseganju bipolarne razklanosti narodne skupnosti in za večanje sožitja v deželi. Programski dokument o sožitju so v krški (celovski) škofiji sprejeli prav v času »pogroma na dvojezične krajevne napise« jeseni 1972. Te dni je urednik koroškega slovenskega verskega tednika »Nedelja«, Jože Marketz, predlagal, naj bi predstavnika Cerkve sprejeli tudi v KOKS – koordinacijski odbor koroških Slovencev.

Cerkve in šport imata – posebej pri vzgoji mladih – tudi nekaj stičnih točk. Na Koroškem se lahko, npr., spomnim dejavnosti katoliških skavtov, športnega tedna na komendi na Rebrci in nastopov župnikov-nogometašev. En koroški duhovnik pa bo zdaj za leto dni »ultramaratonec«: odšel je na klasično romanje v Kompostelo. Od primorskih raziskovalk smo že slišali za empirični podatek, da se v cerkvene, verske ali humanitarne dejavnosti vključuje (le) kakih 5 odstotkov mladih pripadnikov manjšine, medtem ko se jih za šport zanima ali ga goji kar 61 odstotkov. Na okrogli mizi oziroma v naši sekciji bomo seveda obravnavali šport v najširšem pomenu, vključno z drugimi rekreativnimi oblikami izrabe prostega časa, torej skupaj s planinstvom, skavtizmom, taborništvom, plesom in šahom. Prav te prostovoljne dejavnosti – ob drugih oblikah neformalnega druženja mladih – predstavljajo okvir in možnost prenašanja rabe slovenščine v okolje manjšinske slovenske skupnosti. In mnogokrat se je izkazalo, da so te poti identitetnega oblikovanja celo uspešnejše ali odločilnejše od družinskega in šolskega vplivanja oziroma okolja.

***Prof. Janez Stergar** je bil rojen 11.7. 1948 v Ljubljani, kjer je diplomiral iz zgodovine in geografije; absolvirал je tudi študij sociologije. Od leta 1972 je zaposlen kot raziskovalec na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani (od 1994 strokovni svetnik). Raziskuje predvsem novejšo zgodovino koroških Slovencev (procesi raznarodovanja, organizacijska struktura manjšine, biografije), slovensko-avstrijske odnose, mladinsko gibanje (Oris zgodovine Počitniške zveze Slovenije, 1978) in zgodovino proučevanja manjšin v Sloveniji (Sedem desetletij ljubljanskega Inštituta za narodnostna vprašanja, 1995; Seven decades of the Institute for Ethnic Studies = Les sept décennies ..., 1995). Je tudi avtor kulturno-zgodovinskega vodnika (Štiri poti med koroške Slovence, 1994). Je član uredništva (od 1974) in namestnik glavnega urednika (od 1984) Zgodovinskega časopisa; bil je soavtor ter zunanji urednik za zamejstvo pri Enciklopediji Slovenije (16 zv., 1987-2002) in urednik za zgodovino Velikega splošnega leksikona (8 zv., 1997-98). Ni bil in ni član nobene politične stranke, pač pa je dejaven v več strokovnih društvih. Od 1978. leta član upravnega odbora Slovenske matice; od 1990 zastopa zaposlene v slovenski znanosti v vodstvu Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture (dvakrat je bil tudi predsednik Glavnega odbora SVIZ); v času državnega osamosvajanja Republike Slovenije od maja do oktobra 1991 je bil predsednik Odbora za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov. V dijaških in študentskih letih je organiziral več poletnih taborov na Koroškem in različne študentske dejavnosti v podporo koroškim Slovincem; je tudi dolgoletni odbornik (od 1995 pa podpredsednik in od 2003 predsednik) Kluba koroških Slovencev v Ljubljani.*

Nekaj misli o vlogi katoliške Cerkve med Slovenci v Italiji

Nadja Maganja Jevnikar

Društvo slovenskih izobražencev, Italija

Slovenski duhovnik je tako pri nas kot v matični Sloveniji vedno živel v tesnem stiku s svojim ljudstvom. Nima smisla, da bi tukaj obnavljala zasluge duhovnikov za slovenski narod, ker jih pač vsi dobro poznamo, vendar pa je treba vsaj omeniti, kako pomembno vlogo je imel primorski duhovnik v času fašistične strahovlade, ko je bil lep del slovenskega naroda po prvi svetovni vojni odtrgan od matičnega telesa in so ga italijanske oblasti zapisale izginotju. Takrat je bila vsaka župnija ne le duhovni hram, temveč tudi učilnica slovenskega jezika in kulture za mlade, ki so morali obiskovati italijanske šole - potujočevalnice. Duhovnik je predstavljal skoraj edini lik intelektualca, potem ko se je večji del izobražencev moral zateči v Jugoslavijo, ali pa je bil po zaporih, v konfinaciji ali službeno premeščen v notranjost države. Zato je bil prispevek primorskega duhovnika k ohranjanju in utrjevanju narodne zavesti v času fašističnega ustrahovanja in zapostavljanja slovenskega ljudstva neprecenljiv.

Po vojni, v času strogih ideoloških ločitev, primorskim Čedermacem ni bilo prihranjeno gorje, ki se je s tako silo zneslo nad slovensko Cerkvijo v matici. Tudi pri nas so levičarski krogi dolgo sistematično črnili delo slovenskih duhovnikov in se trudili, da bi odtrgali ljudi od njihovega vpliva. Tudi pri italijanskih sobratih slovenski duhovniki niso dobili podpore, saj so jih mnogi italijanski duhovniki imeli za »Titove agente«. Odnosi so se začeli spreminjati z goriškim nadškofom Petrom Cocolinom, ki je začasno vodil tržaško škofijo v letih 1975-77. Njegovim stopinjam je odločno sledil naslednji škof Lovrenc Bellomi. V časa sedanjega škofa Evgena Ravignanija (nastopil je leta 1997) pa so se odnosi med slovenskim in italijanskim delom tržaške Cerkve skoraj povsem normalizirali.

Naj omenim, da je bil prav pred kratkim v Sloveniku v Rimu simpozij o našem velikem rojaku, duhovniku Jakobu Ukmarju, za katerega je v teku beatifikacijski postopek. Bil je zgovorna priča trnove poti primorskih duhovnikov v vihnem 20. stoletju. Spomniti moram, da so škofovski sedež v Trstu od združitve tržaške in koprške škofije leta 1830 do začetka 20. stoletja zasedali izključno Slovenci ali Hrvati, z eno samo izjemo. To so bili: Matevž Ravnikar, Jernej Legat, Juraj Dobri-la, Ivan Nepomuk Glavina, Andrej Marija Šterk, Franz Xaver Nagl (ta je bil Du-najčan) in Andrej Karlin. Avstro-Ogrska, ki je vplivala na papeževa imenovanja škofov, je pač bolj zaupala Slovincem kot Italijanom, poleg tega je takratno tržaško verno ljudstvo sestavljalo pretežno slovensko kmečko prebivalstvo ter nižji sloji v mestu. Tržaški višji meščanski sloj ni bil preveč cerkven, sestavljale pa so ga tudi druge verske in narodne skupnosti, ki so si v središču mesta zgradile bogata verska središča. Mnogi italijanski verniki so se imeli za drugorazredne, svoje je opravil tudi nacionalizem. Nezaupanje do Slovanov je dobilo še večje in še bolj sovražne oči ob nastopu fašističnega šovinizma, ki je dosegel, da sta morala naslednja škofa, Angelo Bartolomasi in Luigi Fogar, Italijan in Furlan, zapustiti škofijo, češ da še vedno privilegirata Slovence na škodo Italijanov. Šele s prihodom škofa Santina v Trst leta 1938 so si italijanski verniki oddahnili.

Mesto Trst z okolico je bilo - drugače kot Gorica - vedno skopo z duhovniškimi poklici. Trgovci, ki so preplavljali Trst v iskanju zaslužka, so se pač bolj zanimali za materialne dobrine, za duhovnost ni bilo ne časa ne posluha. Zato so se tržaški škofje morali pri iskanju duhovnikov zatekati drugam, da so lahko napolnili pra-zna mesta po župnijah. Tako je bilo v 19. stoletju na Tržaškem veliko število čeških duhovnikov.

Po drugi svetovni vojni se je iz Slovenije zateklo k nam več duhovnikov, ki so se umaknili od tam iz političnih razlogov in so se dobro vključili v dušnopastirsko delo. Duhovniki, ki so pred vojno vodili v Sloveniji katoliške organizacije, so jih takoj po svojem prihodu v Trst leta 1945 začeli ustanavljati tudi tukaj. Tako so se pri Novem sv. Antonu začele zbirati skupine dijakov, učiteljic in izobražencev. Slo-venski duhovniki so veliko skrb namenjali predvsem mladim rodovom. V povoj-nem času, ko se je družba morala ponovno postaviti na noge in se dvigniti iz bede in revščine, v katero jo je pahnilo vojno kolesje, so slovenski duhovniki skrbeli tudi za dobrodelnost. Tako so nastale poletne kolonije za mlade, leta 1951 skavti, ki so še danes najštevilnejša vzgojna organizacija v našem zamejstvu. Zelo dejav-na je bila tudi Vincencijeva konferenca, ki je skrbela predvsem za starejše v stiski in je še danes aktivna. Nekateri duhovniki so se takoj po vojni aktivirali tudi na kulturnem in prosvetnem področju, pa tudi v politiki, kjer so prispevali k politični diferenciaciji na Tržaškem. Tako je svetoivanski kaplan Peter Šorli s pomočjo ne-katerih laikov ustanovil Slovensko krščansko-socialno zvezo za politično, social-no in kulturno delo katoličanov, v kateri imajo korenine tudi sedanje politične in prosvetne organizacije. S svojim delom so torej slovenski duhovniki v povojnem času bistveno pripomogli k duhovni in kulturni rasti slovenskega človeka v Italiji.

Skoraj v vsaki župniji so ob cerkvah zgradili kulturne domove, kjer se je odvijalo bogato duhovno in kulturno življenje za mlade in starejše. V središču Trsta smo tako dobili tri pomembne Marijine domove: pri Sv. Ivanu, v ulici Risorta (novi dom je nadomestil starejšega) in v Rojanu, tam pač, kjer so v preteklosti delovale številčno močne Marijine družbe. Od teh je še dejavna, a vedno manj, le tista v ulici Risorta, medtem ko so druge že pred leti zamrle. Ti domovi so bili pretežno zgrajeni s prispevki Marijinih družbenk in drugih dobrotnikov, za mestne Slovence pa še vedno predstavljajo pomembne postojanke, v katerih se odvija versko in kulturno življenje. Glede lastnine domov in drugih sedežev cerkvene narave, ki so jih zgradili Slovenci, pa je veliko nejasnosti in nedorečenosti.

Kot v preteklosti, tako se tudi danes slovensko cerkveno občestvo v zamejstvu sooča s hudim problemom pomanjkanja duhovnikov. Medtem ko smo na Goriškem tudi v teh letih priče novim duhovniškim poklicem, bi na Tržaškem marsikatera župnija ostala brez duhovnika, če bi Cerkev v Sloveniji ne priskočila na pomoč in ne bi poslala svojih duhovnikov. Gre za posamezne škofijske duhovnike, za nekatere postojanke pa sta prevzela skrb slovenska jezuitska provinca (Sv. Ivan v Gorici) in slovenski salezijanski inšpektorat (zavod Marijanišče na Opčinah in trenutno štiri župnije na Tržaškem). V Benečiji je stanje še slabše. Duhovnikov slovenskega rodu je v videmski nadškofiji sicer lepo število, a zavedni duhovniki, ki delajo med rojaki v Benečiji, so v bistvu le štirje: Mario Qualizza, Božo Zuanella, Emil Cencig in msgr. Marino Qualizza. V tamkajšnjih cerkvah so povsem slovenske maše le občasno. Na pomoč jim je priskočil tudi italijanski duhovnik Renzo Calligaro, ki vodi mašo v terskem narečju. V Kanalski dolini sta slovenska beneška duhovnika Mario Gariup v Ukvah in Dionisio Mateucig v Žabnicah, ki skrbi tudi za Svete Višarje.

V goriški nadškofiji je vsega skupaj 13 slovenskih duhovnikov: 9 v tistem delu nadškofije, ki upravno sodi pod goriško pokrajino, štirje pa so v tistem delu nadškofije, ki spada pod tržaško pokrajino. Treba je namreč povedati, da v goriško nadškofijo spadajo tudi župnije iz devinsko-nabrežinske in zgoniške občine, ki sta del tržaške pokrajine. Slovenskih stalnih diaconov na Goriškem ni. Škofov vikar za Slovence je msgr. Oskar Simčič, štandreški dekan pa Marjan Markežič. Tretjina slovenskih duhovnikov goriške nadškofije je bolnih ali nepokretnih, zato ima marsikateri aktivni duhovnik po dve ali celo tri nedeljske maše, da lahko krije potrebe slovenskih vernikov v različnih župnijah. V mestu Gorica so slovenske maše v treh cerkvah, in sicer v slovenski mestni župniji pri Sv. Ivanu, na Travniku in pri kapucinih. Goriški duhovniki skrbijo tudi za slovensko mašo ob nedeljah in praznikih na Subidi pri Krminu in v Ronkah (»v Laškem«), kjer živi veliko slovenskih družin. Na Goriškem delujejo tudi različni redovi slovenskih sester: šolske sestre sv. Frančiška, Marijine sestre de Notre Dame in uršulinke. Kot nadaljevanje že od nekdaj bogate založniške tradicije izhajajo na Goriškem knjige Goriške Mohorjeve družbe, tednik Novi glas in mesečnik za otroke Pastirček. V središču mesta deluje Katoliška knjigarna, kjer se v na novo opremljenih prostorih odvijajo kulturni in umetniški

dogodki. Ob župnijskih domovih na podeželju je v Gorici osrednje kulturno, prosvetno, športno, vzgojno in izobraževalno središče Kulturni center Lojze Bratuž, z veliko dvorano in drugimi prostori, bližnjo telovadnico in skavtskim domom.

V tržaški škofiji je na podeželju 14 slovenskih župnij; v mestu ni nobene, vendar je v 10 mestnih cerkvah slovensko bogoslužje. Vseh slovenskih duhovnikov v škofiji je trenutno 18, a več jih je že v letih (najstarejši je 92-letni gospod Franc Zlobec). S slovensko pastoralo se jih ukvarja 15; od teh jih je od leta 1969 dalje 8 prišlo iz Slovenije, eden pa iz ZDA. Slovenskih stalnih diaconov ni. Tržaška škofija je razdeljena na 8 dekanatov, med katerimi je eden slovenski, t. j. openski dekanat, h kateremu spadajo tudi slovenski mestni kaplani. Dekan je salezijanec Anton Bedenčič, škofov vikar za Slovence pa je msgr. Franc Vončina. Tržaški slovenski duhovniki imajo tudi svojo stanovsko organizacijo, Duhovsko zvezo, ki ji ta čas predseduje g. Dušan Jakomin. Na Tržaškem delujejo še šolske sestre sv. Frančiška, ki imajo v Trstu tudi provincialno hišo, pod katero spadata tudi stari postojanki v Egiptu, ter notredamke in lojolke. Njihovo število je iz leta v leto manjše, vendar je njihovo delo z mladimi in z ostarelimi nepogrešljivo. Na Tržaškem izhaja mesečnik Naš vestnik, po radijskih valovih gre tedenska oddaja Vera in naš čas, katoliške nazore izpoveduje tudi mesečna revija Mladika, ki ima tudi svojo knjižno založbo. Tudi na Tržaškem je vrsta župnijskih domov in drugih središč ter organizacij.

Po tem dolgem prikazu zunanjega stanja se lahko vprašamo, kakšno je versko čutenje pri ljudeh in predvsem pri mladih? Če si na kratko ogledamo številke o obisku verouka po slovenskih šolah na Tržaškem (mislim, da se stanje na šolah na Goriškem od le-tega bistveno ne razlikuje), opazimo, da število vpisov k verouku strmo pada, ko se od vrtcev pomikamo k višjim srednjim šolam. Če za vrtce velja, da 94,42% otrok obiskuje verouk, to število na višjih šolah pade na 65,45%. Torej, 34,55% manj vpisov! Številke pa le delno prikazujejo globoko versko krizo, ki je zajela Cerkev v zamejstvu, posebno na Tržaškem. V zadnjih štiridesetih letih je tržaška verska skupnost dala le enega slovenskega duhovnika. Čeprav so bili primorski duhovniki med obema vojnama glavni pričevalci domovinske ljubezni, je pozneje narod nanje pozabil in jih precej izločil iz svojega vsakdanjega življenja. Sektaški komunizem, potrošniška miselnost, sekularizacija in nenazadnje počasno odzivanje slovenskega dela Cerkve pri nas na izzive sodobnega časa so zdesetkali prisotnost vernikov pri nedeljski maši. V naših cerkvah so ostale predvsem starejše ženske, ki jim delajo družbo otroci, predvsem v času priprave na prvo sveto obhajilo in na birmo. V naši manjšini ne deluje nobena verska skupnost, po vzoru verskih skupnosti in gibanj, ki so zelo razširjena tako v Sloveniji kot v Italiji. V mislih imam, recimo, študentske skupine, ognjiščarje, Skupnost sv. Egidija ali Prenovo v Duhu. Skavti le delno izpolnjujejo to praznino. Zato se veliko slovenskih vernikov vključuje v italijanske verske skupine. Po drugi strani se je zaradi spremenjenih razmer v Sloveniji (manjše število duhovniških poklicev) zmanjšala tudi pomoč iz matice. Obžalovati je tudi treba, da naša skupnost ni bila soudeležena pri sino-

dalnem procesu v Sloveniji in da pomembne pobude, ki jih organizira slovenska Cerkev, le včasih in s težavo prodrejo v naš zamejski prostor.

V duše ne moremo videti, na zunaj pa se, to lahko rečemo, versko življenje Slovencev v Italiji odvija po ustaljenih navadah. Velik poudarek je na nedeljski maši, na zborovskem petju in na katehezi za otroke. Vse to ni dovolj za duhovne potrebe sodobnega človeka, ki je poln dvomov, a tudi velik iskalec duhovnih vrednot. Tudi ni posebno vabljivo za mlade. Kot primer naj navedem, da je šele letos prvič odšla na Svetovni dan mladih v Nemčijo skupina mladih iz Trsta, medtem ko so Goričani že sodelovali na Svetovnem dnevu mladih v Torontu. Jeseni leta 2003 se je končalo drugo zborovanje tržaške Cerkve (prvo je bilo v letih 1977-78). Slovenski verniki so se v lepem številu (okoli 50) vključili v komisije v zavesti, da je treba čimprej izdelati pastoralni načrt za versko rast slovenskega človeka in naše zamejske Cerkve. Predvsem je bila poudarjena zahteva, da potrebujemo duhovnika, ki bi se izključno posvetil pastoralni mladim. Videti pa je, da so zaključki ostali do danes le na papirju.

Nadja Maganja Jevnikar se je rodila v Trstu 9. septembra 1951 in diplomirala iz zgodovine na Lepaslovni fakulteti tržaške univerze. Kot profesorica literarnih predmetov je poučevala zlasti na slovenski srednji šoli pri Sv. Jakobu v Trstu. Čeprav je bila že v mladih letih dejavna v različnih organizacijah (bila je tudi tržaška načelnica Slovenske zamejske skavtske organizacije), se je po upokojitvi leta 1994 aktivneje vključila v javno delo na kulturnem, šolskem in političnem področju. Sodelovala je v različnih odborih, ki so se ukvarjali s slovenskim šolstvom v Italiji v luči šolskih reform, predvsem pa v želji, da bi se slovenska šola ohranjala in utrjevala. Več let je bila članica upravnega odbora Narodne in študijske knjižnice v Trstu. Aktivna je bila tudi v edini slovenski stranki v Italiji, Slovenski skupnosti, ki jo je eno mandatno dobo zastopala v občinskem svetu Občine Repentabor, kjer zadnja leta živi z družino. Dejavna je še v odboru Društva slovenskih izobražencev v Trstu in v upravnem odboru Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske. Že vrsto let objavlja svoja kritična razmišljanja v Primorskem dnevniku v Trstu, za katerega vodi tedensko rubriko Žarišče, občasno tudi v tedniku Novi glas v Gorici, ter nastopa na kakem zgodovinskem ali drugačnem posvetu (posveta o dr. Josipu Agnelettu leta 1998 in o dr. Lavu Čermelju leta 2000, študijski dnevi Draga 2001, Ukmarjev simpozij v Rimu 2005). Leta 1980 je v italijanščini objavila monografijo o tržaški slovenski politični zgodovini v prvih povojnih letih (Trieste 1945-1949: Nascita del movimento politico autonomo sloveno; II. izdaja leta 1994), leta 2000 pa prispevek za zbornik ob 150-letnici župnije Sv. Križ pri Trstu (37 let župnik v Sv. Križu - žalost in veselje, vaško življenje in izredni dogodki v župnijski kroniki gospoda Andreja Furlana). Nadja Maganja Jevnikar nas je, po dolgem boju s hudo boleznijo, zapustila 8. februarja 2006.

Slovenska identiteta zunaj šolskih zidov - športna društva

Jure Kufersin

Združenje slovenskih športnih društev v Italiji, Italija

Svoj prispevek bom pričel z izjavo, s katero se marsikdo morda ne bo strinjal: šport je bil, je in bo tudi v prihodnosti, verjetno še bolj, eno izmed najpomembnejših dejavnikov za ohranitev narodnostne identitete neke manjšinske skupnosti. Če se ozrem v preteklost, ne bom globlje analiziral pomena sokolskega gibanja samo zato, ker bi morali njegovi ideali in cilji že vsem znani. Vseeno pa bom nanizal nekaj zanimivih števil: tržaški Sokol je bil ustanovljen leta 1882 in se je v 20 letih razširil s svojimi podružnicami ali telovadnimi društvi na širše območje, ki je zajelo tudi kraje, ki so danes v Sloveniji. Njegovi voditelji so bili hkrati tudi najvišji voditelji celotne skupnosti, ki so se že takrat zavedali pomena telesne kulture, kot se je takrat pravilo športu. V svojem največjem razmahu je Tržaška sokolska župa štela na začetku prejšnjega stoletja 3.620 vpisanih, od tega 1.907 članov, med katerimi je bilo 512 žensk in deklet, ter 1.713 članov naraščaja, med katerimi je bilo 821 deklic. Kaj naj rečem potem o času fašizma, ko so zaprli vse naše ustanove in društva, med njimi leta 1927 tudi »Udruženje slovanskih športnih društev«, ki je predhodnik današnje krovne športne organizacije Združenja slovenskih športnih društev v Italiji? Niso bili, na primer, prav planinci, torej športniki, tisti, ki so kljub vsemu zatiranju organizirali izlete in skrivaj, daleč od nevarnega sovražnika gojili slovensko besedo in slovensko pesem? Niso prav iz teh vrst izšli kasnejši narodnjaki, prvi borci za naše pravice?

Slovensko športno društvo v Italiji je bilo tako kar trikrat na novo ustanovljeno, vendar so osnovni cilji in ideali ostali vseskozi isti: nuditi slovenski mladini možnost, da se zunaj tradicionalnih sredin, kot so družina, šola in kulturne dejavnosti, srečuje in druži v dodatnem prostoru, kjer živiš, govoriš, treniraš, igraš – slovensko! Društvo je bilo torej otok v širokem morju večinskega naroda, na katerem

bi zaustavili ali vsaj omejili močan asimilacijski tok, v katerega nas neusmiljeno pelje vsakdanje življenje.

Na začetku sem izjavil, da je verjetno šport "eno od" sredstev za ohranitev narodne identitete. Rekel sem "eno od", razmišljujoč široko, upoštevajoč vse štiri slovenske manjšinske skupnosti, ki trenutno živijo za mejami republike Slovenije. Lahko pa črtam "eno od", če se omejim le na slovensko skupnost, ki živi v Italiji. Namreč, Slovenci smo Slovenci, nismo pa vsi enaki. Kraj in okolje, kjer smo se rodili in živimo, sta nas gotovo zaznamovali z različnostjo. Če se omejim, kot rečeno, samo na Slovence v Italiji, smo mi zagotovo sčasoma prevzeli v svojo del zavesti italijanskega odnosa do športa, ki je v nas vcepil veliko dozo medsebojne tekmovalnosti, kar se je pokazalo predvsem v obdobju od leta 1960 do leta 1980, ko smo zabeležili največji vznik športnih društev - nič manj kot 22-ih. Vsaka vas je želela imeti svojo športno sredino in je hotela biti boljša, predvsem od bližnje vasi. To nas je privedlo do tega, da deluje danes na našem prostoru v tržaški, goriški in videmski pokrajini 58 slovenskih športnih društev, ki gojijo kar 29 športnih panog. Odveč bi bilo sedaj razglablјati, če je tako stanje dobro ali ne, saj bi nam to vzelo preveč časa in tudi ne bi bilo povezano s tematiko tega diskusijskega sklopa. Ostaja pa neko dejstvo, ki ga ne smemo zanemariti, zlasti če si pobliže ogledamo nekaj števil, ki zaznamujejo slovensko športno gibanje v Italiji.

Številke, ki jih bom omenil, so preverjene in se nanašajo na leto 2002, ko je profesor Ivan Peterlin izdelal študijo, ki je zajela vsa včlanjena društva. Naj tu navedem zanimivost, da so v naši športni krovni organizaciji, Združenju slovenskih športnih društev v Italiji, včlanjena prav vsa športna društva, ki danes tu delujejo, ne glede na njihov ideološki izvor, kar pomeni, da če obstaja volja in če se pravilno dela za skupni cilj, potem je tudi enotnost v manjšini mogoča. To pa je že samo po sebi dokaz o pomembnosti športne dejavnosti, ki ima ali bi morala imeti vpliv na celotno skupnost in ki bi jo tako narodnostno krepila. Športniki smo bili med prvimi, ki so razumeli pomembnost sodelovanja obeh krovnih organizacij civilne družbe in smo se včlanili, ne brez težav, v obe in tako posredno pripomogli k njihovem postopnemu približevanju in današnjemu sodelovanju, ki je življenjskega pomena za obstoj in rast skupnosti. Brez tega tesnega sodelovanja med SSO in SKGZ danes verjetno ne bi imeli niti zaščitnega zakona in bi bilo naše stanje še slabše od tega, v katerem se nahajamo. Nadalje, dolgoletno tesno sodelovanje in uspehi skupnega nastopanja ZSŠDI in Slovenske športne zveze iz Celovca so prav gotovo dali idejo za kasnejšo ustanovitev slovenske manjšinske koordinacije SLOMAK, ki je danes postala glavni sogovornik slovenskih centralnih oblasti. To pa je izrednega pomena, posebno v teh časih, ko se v Ljubljani pripravljajo na parlamentarno razpravo o novem zakonu za Slovence v zamejstvu in po svetu, o katerem mi športniki menimo, da na splošno ni najboljši, da ne rečem - slab. Zanesljivo slabi pa so člani, ki obravnavajo šport.

A povrnimo se k številkam, ki izhajajo iz prej omenjene študije: športno gibanje sestavlja 2.289 tekmovalcev v rednih zveznih prvenstvih, 3.424 redno organiziranih rekreativcev, 446 otrok, 288 trenerskih kadrov in 763 odbornikov. Skupaj torej krepko več kot 7.000 ljudi! Že bežen pregled teh številk kaže na to, da je športno gibanje zelo široko zastavljeno in že zato izredno pomembno, saj zajema ljudi vseh starosti, predvsem pa z velikim številom mladine. Če torej na splošno govorimo o športu kot o edinstvenem sredstvu pri vzgoji mladega človeka, smo si lahko edini, da šport že v svoji osnovi nosi v sebi zelo pozitivne naboje, saj si otrok s športno aktivnostjo utrjuje zdravje, krepi svojo samozavest in značaj, uči se samoodpovedovanja in se privaja na čut žrtvovanja. Naš manjšinski šport pa ne more in ne sme biti samo to. Naš šport mora biti prežet še z bogatejšimi vsebinskimi vrednotami, ki so za naš slovenski življenjski prostor bistvenega pomena. Zbiranje naših ljudi v okviru neke športne dejavnosti pomeni tudi nuditi slovenščini veliko širši manevrski prostor. Aktivnost v okviru športnega kluba pomeni tudi to, da lahko ostaneš v slovenskem okolju od mladih nog pa do zrelih let.

Poleg tega obstajajo še drugi vidiki, ki so prav tako velikega pomena: naši športniki niso zaprti samo s svojem majhnem in varnem vrtičku. Stalno so v soočenju in tekmi s pripadniki večinskega naroda in so pri tem še kar uspešni, kar krepi samozavest mladostnikov in jih dela bolj ponosne na njihovo slovensko identiteto. Zadovoljni so, da pripadajo nečemu, kar je lepo, koristno in prežeto z uspehi. Mi sicer ne iščemo uspeha za vsako ceno, vendar uspešnost pomeni tudi rast ugleda celotne skupnosti, in to ne samo v lokalnem, ampak tudi v širšem italijanskem, evropskem in celo svetovnem prostoru. Ponosno lahko podčrtam, da je prav šport največji pozitivni ambasador slovenske narodnostne skupnosti v Italiji in pričevallec njene prisotnosti na teritoriju ter njene delavnosti in življenjskosti.

Seveda pa vse le ni tako enostavno, kot bi lahko bilo videti. Nenehen demografski padec in pojav mešanih družin nam nalaga dodatne naloge in iskanje najboljših rešitev. Danes sestavlja našo šolsko populacijo že več kot 50 odstotkov otrok iz teh zakonov ali celo iz čisto neslovenskih zakonov, kar nas sili, da se moramo stalno vračati k osnovnim vprašanjem: kot celotna skupnost k vprašanju obstoja, kot športniki pa k vprašanju etične vsebine naše dejavnosti. To je dodatno breme, ki nas razlikuje od športnikov v domovini. Mi se ne moremo ukvarjati samo s tehničnimi problemi in naši trenerji ne morejo biti samo strokovnjaki na svojem ozkem področju, ampak morajo biti predvsem pravi pedagogi, večji prenesti na svoje gojence tudi narodnostni čut in jezik. To pa ni enostavno, če vemo, da so v naših sredinah prisotni tudi športniki, ki ne obvladajo slovenskega jezika. Tu moramo biti zelo pazljivi, saj se zavedamo, da je prav jezik tista diskriminanta, ki nas ločuje od drugih športnikov, tistih, ki ne pripadajo neki manjšinski skupnosti in bi lahko s svojo prisotnostjo celo izkrivili osnovno nalogo naših športnih društev. Zato se popolnoma strinjam z razmišljanjem profesorja Alda Rupla, ki je že pred kakim desetletjem na nekem posvetu s slično temo izjavil:

“... Če bo slovenščino naš otrok govoril le v šoli in bodo z njim starši v mestu po nakupih govorili italijansko, bo sporočilo šlo v zavest nekako takole: 'Slovenščina je za suhoparne, obvezne zadeve, kot so prosti spisi, italijanščina je za življenje.' Če je italijanščina občevalni jezik na vadbi priljubljene športne panoge, jo bo otrok, naraščajnik, mladinec, pa tudi zrel človek vsrkaval dobesedno s celim telesom, kajti nič se ne zapiše globlje v človeka kot tisto, kar preizkusi s telesom, in če mu je telesna aktivnost posredovana v italijanščini, bo vse izkušnje, dosežke in poraze, jezo in navdušenje, zanos in utrujenost doživljal v italijanščini. Tega jezika ne bo več doživel kot svojega samo zaradi sporazumevanja v okoliščinah športne vadbe, temveč tudi čustveno. Zato, kdor želi vstopiti v naša društva, mora razumeti, da je pogovorni jezik slovenski in mi smo mu to dolžni povedati, ne pa se dejansko sprenevedati, ker se veselimo enega igralca več, potem pa bo že kako.”

Da smo obdržali slovenski značaj naših ekip, smo za to morali poiskati ustrezne rešitve, ki naj ne bi hkrati zmanjševale uspešnosti teh ekip, saj smo videli, da nam je uspešnost potrebna, ker ustvarja v mladih vero v njihove idole in jih s tem v večjem številu privablja v naša društva. Tako smo, na primer, izdelali načrt skupnih mladinskih ekip, v katerih so, razen izjem, vsi igralci Slovenci, trener pa mora prav tako obvladati slovenski jezik. Na splošno lahko rečem, da na mladinskem področju podpiramo le tiste dejavnosti, ki se držijo teh načel. Mislim, da so danes že vidni prvi uspehi, saj so tudi naše članske ekipe po mnogih letih ponovno bolj slovenske in se tudi slovensko negovoreči igralci čutijo del slovenske družine, četudi obvladajo le nekaj besed našega jezika.

Na zaključku tega razmišljanja, ki, hočeš nočeš, zaradi kompleksnosti tematike gotovo ni dovolj izčrpno, bi rad citiral besede profesorja Ivana Peterlina, ki je na nekem internem posvetu, namenjenem vodstvenim kadrom naših društev, dejal: “Kar več je razlogov, ki nas silijo k sodobnejšemu razmišljanju o športu. Danes smo prav gotovo na neke vrste razpotju, v težki borbi z našo identiteto, ki v naših ljudeh – predvsem mladih – ni več tako ostro izrisana, kot je bila v preteklosti. Dejstvo je, da dobesedno izumiramo, da je demografski padec neizprosno tudi v naši narodnostni skupnosti. V našem okolju se z grozljivimi številkami spopadajo vsi: naša šola, kulturne ustanove, pa tudi Cerkev, ki čuti čedalje večjo praznino. Povsem logično je, da se s tem problemom mora soočati tudi šport. Tudi sodoben način življenja je bistveno drugačen od tistega, ki smo ga poznali še v bližnji preteklosti. Današnji otrok ni več otrok zelenja, otrok brezskrbnega tekanja in skakanja, popoldanskega potepanja, otrok, ki je preživel veliko ur v 'naravnih telovadnicah', kjer se je krepil, se razvijal, rasel in dozoreval. Današnji otrok je otrok cementa, obseden s tehnološko igraro, neroden in nespreten, prežet z velikim srčnim egoizmom. Jasno je, da je tudi vzgoja takega otroka povsem drugačna - tako v družinskem krogu kot v šoli, torej tudi v športu. Šport je le sredstvo, s katerim to lahko dosežemo.” (konec citata)

Smo športniki v svojem prizadevanju uspešni? Zadostujemo z našim delom osnovnim potrebam naše skupnosti, da bi obdržala svojo istovetnost, predvsem pa jezik? Prepričan sem, da smo k temu veliko doprinesli, hkrati pa upam, da se bodo s širitvijo Evropske unije, v kateri živi približno 45 milijonov manjšincev, stvari le nekoliko izboljšale, tako da bomo športniki vsaj malo razbremenjeni pri reševanju teh problemov in se bomo lahko v večjem obsegu posvetili zgolj športnim nalogam in tam dosegali še vidnejše rezultate, ki pa bodo, konec koncev, vedno rezultat dela celotne narodnostne skupnosti

***Jure Kufersin** je bil rojen v Trstu, 14.07.1944. Od leta 1991 kot predsednik uspešno vodi Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSSDI).*

Slovenci na Predarlskem

Štefan Felbar

Slovensko planinsko društvo na Predarlskem, Avstrija

Spoštovane dame in gospodje!

Dragi prijatelji!

Prihajamo iz najbolj zahodne avstrijske zvezne dežele Vorarlberg ali, po slovensko povedano, iz Predarlske. Predarlska se imenuje zato, ker je pred Arlbergom, visokim planinskim masivom, ki nas ločuje od ostale Avstrije, meri pa samo 2.601 km² in šteje 365.000 prebivalcev. Ker je dežela tako majhna in pregledna, ji Avstrijci pravijo Ländle, to je deželica. Njeno glavno mesto je Bregenz. Na severu meji Predarlska na Bodensko jezero in na Nemčijo, na zahodu in jugu na Švico in na Kneževino Lichtenstein, na vzhodu pa na zvezno deželo Tirolsko. Dežela je naravno zelo raznolika. Najvišji vrh Piz Buin meri 3.312 m. Do Bodenskega jezera, ki leži na nadmorski višini 400 m, je zračne črte samo 80 km. Poleg Bodenskega jezera so zelo zanimive še Renska dolina, dolina Walgau, Klostertal, Montafon in Bregenzerwald.

Geografsko gledano je Predarlska dosti bližja Zürichu, do koder je dobrih 100 km, in Münchnu, ki je oddaljen 200 km, kot pa glavnemu mestu Dunaju, do katerega je več kot 600 km. Zato lahko rečemo, da so gospodarski stiki s sosednjimi državami močnejši kot pa z dokaj oddaljeno prestolnico države. Večinsko prebivalstvo Predarlske so Alemeni, ki so istega izvora kot prebivalci južnega dela Nemčije in vzhodnega dela Švice. V nekaterih dolinah žive tudi priseljenci iz južnošvicarske pokrajine Walissa. Prebivalstvo je zelo delavno in varčno, tako da Predarlska šteje med najbolj razvite avstrijske zvezne dežele. Še pred leti je bila tu zelo močna tekstilna industrija, zdaj pa jo vse bolj izpodrivajo konkurenčna podjetja z daljnega vzhoda. Še vedno pa ostaja zelo močna metalna in elektroindustrija, od kmetijskih

panog pa je najmočnejša živinoreja. Ne nazadnje je dokaj pomembna panoga turizem, predvsem zimski šport.

Že pred več kot 100 leti, ko se je gradil železniški predor skozi planinski masiv Arlberg, so tu delali tudi slovenski delavci. Večje priseljevanje pa je bilo v 60-ih in 70-ih letih. Prihajali so predvsem nekvalificirani in priučeni delavci, ki so našli zaposlitev in zaslužek v takrat cvetoči tekstilni industriji. Prva, ki je začela skrbeti za takrat v vse večjem številu prihajajoče, tako imenovane: »gostujoče delavce« ali Gastarbeiterje, je bila Cerkev. Škofija v Feldkirchnu je bila od vsega začetka zelo naklonjena tujim delavcem. Po zaslugi gospoda in gospe Roeger, ki sta navezala stike s slovenskimi patri v samostanu Stams na Tirolskem, je začel opravljati redno dušno pastirstvo na Predarlškem pater Štefan. Samostan v Stamsu so po drugi svetovni vojni prevzeli oziroma so tja pribežali slovenski patri iz Stične. Ker so bile potrebe vse večje, vrstile so se poroke in krsti, pa tudi na socialnem področju je bilo potrebno veliko postoriti nam je ljubljanska škofija poslala stalnega slovenskega duhovnika za Predarlško.

Leta 1973 so v šolo uvedli slovenski pouk. Učitelja sta bila duhovnik Janez Žagar in učiteljica Andreja Pipp-Marktl. Otrok je bilo veliko, tako da je pouk potekal po skupinah od Bludenza do Bregenza. Otroci so imeli možnost obiskovati slovenski pouk tri ure tedensko. Največji razred smo imeli leta 1983 v Bregenzu, bilo je 21 otrok. Seveda so bili v skupini ali razredu otroci različne starosti, ki so različno obvladali slovenski jezik.

Imeli smo otroški pevski zbor, ki je nastopal ob raznih prireditvah: za Materinski dan, Miklavževanje, Božič. Pozneje so poučevali razni učitelji iz Slovenije, a bilo je vedno manj otrok; v zadnjih letih pa je slovenski pouk skoraj popolnoma usahnil, če lahko tako rečemo. Lani so preostalih nekaj otrok poučevali slovenski učitelji iz sosednje Švice.

Čeprav na Predarlškem za razliko od Švice ni veliko slovenske inteligence, smo imeli zelo pestro kulturno življenje. Prirejali smo literarne večere, posvečene Prešernu, Cankarju, Gregorčiču, Finžgarju. Na odru smo prirejali igre, kot sta, na primer, Veriga ali Strici. Od bolj zabavnih prireditev pa se je še do danes ohranilo »Slovensko Martinovanje«. Še vedno imamo redne slovenske nedeljske maše. Deluje pa tudi, čeprav v skrčeni obliki, slovenski pevski zbor, pod vodstvom organista Jožeta Horvata.

Zdaj mi pa dovolite še nekaj besed o našem Slovenskem planinskem društvu na Predarlškem. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1977 kot prvo organizirano slovensko društvo. Že veliko prej, kot sem že omenil, pa smo organizirali za Slovence tudi razne kulturne in zabavne prireditve.

Potreba po planinskem društvu je nastala predvsem zaradi velikega zanimanje za smučarske prireditve in za razna tekmovanja med Slovenci v sosednji Švici. Ob

ustanovitvi smo bili vsi današnji člani še veliko mlajši in smo z lahkoto osvajali znamenite alpske vrhove, kot so: Mont Blanc, Matterhorn, štiritisočake Monte Rose, Piz Palü in druge. V Avstriji smo osvojili Veliki Klek (Grossglockner) ter drugi najvišji vrh v Avstriji, Wildspitze. Tukaj na Predarlskem smo preplezali Pitz Buin, Zimbo, Grosslitzner, Schesaplano, vse tja do Rdeče stene (Rote Wand) ter Wiederstein, od nižjih vrhov pa smo se povzpeli na Kanis Fluh, Hoher Freschen, Drei Schwestern, Mörzelspitze, pa na naš domači hrib Hoche Kugel.

V Sloveniji smo bili že večkrat na našem očaku Triglavu, pa v Savinjskih Alpah na Ojstrici in Raduhi ter v Snežni jami, na zelenem Pohorju, na Boču in Donački gori, ter na Sotinskem bregu ali Kugli, najvišjem vrhu Prekmurja (418 m). Planinstvo pa ni edina dejavnost Slovenskega planinskega društva na Predarlskem; naš vsakoletni program je zelo obširen. Navadno začnemo s proslavo Materinskega dne, potem pa so na vrsti: naš izlet, piknik, planinska maša, klubsko kegljanje, naše slovensko Martinovanje ter za zaključek leta božična proslava. Imamo tudi lep društveni prapor, ki ga krasijo Cankarjeve besede: MATI - DOMOVINA – BOG.

Društvo vsako leto gmotno podpirajo: Predarlška deželna vlada, Delavska zbornica in Škofija Feldkirch.

Iz domovine smo doslej finančno pomoč dobili samo dvakrat: enkrat za vodenje društvenega arhiva in drugič ob 25-letnici društva. To podporo nam je dodelil Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Vendar pa je postopek za dodelitev pomoči zelo zapleten, potrebno je izpolniti veliko obrazcev in odgovoriti na mnogo vprašanj. Tukajšnjim oblastem pa pošljemo le naš nov letni program s priloženo položnico, oni pa nam na naš račun nakažejo določeno letno podporo. To je v glavnem ves postopek. Ob koncu leta pa se jim mi potem s primerno božično čestitko zahvalimo za velikodušno podporo.

Članstvo v našem društvu je še pred tremi leti naraščalo, zadnje dve leti pa ne več. Na Predarlskem poleg Slovenskega planinskega društva delujeta še dve slovenski društvi: Društvo Mura in Društvo Slovenija. Mogoče bo kdo postavil vprašanje, zakaj tri slovenska društva na Predarlskem? Danes društva dobro sodelujejo med seboj. Na mojo pobudo smo letos prvič pripravili tudi skupen program vseh slovenskih društev na Predarlskem. Njihovo prihodnost vidim v vse tesnejšem medsebojnem sodelovanju in povezovanju. Vendar pa sodim, da bomo prej ali slej na Predarlskem imeli eno samo slovensko društvo. V zadnjih desetletjih ni namreč iz Slovenije nobenega priseljevanja več, nasprotno, nekoč mladi ljudje, ki so živeli tu, danes prihajajo v leta upokojitve in vse več se jih vrača v domovino. Pa tudi veliko mladih deklet se je poročilo v Slovenijo. Danes je na Predarlskem po neuradnih podatkih, vključno z družinskimi člani druge in tretje generacije, okrog 1.000 do 1.200 Slovencev in njihovih potomcev. Bodočnost celotne slovenske skupnosti na Predarlskem tako ni ravno rožnata.

En žarek upanja pa le je. Obstaja zanimanje za slovenski jezik pri nekaterih mladih članih druge generacije, pa tudi zakonski partnerji iz mešanih zakonov kažejo zanimanje za slovenščino. Z našo učiteljico Andrejo bomo preko Volkshochschule poskušali organizirati večerne tečaje slovenskega jezika. Upamo, da bomo uspešni.

Hvala lepa za Vašo pozornost!

Štefan Felbar je predsednik Slovenskega planinskega društva na Predarlskem v Avstriji.

Zaključki in sklepi posveta

Zaključki in sklepi

Franci Feltrin

Svetovni slovenski kongres, Slovenija

Po končanem posvetu smo na podlagi referatov in razprav sprejeli naslednje povzetke in sklepe:

- Slovenski parlament mora čim prej sprejeti Zakon o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja v taki obliki, da ga bo moče izvajati in tudi nadzorovati.
- Slovenska politika se mora vsakodnevno zavzemati, da države, v katerih živijo pripadniki slovenske manjšine, izpolnjujejo slovenski skupnosti z zakonom določene pravice.
- Državni sekretar Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu mora biti sogovornik na vseh vladnih sejah in koordinacijah ter sme na njih enakopravno razpravljati in odločati še posebno ko se tematika navezuje na Slovence zunaj Republike Slovenije.
- Skrb za ohranjanje slovenskega življa v zamejstvu ne sme biti samo skrb njih samih in slovenske politike, temveč interes in skrb vsakega Slovenca, saj smo člani iste narodne skupnosti. V tem smislu je treba pospešiti kulturno izmenjavo med matico in zamejstvom in podpreti tudi kulturne dejavnike v RS, ki hočejo vzpostaviti takšno izmenjavo. Posebno skrb je treba posvetiti tudi oblikam osebnih in družinskih stikov (kot npr. jezikovnim počitnicam).
- Potrebno je spodbuditi šole ter kulturne in športne ustanove v Sloveniji za intenzivnejše sodelovanje s šolami in ustanovami v zamejstvu, kjer poteka slovenski pouk ter druge kulturne dejavnosti.
- Odnos do Slovencev zunaj meja Republike Slovenije mora temeljiti tudi na gospodarskem sodelovanju, povezovanju, partnerskih nastopih, ustanavljanju skupnih družb ter medsebojnih izmenjavah znanj na znanstvenem, kulturnem in športnem področju, dobrih praks ter uspešnih inovacij.

- Pri odnosu do Slovencev v sosednjih državah in po svetu naj Republika Slovenija nujno upošteva njihove življenjske okoliščine in drugačno življenje ter s tem tudi strmljenja mladih rojakov, ki jim ni vseeno za prihodnost Slovenije.
- Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu mora v prihodnje posvetiti več pozornosti mladim in jih spodbujati k ustanavljanju in vodenju posameznih zvez in društev. Vodstva slovenskih organizacij naj povabijo mlade k aktivnejšemu sodelovanju v vodstvenih strukturah in tako dopustijo pomlajevanje ter preoblikovanje vlog in dela v političnih, kulturnih in športnih organizacijah v zamejstvu in po svetu.
- Republika Slovenija naj skrb za mlade rojake in njihovo aktivnost še okrepi, posebne dosežke pa naj nagradi s pohvalami in nagradami.
- Mladim moramo omogočiti, da dobijo svoje mesto v družbi in ga oblikujejo tako kot to sami želijo. Lep primer je Draga mladih, kjer se mladi vsako leto srečujejo in oblikujejo svoja stališča do dogajanj v današnji družbi.
- Potrebno je redno obveščanje mladih o možnostih učenja in izobraževanja ter pridobivanju štipendij v Sloveniji, tako na strokovnih šolah kot tudi na univerzah.
- Sredstva javnega obveščanja v Republiki Sloveniji pozivamo, naj obširneje, sprotno in kontinuirano obveščajo slovensko javnost o življenju in delovanju slovenskih skupnosti v vseh delih zamejstva in o Slovencih v drugih delih sveta. Ob tem naj vodstvo SSK poskrbi za čimprejšnjo objavo gradiva z letošnjega posveta ter posreduje zbornik novinarjem, državnim organom, šolskim in znanstvenim zavodom, kulturnim in športnim društvom v RS in zamejstvu.
- Podpiramo uresničitev že pred leti sprejetega načelnega sklepa o tem, da se športnim dejavnostim v zamejstvu zagotovi vsaj minimalna kvota (vsaj 10%) pomoči od sredstev, ki jih Republika Slovenija namenja zamejstvu.
- Proučiti je treba možnost organiziranja vseslovenskih športnih iger (»slovenska olimpijada«).
- Posebno skrb naj Republika Slovenija nameni Slovincem na avstrijskem Štajerskem, v Porabju in Kanalski dolini, kar pa ne sme biti v škodo oziroma na račun zapostavljanja ostalih slovenskih manjšin, tudi ne tistih na Hrvaškem.
- Slovensko škofovsko konferenco oziroma Slovensko pokrajino RKC pozivamo, naj prouči možnosti vzpostavitve in okrepitve dušno-pastirske oskrbe pri slovenskih skupnostih na avstrijskem Štajerskem in v Porabju.
- Vsi nastopajoči referenti so poudarili potrebo po pogostejših medsebojnih srečanjih in pogovorih (ki naj se jih udeležijo tudi predstavniki pristojnih ministrstev Republike Slovenije).

Franci Feltrin, podpredsednik
Svetovni slovenski kongres

Zdravo je pravo.

PISTON

Poslovni sistem Mercator, d.d., Dunajska 107, 1000 Ljubljana.

Več užitka z manj maščob in holesterola.

Mlečni izdelki Zdravo življenje imajo malo nasičenih maščob in holesterola, zato so za telo še posebej blagodejni. Skrbno izbrani izdelki linije Zdravo življenje sledijo priporočilom zdrave prehrane in tako olajšajo izbiro, saj imajo bodisi veliko prehranskih vlaknin, nizko vsebnost sladkorja ali soli, malo maščob ali pa nižjo energetsko vrednost. **Izbor izdelkov, ki sledijo smernicam zdrave prehrane, potrjuje Zavod za zdravstveno varstvo Kranj.**

Linija izdelkov

zdravo življenje

Mercator

POSTANI KNJIŽNI JUNAK!

1 knjiga samo

990.^{SIT}

Preberi vseh 12 knjig mladinske knjižne zbirke M knjiga, ki te že čakajo na Mercatorjevih policah. Vse knjige so delo najboljših slovenskih mladinskih pisateljev in jih priporoča Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS. Knjige lahko po izjemno ugodnih cenah najdeš v vseh Mercatorjevih centrih in ostalih prodajalnah z živili, zato pohiti, da najboljšega mladinskega čtiva ne zmanjka ravno zate.

V sodelovanju z:

Mercator M knjiga
branje povezuje